AFGHAN NATIONAL MOVEMENT
2013 ۱۳۹۲

کتابخانه الکترونیکی امین
۱۳۹۶
AMIN ELECTRONIC LIBRARY
www.ael.af

د پښتو متل سپړنه

شاه محمود کړوال

۱۳۹۴ لمریز کال

WWW.AEL.AF

د پښتو متل سپړنه

لیکوال:

پوهنمل شاه محمود کډوال

۱۳۹۴ل کال

WWW.AEL.AF

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: د پښتو متل سپړنه

لیکوال: پوهنمل شاه محمود کډوال

خپروندی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنگي څانگه

وېبپاڼه: www.melitahrik.com

ډیزاین: ضیاء ساپی

کمپوز: خپله لیکوال

پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۱۱۳)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

WWW.AEL.AF

نیولیک

سرلیکونه مخگڼه

پیلیزه..١

سریزه ٣

د فولکلور لنډه پېژندنه ۵

متل څه ته وایي ؟ ٧

ایا متل له مَثل سره اړخ لګوي ؟ ٢٠

د متل ډولونه ٢۴

په متلونو کې د دودونو غبرګون ٣٠

متلونه او د خلکو اندونه ۵۵

متلونه او کولتوري یون ٧٢

د متلونو ژبني او ادبي ارزښتونه ٩١

د متلونو شالید ١٠٨

د متل شالید ، له اصطلاح سره د توپیر کرښه ١١۴

اخځونه ١٢٦

WWW.AEL.AF

د تحريك يادښت

د افغانستان ملي تحريك د (۱۳۹۳ ل) کال په پیل کې له خپلو ګرانو هېوادوالو سره ژمنه کړې وه چې د دې کال په بهیر کې به (شل عنوانونه) بېلا بېل دیني، علمي، ادبي او ټولنیز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې کوي. ملي تحریك دا ژمنه د یاد کال د کب پر (۲۸)مه نېټه پوره او د یوې پرتمینې غونډې په ترڅ کې یې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې کړل. ملي تحریك په یاده غونډه کې ژمنه وکړه چې د (۱۳۹۴ ل) کال په بهیر کې به انشاء الله د خدای (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې کوي. طبیعي خبره ده چې دا اسانه کار نه دی، ډېر زیات زیار او زحمت ته اړتیا لري، خو ملي تحریك ټینګ هوډ کړی چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملی کوي. دا اثر چې ستاسو په لاس کې دی د همدې (سل عنوانونو) ژمنه کړو اثارو له جملې څخه دی، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحریك هیله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې ګټه پورته کړي. ملي تحریك له ټولو هغو لیکوالو، ژباړونکو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندویانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهیر کې یې یو بل سره مرسته او ملګرتیا کړې او دا فرهنګي بهیر یې بریالی کړی، د زړه له کومې مننه کوي او کور ودانې ورته وایي.

د هېواد د فرهنګ د ښېرازۍ په هیله

د افغانستان ملي تحریك فرهنګي څانګه

پیلیزه

پښتانه او پښتو ژبه هم د نړۍ د پرمختللو ولسونو او ژبو پـه څېـر دي ، خـو د ټولنیزو چارو او ژوند شتمني يې لږه تر کار لاندې لوېدلې او سپړل شـوې ده . پښتني فولکلـور د دې څرګنـدويي کـوي ، چـې مـوږ د خپـل لـومړني ژونـد د اړتیاوو لپاره کافي مواد لرل او چاته اړ نه وو . که اړ وو ، هم په هغـه کچـه ، چې د نړۍ ټول ولسونه او ژبې دي او دا یوه طبیعي خبره ده .

پښتني فولکور او په هغې کې متل ، هغه ژبنی واحد دی ، چې زموږ او نړۍ د ژوند غوره تګلارې او معیارونه لري . دا واحـد تـر ډېـره څېـړل شـوی ، خـو لا پراخو څېړنو ته اړتیا لري . متل د ټولنې وګړو ته د ټولنیز ژوند لپاره ښې لارې ټاکي .

ډېری متلونه د یوې پېښې او کیسې زېږنده ده . زموږ وګړو د ټولنیز ژونـد پـه بهیر کې رامنځته کـړي او تـر شـا یـې پخـې تجربـې پرتـې دي . څرنګـه چـې وړاندې وویل شول ، د فولکلور او بیا ولسي ادب او همـدا ډول متـل پـه اړه ، درنو پوهانو او لیکوالو کار کړی او د درناوي وړ دی . موږ پـه تېـرو څېړنـو د ډېرونې هڅه کړې ده .

WWW.AEL.AF

د (پښتو متل سپړنه) موضوع ، هغه ده چې ما د ماسټرۍ د تېزس د بشپړونې په موخه څېړلې او چمتو کړې ده . د دې موضوع د څېړلو لپاره مې ، د خپلو شونتیاوو په اډانه کې ډېره هڅه کړې او داسې څه مې ټولنې او پښتو مینوالو ته وړاندې کړي ، چې ټولنه کې خپل ځای لري . له بېلابېلو پښتو پوهانو ، استادانو ، کتابونو او خلکو مې معلومات راټول کړي او شنلي مې دي . په دې ترڅ کې د نورو قدرمنو په استازیتوب زما له لارښود استاد پوهنوال احمدشاه زغم نه مننه کوم او ورته د سوکاله ژوند غوښتونکی یم ، چې په ورین تندي یې زما اړتیاوې بشپړې کړې او د څېړنې په بهیر کې یې زما بشپړه ملتیا کړې ده .

درنښت

شاه محمود کډوال

سریزه

پښتو ژبه او فولکلور هغه شتمني ده ، چې بېلابېلې برخې يې په ګڼو رنګونو ښکلې دي . په فولکلور کې د ژوند او ژواک هر اړخ شته ، د فولکلوري او ولسي ژبې او ادب له بېلابېلو واحدونو له ډلې يو متل دی ، چې زموږ د ولس لاسته راوړنه او پراخې ماناوې رانغاړي .

متل زموږ د ژوند بېلابېل پړاوونه او رنګارنګ اړخونه څرګندوي . دا فولکلوريک ژانر او جوړښت ، له پيله زموږ د ژوند د بهير مادي او مانيز پرمختګ ، ګام پر ګام رابنيي.

متل زموږ د ژوند بېلابېل اړخونه ، فکرونه ، معيارونه ، ارزښتونه ، آرونه او باورونه رااخلي او خوندي کړي يې دي . متل د يوه نږدې اوږد بهير ، کيسې ، پېښې او تجربې لنډيز ، پايله او نچوړ دی .

متلونه تر ډېره د شاليد لرونکي دي . يوه پېښه او کيسه پکې پرته وي ، ګڼ شمېر يې ډله ييز رنګ لري ، داسې چې ډېر وګړي پکې ګډون لري ، خو ځينې يې کېدای شي د يوه وګړي او فرد تجربه وي او ډله ييز رنګ ونه لري . د ځينو متلونو په اړه ويل کېږي چې شاليد نه لري ، په دې مانا ، چې تر شا يې پېښه او کيسه نشته ، هغه هم په ډله ييز رنګ کې ، دا ډول کېدای شي هماغه فردي تجربه وي .

متلونه يوه لنډه جمله ده ، تر ډېره نظمي بڼه لري ، منثور يې هم ځانګړې ښکلا او بڼه لري ، ځانګړی خوند لري ؛ له دې کبله يې ذهن هم ښه خوندي کولای شي او له خلکو نه هېرېږي .

د متل د لنډ جوړښت په پرتله ، د متل کیسه او پېښه اوږد جوړښت لري او د متل د لنډ جوړښت په څېر ښکلا او خوند هم نه لري . له دې کبله د ډېرو متلونو کیسې او پېښې هېرې شوي او له منځه تللې دي او یواځې د متل لنډ او خوندور شکل راپاتې دی ځکه موږ فکر کوو ، چې ځینې متلونه په شالید کې کیسه ، پېښه او تجربه نه لري . یواځې هغه متلونه ، چې د یو فرد د ذهني تجربې پایله ده او ډله ییزه تجربه پکې نشته د هغوی پېښه او کیسه هم فردي او ذهني ده.

د متلونو په شالید کې پېښې ، کیسې او تجربې بېلابېل رنګونه لري . یو شمېر یې تاریخي بڼه او مانا لري ، په دې ډول ، چې متل د یوې داسې پېښې لنډیز او پایله ده چې په تاریخ کې ځای لري . یو شمېر داسې دي ، چې دیني رنګ لري ، په شالید کې یې د قرانکریم د یو آیت او حدیث شریف مانا پرته وي . یو شمېر یې داسې دي ، چې په شالید کې یې اخلاقي او ټولنیزې تجربې پرتې دي . همداسې یو شمېر متلونه بیا داسې دي ، چې په شالید کې یې افسانې او اسطورې پرتې دي .

WWW.AEL.AF

۱ ـ د فولکلور لنډه پېژندنه :

څرنګه ، چې زموږ د دې څېړنې اصلي موضوع (د پښتو متل سپړنه) ده او متل بیا له فولکوریکو توکو څخه یو دی ، ځکه پر فولکلور لنډې خبرې هم راتـه اړینې برېښي .

د فولکلور مرکبه کلمه له دوو بسیطو کلمو څخه جوړه شوې ده . لومړی توکی یې فولک (Folk) دی او د بې سوادو او عوامو خلکو پـه مانـا دی . دا کلیمـه په زړه انګریزي ژبه کې د (Folc) په بڼه ، په منځنۍ او نـوې انګریـزي کـې د (Folk) په شکل راغلې ده ، چې د خلکو ، ملـت ، قـام او د کـورنۍ د غـړو پـه مانـا ده . پـه ژرمانیـک ژبـه کـې (Folkam) راغلـې ، چـې د (ناثابـت) او (ناڅرګند) مانا لري . دویم توکی یې (Lore) دی ، چـې پـه زړه انګریـزي کـې (Lare) وه ، مانا یې د (حقایقو مجموعه عنعنه د یو شي په بـاره کـې د عوامـو فکر و عقیده عامیانه مالومات ، افکار او ولسي ذهنیت) ده .

اصلاً فولکلور د عوامو خلکو ، د یو ملت یـا یـو قـام او یـا یـو نـژاد پـه نظـر د حقایقو مجموعه ده . د دوی عنعنوي سرمایه ده او د ژوند او نړۍ په اړه د دوی فکر و عقیده مالومات ، افکار او د دوی عمومي ذهنیـت دی . د یـو ملیـت یـا ملت او یا د یو هیواد په فولکلور کـې د هغـوی ټولـه مـاضي او د موجـوده او راتلونکي ژوند لپاره ارزښتونه پراته دي .

د یوې ټولنې فولکلور موږ ته د هغوی د پلرونو ، نیکونو او اجـدادو کولتـوري نورمونه او ټولنیز ارزښـتونه بیـانوي او د هغـوی لـه کولتـوري معیـارونو او

WWW.AEL.AF

هدفونو سره مو اشنا کوي . په همدې توګه فولکلور انسانانو ته لارښوونه کوي ژوند ته مانا ورکوي او د حرکت سمت يې ټاکي (۲ : ۱) .

فولکلور د لومړني او بدوي انسان هغه برداشت او تعبير دى ، چې له خپل چاپېر او د ژوند له اړخونو څخه يې کوي او د خپل شاوخوا موجوداتو په باب نظر څرګندوي او د فولکلور تاريخ هم له هماغه لومړني انسان څخه راپيلېږي ، چې د فولکلور په غېږه کې يې سترګې غړولې دي او له همدې امله د فولکلور هر اړخ ډېر لرغونى او زوړ دى(۱۸ : ۵۸) .

مشهور پارسي قاموس (فرهنګ عميد) ليکي :

فولکلور : فرانسوي ټکى دى ، د عوامو پېژندنه ، د ولسي- خلکو د ادابو ، دودونو او تصنيفاتو پوهنه يا علم ، د سيمه ييزو عقيدو ، افسانو او ترانو ټولګه .

معين فرهنګ ليکي :

فولکلور فرانسوي ټکى دى . **Folk** د خلکو او **Lore** د هغو پوهه . هغه علم ، چې د يوې سيمې د اصلي پخوانيو استوګنو له خوا د هغو د دود و ادابو (اخلاقو) ، کيسو او ولسي تصانيفو نه جوړ دى يا خلک پېژندنه .

د اروابناد څېړندوى محمد صديق روهي په نظر :

" فولکلور د زيار ايستونکو د هلو ځلو او ژوند پېښو هېنداره ده ، چې په هغه کې د خلکو اجتماعي سيکالوژي د دوى انګېرنې او برداشتونه ، د هغوى ارمانونه او غوښتنې د دوى ذوق او د پوهې سطحه ، د دوى مبارزې او فعاليتونه او په پای کې د دوى د باطني نړۍ ژورتياوې منعکسوي . سره له دې ، چې په فولکلور کې جادو خرافات او دې ورته نور عقايد او تجربې هم

شاملې دي ، خو که موضوع په ژوره او هراړخیزه توګه وڅېړل شي ، نو د لرغونو انسانانو جادو او خرافات هم ، له حیاتي اړتیاوو سره نېغې اړیکې درلودې . د ځینو خرافاتي اړخونو په نفې کولو سره له فولکلور څخه د تربیتي مقصدونو او ستیتیکي غوښتنو د پوره کولو لپاره هم استفاده کېږي (۲۴ : ۳) .“ فولکلور د ولسي- ژوند هېنداره ده . په دې هېنداره کې د خلکو دودونه ، ارزښتونه چال چلند ، انګېرنې ، کړنې او د ژوند هر راز لارې چارې منعکسوي . د فولکلور د څېړنې ساحه ډېره پراخه ده ، خو عمده برخه یې ولسي دودونه ، خرافات ، رواجونه ولسي ادب (متلونه ، سندرې ، کیسې او نور) دي (۷ : ۱).

۲ ـ متل څه ته وايي ؟

متلونه د یوه ولس د ټولنیزو ، پوهنیزو او رواني ازمېښتونو او لیدنو کتنو د محصول په توګه د ولس د پوهې او شعور د کچې ښکارندوی دي . پښتانه ، چې په ټولنیز ژوندانه مین قام دی ، که څه هم د سیاسي او اقتصادي ناخوالو په حکم له اکادیمیکو او منظمو ښوونیزو مزکزونو لرې پاتې شوي یا پاتې کړای شوي دي ، خو بیا یې هم ټولنیز او سیاسي نظام د ژبې (پښتو) ترڅنګ د پښتو او پښتونوالي د نظام په رڼا کې یو بریالی ټولنیز او پوهنیز نظام چلولی دی ، په دغه نظام کې مشران ، مخور او شمله ور د ټولنیز نظام او پر ټولنیزو ستونزو د لاسبرۍ بریالۍ او اغېزمنې لارې چارې لري چې متل هم د همدغو

WWW.AEL.AF

مشرانو او مفکرانو د پوهې او تجربې د محصول په توګه د پښتنو د ورځنې ژوندانه د ناخوالو او نيمګړتياوو د درملنې دنده پر غاړه لري (۱۶ : ۱) .

د پښتو متلونه هم د پښتو د ادب يوه غوره برخه ګڼل کېږي ، دا متلونه له ډېر پخوا څخه موجود او زموږ د سپېڅلو نيکونو غوره ، قيمتي او تللې ويناوې دي ، چې د نقلونو په شان له يو نه بل ته ، له بل نه بل ته ، نقل په نقل راغلي او پاتې شوي دي . د لنډيو په شان د متلونو د ويلو تاريخ هم مالوم نه دی ، مګر په هره زمانه کې ويل کېږي او کوم خاص ويونکي هم نه لري ، بلکې د ټولو پښتنو د خولې مرغلرې دي ، چې خورې ورې د خلکو په ذهنونو کې پرتې دي . د متلونو عبارات خوندور ، لنډ ، مختصر او ډېر مطالب پکې ځای شوي وي . پښتو متلونه که څه هم په نثر کې داخلېږي ، مګر اکثره يې سجع او قافيه هم لري .

متلونه د يو ملت د عاداتو او خويونو د ښکاره کېدو ايينه ده او د هر قوم د پوهې تجربو او طبيعت د صفايۍ اندازه ترې مالومېږي . متلونه هغه پخې پخې خبرې دي چې له ډېرو تجربو نه وروسته په لاس راځي او د ژوندانه لارښوونکي ګڼل کېږي . متلونه په کلام کې خوږوالی او قوت پيداکوي ، عبارت پرې خوندور او خوږېږي . دا وجه ده ، چې شاعر او ليکونکي يې په خپلو ويناوو کې راوړي او له دې کبله د بديع په فن کې دا يو صنعت بلل شوی دی . د متلونو پېژندنه دوه خواوې لري ، يوه دا چې اصل مورد يې سرې ته مالوم شي ، چې دا يې حقيقي مانا ده او بل دا چې د استعمال ځای يې وپېژندل شي ، چې دا يې کنايي مانا ده ... (۸ : ۳۲) .

WWW.AEL.AF

متلونه هغه لنډې ويناوې دي ، چې د پېښو يا خبرو په وخت د استناد لپاره کارول کېږي . د يوې مخکينۍ ترسره شوې پېښې کيسه په يوه لنډه جمله يا ترکيب کې په ډېره لنډه بڼه وړاندې کېږي او د نورو قياس پرې کېږي .

متلونه د پښتني فولکلور او ژوند يو مهم ژانر دی ، چې اکثره وخت د خبرو پر وخت د ډاډ ، باور او رښتيايني لپاره کارېږي. اکثره پښتانه په عامو خبرو کې هم متلونه کاروي. متلونه خبرې مستدللې کوي ، خوند يې ډېر وي او د اورېدونکي يا لوستونکي ډاډ او باور ډېروي .

ښاغلی رفيع په دې اړه ليکي :

"متلونه د خلکو هغه سپېڅلې ، پاکې ، مانادارې او لويې لويې لنډې جملې دي ، چې د ولس د ثقافت ، فرهنگ علم او پوهې ، کړو وړو ژوندۍ نمونې او د ولسي پوهانو د لوړو افکارو نماينده گان دي (۲۴ : ۱۲۲) . "

د پښتو ادب يو مهم توک دغه متلونه دي ، چې په لنډو ويناوو کې حکمتونه او د گټې خبرې ځای شوي دي . په متلو کې د ملتو د روحياتو خورا ښې ښې نکتې پرتې وي او ځينې پوهان وايي ، چې تر شعر لا متلونه د ملتو پر عقليت ښه دلالت کوي . ولې ، چې اشعار د داسې خلکو له کومو راوځي ، چې فکر ، ذهن او عقليت يې تر عوامو لوړ وي . اما متلونه د عوامو له تفکره حکايت کوي او د متلو الفاظ لکه اشعار مصنوعي او پالش شوي نه وي او د عوامو په ژبه وي ، نو متلونه د وگړو بړغ گڼلی شو او پر روحياتو يې دلالت تر شعر ټينگ او د ويسا وړ وي . متلونه د ملتو د اجتماعي ژوندون او د دوی د عقلي هويت ښکاره کوونکي دي . په مختلفو اوضاعوو او کيفياتو کې د تجربو او ازمېښتونو نتيجې په لنډو کليماتو کې ځای شوې دي (۳ : ۱۸ ، ۱۹) .

د هر ولس په شفاهي ادب کې متل (ضرب المثل) مهم ځای لري . د بډایو ژبو یو خصوصیت دادی ، چې په متلونو هم بډای وي . متل د خبرو یوه بېخي لنډه جمله ده چې د مانا په لحاظ بشپړه او د مفهوم او مورد په لحاظ عامه وي .

د متل بلاغت او فصاحت په دې کې دی ، چې د فورم له مخې لنډ او مؤجز ، د مانا په لحاظ مستعار او کنایه ، د افهام له مخې ساده او عام فهم او د افادې په لحاظ په هدف رسا او سم لګېږي .

ماکسیم ګورکي د متل په باب ویل : "په لفظي ساده ګۍ کې یې تر ټولو لویه هوښیاري او حکمت ځای شوی دی ، متل او سندره همیشه مؤجز وي ، خو د بشپړ کتاب هومره تفکر او احساس پکې وي ." ده به لیکوالو ته مشوره ورکوله ، چې لیکوالي له متل څخه پیل او زده کړي ، چې الفاظ پکې داسې کښېښکل شوي وي ، لکه په موتي کې ګوتې ، متل (چې پښتانه ورته د هوښیارانو خبره هم وايي)خبره خوندوره کوي او د هغې مفهوم د مضبوطتیا او غبرګون غوندې دی .

متل اصلاً د یوه هوښیار او حکیم عاقلانه (مقوله) وي ، چې په قصدي یا اتفاقي ډول یې له خولې وتلې وي ، خو بیا د لفظي ښکلا او مناسبت او مانیزې حکیمانه افادې او ارزښت په برکت د ولس په ژبه جاري او خوندي ساتل شوی وي . د متل لومړی ویونکی د ولس له نظره لوېدلی وي ، خو وینا یې د شفاهي ادب یوه ارزښتناکه برخه ګرځي .

د متل په مرکز کې د ګرامر له مخې یو شخص (غالباً مفرد غایب یا مخاطب) ځای لري ، خو د ویونکي او هم د اورېدونکي په فکر کې د هغه مورد بېخي عام وي . متل د ولسي جهانبینۍ ، تفکر او ذهنیت بېل بېل اړخونه ترسیموي ،

تاریخي وي ، لکه : (کـه تـه نـازو شـې ، نـو میرخـان بـه څـوک وزېـږوي ؟) جغرافیوي وي (پېریانو ته غزنی څه شی دی ؟) اخلاقي وي (چې بد گرځـې ، بد به پرځې) مذهبي وي (چې اوبه وي ، تیمم ته حاجـت نشـته) اقتصـادي وي (د خپلې برېستنې سره پښې غځول په کار دي) او نور .

د متل ستر خصوصیت دادی ، چې همیشه کنایي مانـا افـاده کـوي ، کـه خپلـه اصله او حقیقي مانا افاده کړي ، هغه بیا متل نه دی . مثلاً : (که غر لـوړ دی ، پر سر یې لار ده) (د غله په ږیره خلی وي) (په یوه گل نه پسرلی کېږي) . دلته یو متل هم پـه خپله لومړۍ مانا نه دی او نه د (لوړغر ، په سر یې لاره) ، (غـل ږیره ، خلی) (گل ، پسرلی) ترمنځه ارتباط ملحوظ دی ، چې د متل حقیقي مانا ده ، بلکې دلته هر متل خاص کنایي مفهـوم لـري ، چـې هـم اورېـدونکی پـرې پوهېږي او هم د ویونکي مطلب وي او هغه د متل کنایي مانـا ده ، کـه کنـایي مانا افاده نه کړي ، هغه متل بللی نه شو (۷ : ۵۲ ، ۵۳) .

پښتانه متل ته ډېر اهمیت ورکوي . هر متل ورتـه د کـاڼي کرښـه ښـکاري او هغه یو پوخ او غټ دلیل بولي . پښتو متلونه د پښتنو د اجتماعي ژوندون پوره نماینده گي کوي .

د پښتو متلونه ډېر او په زیاته اندازه دي او لکه لنډۍ په هره خوا کې پـه بېـل بېل ډول د خلکو په سینو کې پراته دي . د پښتو متلونه ډېر پخواني او لرغوني مالومېږي . ځکه چې د متل جوړېده او شهرت ډېره زمانه غـواړي او ډېـر ژر د متل حیثیت نه شي موندلای .

دغه شان ښایي ، چې د متلونو په عبارتونو کې هم ډېـر تـوپیر نـه وي راغلـی ، ځکه چې د متلونو عبارت او لفظ د یو روایتي متن پـه توگـه پـه خپـل اصـلي

WWW.AEL.AF

رنگ ساتل کېږي او د زمانو بدلونه پکې زیات تغیر نه پیداکوي . د پښتو هر متل لکه د لنډۍ یو ځانله خپلواک مضمون یا په بله ژبه د یوې پېښې او واقعې لنډیز دی (۱۱ : ۲) .

متل هغه عام اهنگدار او مؤجز کلام دی ، چې په حکمت بنا وي او د عمومیت اهنگ او ایجاز په گاڼه پسوللی وي ، که لنډۍ د پښتنو جمالیاتي ټولنیز شعور تمثیلوي ، نو متلونه عقلاني او فلسفي خوا ښیي. ښاغلی قیام الدین خادم د متل د ویي په باب لیکي: " د متل د ویي اصله مانا ماته نه ده مالومه ، خو د عربي د مثل او ضرب المثل مانا واضحه ده ، زه نه شم ویلای ، چې متل به له مثل نه جوړشوی وي ، مگر د مثل په مانا سړی پوهېږي ، چې دا هغه بدیعه حکیمانه جمله ده ، چې د تشبیه ،کنایې او مثال په ډول د کلام د تحکیم لپاره راوړل کېږي .... "

خادم صاحب د مثال لپاره دا لاندې متل راوړي : "چې ځې ځې ، ابازو ته به راځې."

د مضمون له مخې د پښتو هر متل یوه گټوره وجیزه ده . دپښتنو روحیات او ټولنیز ژوند پکې په ښه توگه ځلېږي او د ولسي ادب هغه بډایه پانگه ده ، چې د ټولنیز ژوند ټولې خواوې پکې څرگندې شوې دي . د مینې او ښکلا، وصال او بېلتون ، خوښۍ او خپگان ، اخلاق ، تاریخ او جغرافیې ، مذهب ، اقتصاد ، عدالت ، هېوادپالنې او نورو فکرونو مخزن دی .

په متلونو کې د یوې ټولنې ډېر پټ دننني رازونه پراته دي او پښتنو ته ډېر ارزښت لري ، ځکه دا وینا د ټولنې هغه گډ او ټولنیز مضمون دی ، چې د ټولو

له خوا د عقل او پوهې له مخې سنجول شوی ، د ټولو له خوا قبول شوی او پـه سيمه کې يې د کلونو کلونو په تېرېدو ريښې پخې شوې دي .
د دې لپاره ، چې يـوه وينا د متل په نامه ياده شي او بيا د ټولو لـه خـوا د منلـو وړ وګرځي ، بايد ساده او د ولس په ژبه وي ، ښه اهنګ ولري ، په غوږونو ښه ولګي ، په مغزو کې سملاسي ځـای ونيسي- او زړونـه يـې ومنـي ، د همـدې مقصد لپاره په يوه متل کې تـل درې شـيان ، خـوږوالی ، لنډوالی ، مقصـد او مفهوم ضروري بلل شوي (۴ : ۸) .
متل هغه لنډه جمله يا عبارت دی ، چې د يوې انساني تجربې او مشاهدې بيـان پکې په ډېره په زړه پورې ښکلې بڼه او انداز کې شوی وي .
د متل عبارت ساده او روان وي ، خو ډېره سـتره او ژوره مانـا او مفهـوم پکـې پټ وي . دا د انسانانو د مغزونو خبرې دي ، چې د دوی د ټولنيز ژوند لـه پخـو تجربو څخه رازېږېدلې دي .
متلونه د يوې ژبې د ولسي او شـفاهي ادبيـاتو سـتره او ارزښـتناکه برخـه ده. اصلي جوړونکي او رامنځته کوونکي يې هم نه دي مـالوم ، د ټـول ولـس ګـډ مال دی . هر متل تر شا په خپل پس منظر کې يوه پېښه ، کيسه او د ژوند پخه تجربه لري ، چې د هغې نتيجه او نچوړ د پند او عبرت لپاره خوله په خولـه لـه يو نسل څخه بل نسل ته لېږدېدلي او د کاڼي کرښې ګرځېـدلې دي ، نـو ځکـه يې خلک پـه خبرو اتـرو کـې د خپلـې وينـا د منطقـي او بـاوري کولـو لپـاره استعمالوي .
ځينې متلونه په نظم وي ، چې وزن او قافيه لري او ځينې بيا په نثر وي ، چـې د وزن او قافيې له قيد نه خـلاص وي ، خـو دواړه ډولونـه د پـوره فصـاحت او

بلاغت نه برخمن وي . د يادوني وړده ، چې زموږ زياترو پخوانيو شاعرانو پخپلو شعرونو کې د شعري قوت د لوړتيا لپاره متلونه راوړي او د ځينو مشهورو شاعرانو د شعرونو ځيني بيتونه او يا نيم بيتي په خلکو کې د متلونو په بڼه استعمالېږي (۲۱ : ۵۵) .

پښتو متلونه د ولس د خولو څخه راوتلي هغه پخې خبرې دي ، چې د ډېرو تجربو او زمانو په تېرېدو سره هغه په هر تول باندې پوره او پخې شوې دي (۲۰ : ۵) .

کله چې انسان د گلونو غونچه ويني او په زړه او ذهن د باغونو او گلستانونو زرگونه رنگونه خواره شي ، همدغسې متل د ژوند د تجربو له ماناوو نه يوه ډکه پکه داسې مجموعه ده ، چې زړه او ذهن يې واوري ، نو د فکر او تخليق چينې تاندې کړي او خيالونو ته نوې او ناليدلې لارې په گوته کړي . متل د ژوند د کالبوت روح دی چې دغه قرار شي ، نو متل بې قراري وربښي او چې بې قراره شي ، نو قرار ورکوي ، چې روغ وي ، بېمار يې کړي او چې بېمار شي ، نو خپله يې طبيب او په خپله يې دارو شي . متل د انسان د ژوند نه مانا اخيستې ده او متل انسان او د انسان ژوند ژواک ته مانا وربښلې ده (۲۳ : ۱۱) .

متل لکه اور اورکی يا اوربلک له ځانه رڼا لري . موږ متل ته د څراغ ويلو پر ځای اوربلک په دې وايو ، چې دا لکه يو ژوندی شی په خپلو پښو په ټولنه کې روان وي مزل کوي او په رڼا کې يې خلک د ژوند غوټې پرانيځي. هر ځای ، چې خبره بنده وي متل چې ور برابر شي ، نو داسې يې په اسانه خلاصه کړي ، لکه کيلي چې کولپ (قفل) خلاصوي . د مزل کولو طريقه يې دا وي ،

چې د انساني تجربې پر بنسټ منځته راغلې ډېره زیاته دانـایي پـه بېخـي لـږو ټکو کې په هر متل کې ځای شوې وي او دغه لـږ ټکـی دومـره سـاده ، دومـره اسانه او ترتیب یې دومره طبیعي وي ، چې نه یې حافظې تـه یـاد سـاتل گـران وي او نه یې ژبې ته ادا کول . په دا نو ، چې یو متل پر یوه موقع باندې وویل شي ، هلته هر څومره وگړي ، چې حاضر وي ، هر یوه ته هغه بې له څه کوښښه یاد شي او دا هر وگړی ، چې بیا چېرتـه بـل ځـای پـر همدغسـې موقـع بانـدې برابرېږي دغه متل یې خولې ته په خپله راځي او هلته موجود نور وگړي ، چـې یې اوري ، نو متل د هغو حـافظې تـه هـم ځـان رسـوي او ورسره مختـه ځـي . داسې هر متل په ټولنه کې په گرځېدو راگرځېدو وي او چې پـر خپلـه مناسـبه موقع یې واوري ، نو پوه به شي چې په دغه وړه کوزه کې څومره ژور سـمندر پروت دی (٦ : ١٦٤) .

متل هغه جمله ده ، چې د مثـال پـه طـور بیـان شي او پـه دلـیلي توگـه وجـود ومومي . په تېره زمانه کې ډېرې داسې واقعې تېرې شوې دي ، چې هغه یا پـه کیسه کې بیانې شوې او یا په لنډه جمله کې هغې ته اشاره کوي او هـر کلـه ، چې د کومې پېښې اړوند دغه وړه جمله ، چې په وړو وړو ټکـو مشـتمله ده ، بیان کړی شي ، نو د اورېدونکو ذهن ته هغـه ټولـه واقعـه راوړانـدې شي (٥ : ٢١) .

په شفاهي ادب کې شاید متل یواځینی صنف وي ، چې د دنیا په ټولو ژبو کـې اوچت مقام لري . د متل د دې اهمیت او عمومیت لویه وجـه د هغـه پـه مـانیزه غنا پورې اړه لري . په متلونو کې د یوه ولس د اخلاقي ، عقل او پوهې کچـه د شفاهي ادب د هر بل صنف په پرتلـه پـه زیاتـه انـدازه څرگنـدېږي . د پښـتنو د

WWW.AEL.AF

ټولنيز قانون (پښتونولي) کابو ټول مفاهيم يواځې او يـواځې پـه متلونـو کـې خوندي دي . پښـتو متلونـه نـه يـواځې د پښـتو ادب غـوره نمونـه ده بلکـې د پښتون د نفسياتو او کلچر د ادراک لپاره بهترينه وسيله هم ده (۱۲ : ۱) .

د متل په اړه ليکي: Oxford Advanced learner's Dictionary

A well-known phrase or sentence that gives advice or says something that generally true. (۱۲۱۵ : ۲۵)

د متل نورې پېژندنې داسې شوي دي :

- پښتو متلونه ډېر لوی مقصد په لنډو وينـاوو کـې ښـکاره کـوي او د ويسا وړ ګڼل کېږي او په وينا کې د قالب او شاهد مثال لري .
- متلونـه د پوهـانو خـبرې دي ، چـې حـق و رښـتيا دي . دا د کلونـو د تجربې او مشاهدې پايله وي ، چـې پـه کوچنيـو کوچنيـو جملـو کـې بيانېږي .
- محاوره د هرې ژبې يو لازمي جز وي ، خو د متل استعمال پـه اختيـار پورې اړه لري .
- متلونه په عمومي توګه د عوامي ذهن امين وي او په شاليد کې يې د صديانو پوهه پرته وي ، دغه وجه ده ، چې متلونه د ژبـې ښايسـت او ګاڼه بلل کېږي . په ليـک او وينـا کـې د نـدرت د پيـداکولو لپـاره د متلونو استعمال ډېر ښه وي .
- په لفظي ساده ګۍ کې يې تر ټولو لويـه هوښـياري او حکمـت ځـای شوی دی. متل او سندره هميشه موجز وي ، خو د بشپړ کتاب هـومره

تفکر او احساس پکې وي . متلونه که څه هم لنډ او پـه سـاده توگـه لیکل شوي دي ، خو مفهوم یې ډېر لوی دی ، چې اصلا د یـوه کتـاب بڼه لري .

- متلونه له لفظي او مانیزو ښکلاوو ډک دي . د متل ایجاز ، اختصـار او په هغه کې د لوی مفهوم ځایول د هغه بلاغت او فصاحت همیشه د ادب د تیورۍ د محققینو پام ځانته اړولی دی .
- متلونه هغه عام حقایق دي ، چې د خلکو په خبرو اترو کې پـه ذوق او خوند سره ویل کېږي .
- متلونه هغه لنډې ویناگانې دي ، چـې بلاغـت او رښـتینوالی ولـري . دغه ویناوې د ډېرې پخوا زمانې څخـه پـه خلکـو کـې موجـودې او د دوی خوښې وي .
- متلونه هغه وړې ، مگر چستې جملې دي ، چې د انساني ژوند تجربې او مشاهدې پکې په ډېره عجیبـه انـدازه نااشـنا طریقـه او خونـدناک شکل وړاندې شوې وي ، د طنز او مزاح مالگه هم ورسره وي .
- متلونه که څه هم لنډې او ساده جملې دي ، مگر حقیقـت دادی ، چـې په هر متل کې لوی حکمت پروت وي او دغه مقـولې ، چـې د تجربـو نه وروسته منځته راغلي او په عام ساده او لنـډ ډول یـې پـه جامعـه کې انتشار موندلی ، د یوې سیمې ، ټـولنې او یـوې زمـانې د خلکـو ذهني او فکري سویه ، کردارونه اجتماعي روابط ، هوښیاري ، د ژوند سطحه ، کولتور او نور په ښه ډول ترې څرگندېږي .

- متلونه په عموماً په عوامي سطحه پيداکېږي . په دوی کې د عـوامي ژوند ځرک پروت وي ، بيا يې ښېګړه دا ده ، چې خاص خلک يـې هـم په خپل استعمال کې راولي، که څه هم د دوی له چاپېرياله سره اکـثره تړون نه لري . دا خبره نه ، خو د متلونو پـه اړه ده ، بلکـې د لفظونـو ، تلفظ او محاورو په اړه هم عوام ته خواص مات شوي دي .
- په متل کې د قرنونو تجربې ، د انساني ژوند مشـاهدې او د پوهـانو د احساساتو پانګه پرته وي . پـه متـل کـې د لفظونـو تقـديم او تـاخير درست وي خو د محاورې پـه شـان پکـې د مصـدر د ټولـو مشـتقاتو استعمال ناجايز وي .
- متل هغه عام آهنګداره او موجز کلام دی ، چې په حکمت بنا وي او د عموميت آهنګ او ايجاز په ګاڼـه پسـوللی وي . کـه لنـډۍ د پښـتو جمالياتي ټولنيز شعور تمثيلوي ، نو متلونـه عقـلاني او فلسـفي خـوا ښيي .
- متل د يوې تجربې پايله او يوه اخلاقـي نقطـه وي ، چـې پـه تمثـيلي اسلوب کې بيانېږي . لفظونه مختصر وي ، مګر لـه دوی څخـه يـوې لويې واقعې ته اشاره وي .
- ورځنۍ ، محاورې او متلونه د لساني ګروه د سماجي او لساني رويې او ثقافتي حيثيت غمازي کوي .
- متل يو داسې لنډه اغېزناکـه جملـه ده ، چـې اکـثره پـه اسـتعاري يـا تجنيسي فورم کې وي او په سمه توګـه د يـوې ريښـتينې تجربـې او مشاهدې ځرګندونه ده .

WWW.AEL.AF

- متل د ولس د متداولې او د ژوند د عملي فلسفې شعر دی .
- په عمومي توګه په متلونو کې پټه کنايي فلسفي مفکوره موجوده وي .
- متلونه او عوامي شاعري داسې ځيزونه دي ، چې موږ ورته خاص طور سره د يو قوم د ژوند ژواک کړه وړه ، دود و دستور ، روغ رنځور ، مړي ژوندي او د عاداتو خصلتونو وغيره وغيره ، چې په مختصرو الفاظو کې به ورته تهذيب ، تمدن ، کلچر او ثقافت ووايو ؛ ايينه دار وي .
- متل ، د مانا او مطلب ډکې وړې وړې خبرې دي ، چې د اوږدې تجربې نه رازېږېدلې وي .
- متلونه زموږ د عوامي ادب په شان ، زموږ شريک قومي ميراث دی . دا د خپلو خوندورو ماناوو او برجستګۍ له برکته د زړه د حال د اظهار لپاره ډېره غوره او خوندناکه ذريعه ده او هم د دې په ذريعه په خبرو کې خوند او زور پيداکېږي (۱۴ : ۲۵) .

WWW.AEL.AF

۳ ـ آیا متل له (مَثَل) سره اړخ لګوي ؟

متل زموږ د خلکو ، ولس ، فولکور او کولتور هغـه شـتمني ده ، چـې زمـوږ د ژوند سره ترلی تاریخ لري . په دې مانا ، له هغه مهاله ، چې موږ د یوې وګړنۍ ډلې او ولس په توګه او زموږ ژبه د پوهونې او راپوهونې د وسیلې په توګـه ، د نړۍ پرمخ رامنځته شوي یو ، بېلابېلې ژبنۍ ښکارندې او ژبنـي جوړښـتونه هم همدا مهال راپنځیدلي او تر ننه دوام لري .

ځرنګه ، چې زموږ د وګړو او ژبې تاریخ زرګونه کلونـه وړانـدې او زوړ دی ، همداسې د متل لرغونتیا هم زرګونو کلونو ته رسېږي . متل د یوه ژبنـي واحـد په توګه ، زموږ په ژبه کې هغه وخت هم شتون درلود ، چـې زمـوږ سـیمې تـه عربي ژبه او کولتور راغلي نه ول . د متل له څېړنې راته دا خبره ښه جوتېږي ، ځکه په متلونو کې داسې فکرونه شته چې هغه تر اسلام وړانـدې دي . زمـوږ هېواد ته د اسلام راتګ څرګند تاریخ لري ، په داسې حـال کـې ، چـې مـوږ تـر اسلام وړاندې هم ژوند کړی او ژبه مو ژوندۍ وه او په دې توګـه متلونـه هـم کارېدل .

متل که د عربي ژبې (مثل) پښتو شوې بڼه وبولو ، نو دلتـه دا پوښـتنه مختـه راځي، چې ایا متل د یوه ژبني واحد په توګه له هغې وروسته زېږیـدلی ، چـې عربي ژبه سیمې ته راغلې یا دا چې دا جوړښت وړاندې شتون درلود ، خو نوم یې اوښتی یا دا چې متل هماغه لرغـونی نـوم دی ، چـې د دې ژبنـي جوړښـت لپاره کارېدلی دی ؟

د متل په اړه ځینې بحثونه ، چې متل عربي ـ پښتو بولي ، په موږ کې ډېر نوي دي او که ډېر لرغوني هم وي ، هغه وخت رامنځته شوي ، چې سیمې ته عـربي

ژبه راننوتې او زموږ په ژبو یې مستقیم او نامستقیم اغېز کړی دی . دلته دا خبره بیا راغبرگوم ، چې د یوه ژبني جوړښت په توگه د متل تاریخ ، زموږ په سیمه کې تر عربي ژبې لرغونی دی .

زموږ ستونزه داده ، چې په دې برخه کې شواهد او اسناد نه لرو ، چې متل ته یې په لرغونو وختونو کې کوم نوم ورکړی وو ، په سیمه کې تر اسلام او عربي ژبې وړاندې اړوند اسناد زموږ په لاس کې نشته ، له دې کبله اړ یو مسایل د عربي ژبې تر اغېز لاندې وسپړو . که متل زموږ د پښتو ژبې او یا نورو اریایي ژبو کلمه وي ، په اړه یې سمه څېړنه شوې نه ده ، خو دا چې دا کلمه د عربي (مثل) پښتو شوې بڼه وبولو بېلابېلې څېړنې شوې دي.

د متل کلمه په همدې شکل (فرهنگ عمید) رااخیستې ده ، چې عربي هم راته نه ښکاري ، خو دغې کلمې باندې چا ډېر بحث کړی نه دی . د (افسانه ، لنډ داستان مثل ، شوخه خبره) ماناوې یې ورته لیکلې دي . په پورتنیو ماناوو کې یو څه لیدل کېږي ، هغه دا چې ډېر متلونه یوه لنډه کیسه ، پېښه او داستان لري ، چې په پورتنیو ماناوو کې شته ، له همدې کبله دغې ژبني جوړښت ته متل ویل شوی دی .

متل ته په عربي کې مثل هم په دې اعتبار وایي ، چې د دویم شي حال د اول سره مشابه کېږي ، یعنې د استعمال ځای یې په اصل مورد کې قیاسېږي (۸ : ۳۲) .

په پښتو کې متل عین هغه شي ته وایي ، چې په عربي یې مثل بولي ، ښایي چې متل له عربي څخه مفغن شوی وي . ځکه چې کله په تفغین کې (ث) په (ت) بدلېږي ، لکه میراث چې میرات شو . د عربي لغت پوهان وایي ، چې

WWW.AEL.AF

مثل او نظیر او دا کلیمه له عربي مثـل څخه جوړه شوې او پر ټولو حکمتو او لنډو کیسو او اساطیرو اطلاق شوه(۷ : ۱۸ ، ۱۹) .
متل او مثل د مفهوم ، مضمون او مانا له مخې یو دي ، چې په ټولـو خلکـو او قومونو کې شته ، د هغوی د ځانګړو پوهنو ، ژونـد پېښـو او تجربـو محصـول وي ، خـو مـوږ لـه نیکونـو نیکونـو رانیـولې د ژونـد ډېـر کولتـوري پړاوونـه درلودلي دي ، چې ټولو مادي او مانیزو شیانو ته مو خپل خپـل نومونـه لـرلي دي . متل او مثل هم همداسې درواخله (۱۰ : ۶۱) .
د متل لفظ د عربي د لفظ مَثَل سره تعلق لري . په سامي ژبو کې (ت) په (ث) بدلېږي لکه واخلئ (یافث > یافت) خو دا بدلون په عربي ژبه کې عام نـه دی ، ما په عربي کې د متل لفظ د (متل) شکل کې چېرته هم نه دی لیدلی . د عـرب (م ، ث ، ل) د مادې نه د عربي د قاعدو لانـدې ګـڼ اسـتقامات کـولی شي . د دغې مادې لفظ مِثل هم ځینې وخت د مَثَل مانا ورکوي او جمع یـې امثـال ده . په پښتو کې د متل جمع د عربي قاعدې لاندې امتال نه راځي ، بلکـې متلونـه راځي (۱۳ : ۳۱) .
مِثل ، مثال یا مثلً د عربي ژبې لفظ دی . دا لفظ په قران شریـف کـې څـو څـو ځایه او څو څو وارې راغلی دی . چېرته مثلاً او چېرتـه د جمعـې لپـاره امثـال لیکل شوی دی . مثل په اصل کې داسې قسم خبرې ته وایي ، چې هغـه د بلـې خبرې په شان وي یا د هغې خبرې په رنګ ، مانا او مطلب څرګندوي یا یو کـار ، کیسه او پېښه د بل کار یا بلې پېښې سره تړي . په ځینې ځایونو کـې د مثـل بیانولو یا وړاندې کولو لپاره د (ضرب) لفظ استعمالېږي . دا لفظ هم لـه عـربي ژبې او قران شریف نه اخیستل شوی دی ، لکه: ضرب‌الله مثلاً فمثله صـفوان ،

WWW.AEL.AF

و مثلا الذين ينفقون (البقره) . داسې نورو ډېرو آيتونو کې دا لفظ بيان شوی دی او هم داسې دا لفظ د عربي نه نورو ژبو نقل کړی ، خپل کړی او اخيستی دی . په اردو ، پارسي او پښتو ژبو کې دا لفظ هم په دې ماناوو او مطلب سره استعمالېږي ، لکه : ضرب الامثال ، مثلاً ، مثال کے طور ، د مثال په توګه او داسې نور .

په پښتو ژبه کې د مثال لفظ هم د دې مطلب لپاره استعمالېږي ، خو جمع يې لکه د عربي د قاعدې لاندې امثال نه راځي ، بلکې مثالونه ويل او ليکل کېږي . د دې سره سره د پښتو ژبې يو بل توری (متل) زموږ په ورځني ژوند کې ډېر استعمالېږي . متل هم د مثال مانا او مطلب ورکوي يا څرګندوي ، مالومېږي داسې ، چې متل هم د مثل نه جوړ شوی او اخيستی شوی دی ، په زړه عربي ژبه کې د (ث) لفظ په (ت) ويل کېږي . نن هم د عربو په ډېرو علاقايي ژبو کې (ث) په (ت) ويل کېږي . لکه : د عربي يو نوم (ابن هيثم) دی ، خو په وينا کې (ابن هيتم) ويل کېږي يا د عربي بل لفظ ، چې په ليک کې (الاثين) دی ، خو په وينا کې (الاتين) ويل کېږي ، چې مانا يې (دوه) ده . داسې (الثلاثه) هم په (ث) ليکل کېږي ، خو په وينا کې (التلاته) ويل کېږي ، چې مانا يې (درې) ده .

دې د عربي لفظونو ته چې پام وکړو ، نو د دې نه دا مالومېږي ، چې پخوانۍ زمانه کې د (مثل) لفظ نه په پښتو کې (متل) جوړ شوی دی ، چې مانا او مطلب يې هوبهو د (متل) لفظ سره تړون خوري ، خو د دې جمعې د (امثال) پرځای (متلونه) جوړ شول .

(۲۳ : ۱۹ ، ۲۰)

WWW.AEL.AF

فرهنګ عمید د (مَثَل) مانا داسې لیکي :

ورته ، صفت ، حدیث ، قصه ، مشهور قول ، ضرب المثل (۱۵ : ۲۱۷۹) .

یاد فرهنګ د (مُثُل) کلمې ته لیکي : جمع مثال (۱۵ : ۲۱۷۹) .

د (مِثال) کلمه بیا داسې مانا کوي : انداره ، مقدار ، مانند ، شبیه [فرمان ، حکم قصاص] (۱۵ : ۲۱۷۸) .

د متل (مَ تَ) د کلمې مانا یاد فرهنګ داسې کوي :

افسانه ، لنډ داستان ، مثل ، هغه خبره چې د شوخۍ له مخې وویل شي (۱۵ : ۲۱۷۳) .

زاهد پښتو ـ پښتو سیند لیکي :

متل (مَ تَ) : یو لنډه جمله ، چې ستر کولتوري او علمي ارزښت پکې پروت وي .

(۹ : ۹۴۲)

همدارنګه د (مَثَل) کلمې ته لیکي : متل ، مشهور قول ، حکایت (۹ : ۹۴۴) .

ضرب المَثل ته لیکي : مثل وهنه ، متل اړونه ، متل (۹ : ٦۷۸) .

۴ ـ د متلونو ډولونه :

متلونه د شکل له مخې په دوو برخو ویشل کېږي :

۴ ـ ۱ ـ منظوم :

دا هغه متلونه دي ، چې نظمي ځانګړنې لري ، لکه :

په زړه صاف ، په خوله خلاف .

چې غواړې ، پرې واوړې .

ډېره یوه نېکمرغه ، یوه بدمرغه .

ښه عمل ، د لارې مل .

چې هوس دی ، دومره بس دی .

چې نه دې وي له موره ، ورته مه وایه چې وروره .

چې مړ شو ، هغه پړ شو .

چې لوی غاپي ، کوچنی تراپي .

چې ژرنده یې گرځي ، بلا یې پرځي .

چې سبا شي غم پیدا شي ، چې بېگا شي غم پناه شي .

۴ ـ ۲ ـ منثور :

دا هغه متلونه دي ، چې نثري ځانگړنې لري ، لکه :

چې ښه وي ، بد دې اور واخلي .

په دسترخوان هر مچ زمری دی .

په سپي د خاوند زړه بدېږي .

په ډېرو لیونی خوښ وي .

په پټه خوله څه نه کېږي .

په بد زوی ، ښه پلار یادېږي .

په خپله ډوډۍ موړ ، په کلي نازولی .

په پوښتنه سړی مکې ته ځي .

پردۍ ورکړه ، نیمه خوا ده .

بد په بلا اخته ښه دی .

بربنډ له اوبو نه ډارېږي .

پردی غم تر واورو سوړ دی .

WWW.AEL.AF

ښاغلی اروانښاد دوست شینواري په دې اړه ګټور مالومات وړاندې کوي او متلونه په عام ډول په دوو برخو ويشي ، منثور او منظوم .

الف ـ منظوم متلونه : دا ډول متلونه د يوه بيت حکم لري ، چې هم د قافيې او هم د سيلابونو له مخې تر يوې اندازې مقيد او خاص اهنګ او تال لري ، لکه:

بـد بـه دې پــه زړه لـرم

سلام به دې په خوله لرم

×××

که په کور کې غوړه مومي

ليونی بـه غرو تـه درومي

×××

سـل روپـۍ پـورکـــړه

دا ختر شپه پـه کورکړه

ب ـ منثور متلونه : دا هغه متلونه دي ، چې د سيلابونو په شمير او د قافيې په مراعات مقيد نه دي او عروضي اساس نه لري ، بلکې مسجع نثر ورته ويـلای شو دا په خپل منځ کې په نحوي لحاظ په دوه ډوله دي :

الف ـ چې بشپړه جمله وي ، مسند او مسنداليه يعنې فعل او فاعل يا مبتـدا او خـبر ولـري ، دې تــه پــه انګليسيـ کــې (Proverb) او پـــه روسي کـــې (پسلوويڅه) ويل کېږي . دا هغه مستعاره بشپړه مقوله ده ، چې کنـايي مفهـوم افاده کوي او غالباً اهنګ لرونکی (سندريز) فورم لري ، لکه :

که غر لوړ دی ـ پر سر يې لار ده .

ب ـ هغه ، چې بشپـړه جمله نه وي او په نحوي لحاظ د کلام يـو مهـم جـز ونـه لري ، خـو نـور د متـل تـر تعريـف لانـدې راځـي ، دې تـه پـه انګليسيـ کـې (Saying) او په روسي کې (پګه وورګه) ويل کېږي ، لکه :

زه ستا دارو ـ ته زما دارو .

اوږه دې پـه اوږه ـ منت دې پـه څه .

خپل عمل ـ د لارې مل .

خپلـه وطنه ـ ګلـه وطنه .

دغه ډول تـه ځينې خلک محاوره وايي ، خو د پښتو او دري د ولسي ادب پـه کتابونو کې عموماً د متل پـه نامه ياد شوي او پـه کـوم تـوپير ورتـه نـه دي کتل شوي . متل کله يوه جمله وي ، لکه : د غله ځای په غره کې هـم نـه شي .

کله دوه جملې وي :

ړانده ته مه ګډېږه ـ کاڼه ته ډول مه وهه .

کله چې متل له دوو جملو څخه جوړ وي ، د دواړو جملو تر منځه کله د عطـف مانيز ارتباط موجود وي (د عطف ادات حذفېږي) لکه :

کوتک وهه د ورور لپاره ـ خبره کوه د خدای (ج) لپاره .

يا داسې نور ارتباطونه سره لري ، چې دويمه غالباً د لومړي تابع جمله وي . ډېر لږ متلونه له درېيو جملو هم جوړوي ، لکه :

(د کونډې کره زوی نه وو ، چې زوی يې پيدا شو، مرګو ګډه شوه) (۷ : ۶۰ ـ ۶۲)

.

WWW.AEL.AF

د اروابناد شینواري د متلونو په ویشنه کې د منثورو متلونو ، د دویم ډول په اړه ، چې په انګلیسي یې (saying) بللي ، ښاغلی عبدالکریم عامر په خپل اثر (پښتو محاورې) کې د (مقولې) تر سرلیک لاندې داسې لیکي :

مقوله د عربي ژبې له قول څخه ده ، چې لغوي مانا یې خبره او وینا ده . په اصطلاح کې هغه جملې یا فقرې ته ویل کېږي ، چې د یو ښه ناصحانه رنګ له امله خلکو خوښه کړې وي . دغه مقوله د متل لپاره هم استعمالېږي. له دې مقولې څخه په اصطلاح کې (مقاله) هم وتلې ده ، چې د ویلو په مانا ده . د مقولې لفظونه خپله حقیقي مانا څرګندوي او په دې کې د زوړوالي شرط هم لازمي نه وي . یو څو بېلګې یې دا دي :

۱ . ته پوه شوې ، ستا ایمان .

۲ . ته پوه شوې ، ستا کار .

که د مقولې جوړښت ته وکتل شي ، نو د متل لور ته ذهن ځي . متل هم په لومړي سر کې یو قول وي ، چې پکې پوهه ، تجربه او مشاهده خپل کار کوي ، وروسته یې استعمال عام شي ، د ضرب المثل رنګ یاني په خبرو کې د مثالونو په رنګ راوړل کېږي.

پورتني مثالونه هم د متلونو ځای ته رسي ، مقوله هغه قول دی ، چې پکې هغه د متل لوازمات خپل کار کوي د خولې وتلې هره خبره مقوله ده ، خو هغه مقولې د عام ذهنونو او خولو برخه ګرځي . کومې ، چې څه دانایي ، پوهه ، تجربه او مشاهده ولري. د ژبې دغه څېړل شوي ټول اصطلاحات په بنسټیزه توګه پر لغت ولاړ دي ، له لغته پس دغه ټول اړخونه زېږي . که لغت یاني د یو شي لپاره مخصوص نوم نه وي ، نو دا اړخونه مخته نه راځي. د عام خلکو

WWW.AEL.AF

د ژبې زور پر خواصو باندې ډېر وي ، ځکه چې استعمال يې ډېر وي ، نو خواص د عوامو ژبه هر کله په خپلو ويناوو کې ځايوي . دغه ذکر شوی رنګ که د عامو يا د خاصو له خوا وي ، خو په ټولنه کې د عام استعمال ځای ولري ، د خپل مفهوم شهرت او لوړوالي له امله محاوره هم د متل رنګ لرلای شي ، نو مقوله هم په لومړي سر کې يو قول وي ، وروسته هغه د متل رنګ واخلي ، که داسې ووايو ، چې د متل بنسټ پر مقوله ولاړ دی ، بې ځايه به نه وي . دلته به يو څو متلونه رانقل کړو :

چې سر وي ، خولۍ ډېرې دي .

خپله لاسه ، ګله لاسه .

دغه بېلګې د متلونو دي ، خو په لومړي سر کې د خولۍ ډېرښت او د سر د خوندي پاتې کېدو ليدنې (مشاهدې) او تجربې دغه خبره خولې ته راوړې ده ، چې اوله يې د مقولې رنګ دی ، يانې خولۍ ډېرې دي د سر پاتې کېده ضروري دي يا خولۍ شته د سر سلامتي غواړه يا هغه د متل په رنګ کې هم مقوله وي . دغه د يو قول او خبرې ډېر استعمال د متل رنګ واخلي . د مقولې د خوند ځای دا دی ، چې خپله حقيقي مانا ورکوي ، د جوړښت په اعتبار له دوو تورو څخه وي ، پر مخ يې حد نه دی ټاکل شوی. په پښتو ژبه کې ډېرې مقولې شته ، چې خپل مانيز رنګ له محاورې او نورو اصطلاحاتو څخه بېلوي او خپل ځان ته يو جلا رنګ او مانا لري ، دوه بېلګې يې يادې شوې دي (۱۴ : ۳۱ ، ۳۲) .

WWW.AEL.AF

۵ ـ په متلونو کې د دودونو غبرګون :

ژبه د وګړو ترمنځ د پوهونې او راوپوهونې وسیله ده ، ژبه د انسان د مانویاتو مادي شکل دی . د ژبې بنسټ (غږ) دی ، چې دا خپله یوه فزیکي ښکارنده او ماده ده.

ادب په ژبه پورې تړلی او داسې ویل کېږي ، چې ژبه د ادب لپاره وسیله ده ، خو داسې وسیله ده ، چې نشتون یې ادب نشت کولای شي . د ادب د نورو توکو د څرګندونې . برسېرونې او نورو وګړو او ټولنې ته د رسونې ګټوره او بنسټیزه وسیله همدا ژبه ده ، چې نالیدونکي ځواکونه خلکو ته رسولای شي . ښایي د سر په سترګو یې نه ګوري ، خو د زړه په سترګو یې لیدای شي .

متلونه د فولکلوریک ، ولسي ، ګړني ، ژبني او کلیوال ادب مهم توکي دي ، چې د یوې ټولنې د کولتوري یون لوړې او ژورې ښیي . د دې لپاره د همدې اثر په بېلابېلو پاڼو کې کې ګڼ داسې نظرونه لیدای شئ ، چې متلونه یې د ادب برخه بللې ده .

د متلونو په پېژندنه کې دا خبره ډېره ویل کېږي ، چې متلونه د یوې ټولنې او وګړو د ژوند هېنداره ده . د هغوی رواني او نفسیاتي غوښتنې ، معیارونه او دودونه پکې خوندي شوي دي . همدا د ډېرو فولکلوریکو ادبي ژانرونو ځانګړنه ده .

متلونه د یوې ټولنې او وګړو هغه ژبنۍ پانګه ده ، چې د یوې ټولنې د نورو ډېرو ځانګړنو ترڅنګ یې دودونه هم خوندي کړي دي . دا لړۍ یواځې په متل

WWW.AEL.AF

کې نه بلکې په نورو ادبي ډولونو کې هم غځول شوې ده او ادب د ارزښتونو او معیارونو د خوندیتوب غوره وسیله ګرځېدلې ده .
دود تر ډېره عملي او اجرایوي بڼه لري ، په دې مانا ، چې دود یو داسې ارزښت دی چې په عمل کې ترسره کېږي او متلونه بیا د همدې کړو وړو ځرګندوی دي . د بېلګې په توګه : ډېر عمره انسان ته سلام اچول زموږ دود او ځواب یې هم زموږ دود دی . په لغمان ولایت کې د کال په ځانګړي وخت کې د ولس له خوا ویالې پاکولو ته (کتېر) وایي ، چې دا یو دود دی ، همدارنګه نور ډېر بېلابېل دودونه ، چې موږ یې په ټولنه کې لرو .

مازیګری دی ښېرې مه کړه

ته به د نار ښېرې کوې رښتیا به شینه

پورتنۍ لنډۍ د پښتو ولسي ادب ډول او شعر دی ، خو ګورو ، چې څنګه یې یو دود خوندي کړی . زموږ په ټولنه کې همدا اوس دود دی ، چې میندې هېڅکله په مازیګر کې خپلو اولادونو ته ښېرا نه کوي ، ځکه ویریږي ، چې قبولې نه شي ، د خلکو عقیده داده ، چې په دې وخت کې یې د قبلیدو شونتیا ډېره ده . که څوک غواړي ښېرا یې قبولي شي ، نو همدې وخت کې یې کوي .
په پورتنۍ لنډۍ کې د دود ترڅنګ کرکه هم شته .
همدارنګه :

لاس دې تر زنې لاندې مه ږده !

ستا به عادت وي ما به ورک کړې له وطنه

په پورتنۍ لنډۍ کې هم د دې ترڅنګ ، چې محاوره یا ګړنه او کرکه خوندي ده . زموږ په ټولنه کې یو دود هم شته ، هاغه دا چې که څوک کوم ځای کې لاس

WWW.AEL.AF

تر زني ناست وي ، نو بل يې منع کوي ، چې داسې مه کښېنه ښه پايله نه لري يا پلار دې مړ کېږي .

د متلونو ويل په خپله هم زموږ د ټولنې او خلکو دود دی ، چې د وينا او ګړېدلو پر وخت يې کاروي .

د پورتنيو بېلګو په څېر ، د ولسي ادب ګڼ شمېر داسې ډولونه شته او حتا په اوسني شعر کې هم دا لړۍ روانه ده ، چې زموږ شاعرانو پکې خپل دودونه خوندي کړي دي. اوس يو څو داسې متلونه هم ګورو :

- مشر د کشر پل دی :

کشران له مشرانو زده کړه کوي ، د کوچني يا کشر د ژوند يو پړاو داسې دی ، چې له مشرانو او نورو اخيستنه يا کاپي کوي . ډېر ځله زوی يا کوچنی هغه کارونه کوي يا يې تکراروي ، چې پلار يې کړي يا يې د کورنۍ نورو مشرانو کړي دي . دلته کوم دود خوندي شوی دی ؟

که وګورو ، پښتانه مشران کوم نيمګړی کار يا داسې ، چې بد ورته ښکاري ، د خپلو کشرانو او کوچنيانو په مخ کې نه کوي او وېره لري ، چې ګواکې هغه به يې هم زده او تکرار کړي او فکر کوي ، چې (مشر د کشر پل دی) چې دا يو دود دی .

- ګټه په تاوان کېږي :

د پورتني متل له بېلابېلو کارونو څخه يوه داسې دی ، چې که څوک خاني او ملکي کوي بايد ډېره او ډنده ولري . د خلکو سره د ستونزې پر وخت منډه ووهي ، له خپلو ګاونډيانو او کليوالو سره ښه چلند وکړي او ... اوس که وګورو همدې متل ته په کتو هغوی چې لوړې څوکۍ غواړي . دولت غواړي

او ... نو دایې په ځان منلې وي ، چې تاوان به کوي ، چې ګټه ترلاسه کړي . که ځان ولسي جرګې ته کاندیدوي ، نو خلکو پسې به منډې وهي ، خپل ملګري به خوښ ساتي ، خلکو ته به ډوډۍ او چایونه ورکوي او نور خدمتونه به یې کوي ، چې دا ټول د شخص لپاره تاوان دی ، چې په پایله کې یې ګټه هماغه د ده وروستۍ موخه یا د ولسي جرګې وکالت او استازيتوب دی. اوس دا زموږ په ټولنه کې دود دی ، چې څوک ګټه غواړي ، نو تاوانونو ته غاړه ږدي .

- له کلي وځه ، خو له نرخه مه وځه :

دا هم یو پښتو متل دی ، هغه وخت کارېږي ، چې څوک غواړي مقابل لوری ، ټولنیزو آرونو ، معیارونو قوانینو او پرنسیپونو ته متوجه کړي . اوس دود پکې څه شی دی ؟
موږ همداسې متلونو او په دې کې پټ ارزښتونو ته په کتو ، له خپل کلیوال او ګاونډي سره هغه کوو ، چې څه دود او دستور وي او دا زموږ دود ګرځېدلی دی .

- پردی کټ تر نیمو شپو وي :

پورتني متل هم ښایي خپله فلسفه ولري ، خو موږ یې څه وخت کاروو ؟ کله مو چې له چا یو څه راوړي وي ، نو هر وخت چې د هغه اړتیا شوه ، بېرته یې وړي . دې ته نه ګوري ، چې زموږ کار پرې خرابېږي ، بلکې خپل کار جوړوي او دا یې حق هم دی . دود پکې څه دی ؟
له یوې خوا ، له چا راوړی یا پور شوی څیز ، پر وخت ورکوو او ځان یې پوروړی بولو . دا زموږ دود دی ، چې دغو اشخاصو سره باید پر وخت عمل

WWW.AEL.AF

وکړو ، څه وخت چې هغه وغواړي ځيز يې ورکوو . بلخوا د دې متل پټ راز په دې کې دی ، چې مور باید خپل اړتیاوړ توکي او نور ، چې د ژوند په بېلابېلو برخو کې ورته اړمن یو خپله پوره کړو او له بل نه یې ونه غواړو ، ځکه هغه رانه وړي . زمونږ دود دادی ، چې تر ډېره هڅه کوو ، خپل اړتیاوړ توکي ولرو او بل ته اړ نه شو .

- اخښي چې جيب تړلی وي ، په خواښې او ښینې یې قدر خوړلی وي(١٦ : ١) :

زمونږ په ټولنه کې کوژده او واده د ټولنیز ژوند بېلابېل دودونه او پړاوونه دي . کوژده او واده ، د دوو پردیو انسانانو ، یو ځوان او یوې پېغلې او دوو کورنیو ، کلو او قومونو ترمنځ د نږدېوالي لامل گرځي . په کوژده او واده سره ، یو ځوان او یوه پېغله نوي خپلوان پیدا کوي . اوښی ، خواښې ، خسر ، ښینه ... خو د هلک لپاره د دې نویو خپلوانو او نجلۍ خوښ ساتل او د هغوی رضایت ترلاسه کول زمونږ دود دی .

هلک اړ دی د نجلۍ کورنۍ او د کورنۍ غړي ، په ځانگړې توگه خواښې ، خسر اوښی او ښینه له ځانه راضي کړي ، چې د ده راتلونکې میرمن خوښه شي . دا کار تر واده مخکې ډېر پېښېږي . دا داسې وخت وي ، چې هلک خپلې خسرگنۍ ته ډېر اړ وي ، وېره لري ، چې د واده بار پرې درون نه کړي . له واده وروسته بیا دا فشارونه لږېږي . دا موضوع په هغه وخت کې ، چې هلک غریب وي ، محسوسېږي ، خو د بډای لپاره بیا یاده ستونزه نه وي .

پورتني متل زمونږ د ټولنې او خلکو دا دود خوندي کړی ، چې کله هلک کوژده وکړي بیا تر واده مخکې او حتا تر هغې وروسته په خپله خسرگنۍ ډېر مهربانه

WWW.AEL.AF

او په هغوی لګښت کوي . هغوی له همدې لارې خوښ ساتي ، چې دا په نامستقیم ډول د ده د راتلونکې میرمنې خوښي ده . زموږ میرمنې هم همداسې دي ، که چېرته یې مېره د دې پلارګنۍ خوښه وساتي دا پرې خوښېږي . د مېره لپاره دا مهمه ده ، چې میرمن یې خوښه اوسي . د زوم قدر هغه وخت ډېر وي ، چې د خواښې ، اوښي او ښینې زړه خوښ وساتي ، د خسرګنۍ مهمه برخه ښځینه ده نارینه هم خوښ ساتل په کار دي خو د ښځو ونډه د کوژدې او ودونو په چارو کې ډېره غوښنه ده . که چېرته زوم یا ځوان د پورتني دود پر وړاندې حرکت وکړ او د خسرګنۍ په ځانګړې توګه ، خواښې اوښې او ښینې زړه یې ونه ساته ، بیا یې قدر او درناوی هم نشته . په پورتني متل کې همدا دود خوندي دی ، هغه دود ، چې زموږ د ټولنې زومان ورسره مخ دي ، هغه دود چې خواښې ، اوښی او ښینه یې له زومانو سره پالي .

- اختر چې تېر شي ، نکریزې په دیوال وتپه !

موږ د اسلامي ښستونو له مخې دوه اخترونه لمانځو ، کوچنی او لوی . اخترونه دوه سترې کلنۍ خوښۍ دي چې ډله ییز او عمومي رنګ لري ، ټول مسلمانان په دې کې ګډون لري .

اختر سره د یو دود په توګه ، نور دودونه تړلي دي یا دا دود جلا جلا برخې لري . یوه برخه یې داده ، چې ښځې او نجونې په اختر کې نکریزې وهي ، لاسونه او پښې سرې کوي . دا زموږ د ټولنې دود دی . د اختر ترڅنګ په نورو خوښیو ، لکه : کوژده او واده کې هم دا کار کېږي .

WWW.AEL.AF

لکه څرنګه ، چې د خوراک اړتیا د ولګې پر وخت وي او په مـوړ ځـان څـوک څه نه خوري ، دغسې د نکریزو وخت هم اخـتر او نـورې خوښـۍ دي ، لـه دې پرته بې اړتیا څوک نکریزې نه وهي ، بې وخته نکریزې په دیوال تپي .

- بنیادم یو نور ، جامه یې دوه نوره (١٦ : ١١) :

بنیادم ، الله ج او قرانکریم مکرم بللـی دی ، بنیـادم د الله ج خلقـت او نـور دی . ټول بنیادمان ، چې په هره جغرافیه کې اوسېږي ، له یادو ځانګړنو برخمن دي . بنیادمان ټول یو ډول نړۍ ته راځي ، په جوړښت کې یـې تـوپیر نـه وي ، خـو ځینې ځیزونه له بېلابېلو ټولنو اخلي ، چې یوه یې جامه یا کالي دي .
په پورتني متل کې که د (جامه) له کلمې د کالیو او لباس مانا اخلو ، هغه چې موږ یې اغوندو او د ځان پټولو لپاره یې کاروو ، دا د بنیادم لپاره دوه نوره دي . جامې اغوستل زموږ دود دی .
که له (جامه) نه د اخلاقو مانا اخلو او د پورتني متل موخه دا ګڼو ، چې اخلاق تر بنیادمیت وروسته مهم او دوه نوره دي ، نو بیاهم زموږ د خلکو دا دود دی ، چې نېک او غوره اخلاق خوښوي او هر سړی هلته درون او قـدرمن وي ، چـې نېک اخلاق ولري . دا زموږ دود دی ، چې په خپله هم نېک اخلاق کـوو او لـه نورو یې هم غواړو .

- بې سته څوک جنت ته نه ځي :

ست کول زموږ په ټولنه کې دود دی . ست څه ته وايي ؟
له کندهاره یو راغلي شخص ته په کابل کې د هغه یو ملګری وایي ، چې راځه نن شپه له ماسره لاړ شه . دغسې غوښتنې ته ست وایو .

WWW.AEL.AF

په دسترخوان ناست میلمه ته کوربه وایي ، ډوډۍ وخوره ! ست مه کوه . دا په داسې حال یا هغه وخت کې چې کوربه فکر کوي ، مېلمه موړ شوی نه دی .
ست یوه جدي غوښتنه نه ده ، خو غیر واقعي یا دروغ هم نه ده . موږ چې کله چانه غوښتنه کوو ، چې راځه! له ما سره لاړ شه یا له ماسره شپه وکړه ، هغه پرې خوښېږي او وایي ، چې پلاني ماته ست وکړ .

- پرهېز له سلو درملو ښه دی :

کله چې څوک ناروغ شي ، بیا درمل خوري ، خو د ناروغۍ د مخنیوي او شاتګ لپاره ښه لاره پرهېز او د هغو څیزونو نه خوړل دي ، چې ناروغي ډېروي .
د ناروغیو د درملنې لپاره درمل خوړل زموږ دود دی ، خو پورتنی متل پرهېز تر درمل خوړلو نه سل ځله غوره بولي . پرهېز کول هم زموږ د ټولنې بل دود دی .

- په ډېرو وهلی ښه دی ، په یوه ملامت نه :

په پورتني متل کې کوم دود پروت دی ؟
په وهلو کې د انسان بدن ضربه ویني ، ټپي کېږي او تر دې ، چې د زیان کېدو ګواښ هم پکې شته او بیا چې دا وهل د ډېرو خلکو په وسیله وي . څرګنده ده ، چې ځاني او روغتیایي زیان یې هم ډېر وي . زموږ خلک دا هرڅه مني ، خو ګرمتیا یا ملامتي ورته تر دې درنه او سخته ښکاري .
دا اوس زموږ دود دی ، چې په یو کار کې هر څومره زیان ګورو ، راته سپک ښکاري خو ملامتي راته درنه ښکاري او ځان د خلکو له ملامتۍ ساتو .

• پړ مې کړه ، مړ مې کړه :

د گرمتیا او پړتیا په اړه وړاندې هم وغږېدو . زموږ خلک هر ډول سزا منلو ته هغه وخت چمتو کېږي ، چې پړ یا گرم شي . له هغې پرته هېڅ ډول زیان منلو ته چمتو نه وي .

موږ د بېلابېلو ټولنیزو پېښو پر وخت دا دود پالو ، چې که چا زموږ پر وړاندې یو ناوړه عمل وکړ ، نو هغه د یوې جرگې یا په انفرادي توگه گرم او پړ کړو ، هغه ته د بېلابېلو دلیلونو په وسیله قناعت ورکوو ، چې گواکې پړ دی . پړ یا گرم وگړي هم دا دود پالي چې که په یوه موضوع کې گرم شي ، بیا هر زیان ته چمتو وي ، که هغه مرگ هم وي .

• په اوړي یې گټه ، په ژمي یې ښته :

زموږ د هېواد په ډېرو سیمو کې اوړی د کرلو او رېبلو وخت وي . په همدې وخت کې بېلابېل فصلونه کرل کېږي او کرگر خپل حاصلات لاسته راوړي . په ژمي کې عام فصلونه نه کېږي . په دې وخت کې هغه حاصلات لگول کېږي ، چې په اوړي لاسته راغلي دي . زموږ په خلکو کې دا اوس دود دی ، چې په اوړي کار کوي ځمکې کري او د ژمي لگښتونه برابروي .

• په خوارۍ څوک بد نه ایسي ، په بې کارۍ بد ایسي (۱٦ : ۲۰) :

په پورتني متل کوم دود پروت دی ؟

زموږ خلک کار خوښوي ، هغه انسان خوښوي ، چې په کار بوخت وي ، که څه هم گټه یې ځان ته وي ، داهم یو دود دی . د دې ترڅنگ له بې کارۍ کرکه

WWW.AEL.AF

کوي ، بې کاري ورته د سلو بلاوو مور ښکاري او هغه خلکو تـه بـد گـوري ، چې بې كاره وي داهم دود دی .

- په ژرنده کې دې شپه شه ، زوم کره دې مه شه :

په ژرنده کې شپه تېرول ، اسانه کار نه دی . هلتـه شـپه پـه دې مانـا ده ، چـې شپه په ویښه تېره شي ، نه په خوب. په ژرنده کې د ژرندې د ماشینونو غږونه وي ، د خلکو شور ما شور وي . د غنمو او جوارو بورۍ وي ، د اوړو گردونـه او دوړې وي ، خو یوې خواښې ، خسر ... ته د زوم تر کوره ښه ده .
زموږ خلک د یوه دود په توگه دا پالي او په زوم باندې ډېر حساب نـه کـوي . دا خبره او دود تر ډېره عام دی ځینې زومان کېداشي داسې نه وي .

- ځو کوچنی ونه ژاړي ، مور تی نه ورکوي :

کوچنی خبرې کولای نه شي . که څه غواړي ، نو د بېلابېلـو غږونـو او ژړا پـه وسیله یې غواړي . هر کلـه ، چـې کـوچنی وژاړي ، مـور یـې پـوهېږي ، چـې کوچنی څه غواړي یا څه ستونزه لري .
که څه هم پورتنی متل د کارونې بېلابېل ځایونه لري ، خـو پـه پـورتني شـکل کې یې ځو دودونه خوندي کړي دي . یو دا چې کله زموږ د ټولنې کوچنی ارام پروت وي او نه ژاړي ، نو مور تی هم نـه ورکـوي . بـل دا چـې کلـه کـوچنی وژاړي او مور وپوهوي ، چې وگی یم ، نو مور تی ورکوی ، چې دواړه دودونه شته .

- څه وهلی ، څه پورې وهلی :

وهل یو داسې عمل دی ، چې په هغې کې انسان ډېر کړاو او رنځ ویني ، بـدني او روحي زیان ویني ، خو پورې وهل ، تېله کول یا دیکه کول ، بیا داسې عمل

دی ، چې د وهلو په پرتله سپک او ډېر زیان پر سرې نه راځي ، خو زموږ خلکو ته وهل او پورې وهل یوه مانا لري . دا د دود په توګه پالي ، که څوک د بل په وسیله پورې وهل شي هم د وهلو په توګه ورته ګوري .

- حاجي په مکه کې لټوه ، چرسي په تکیه کې :

حج کول او بیا مکې ته تلل زموږ دود دی ، چې اسلامي سرچینه لري . د دې ترڅنګ بل دود هم د چرسو څښل دي . تکیه په ننګرهار کې یوه سیمه ده ، چې چرس پکې ډېر کرل کېږي او چرسیان هماالته چرس څښي .

د دې متل موخه داده ، چې د هر سړي کار و روزګار ته په کتو ، د هغه ځای هم موندلای شو ؛ پوه او عالم به چېرته په پوهنتون او ښوونځی کې وي او جاهل به چېرته په جواري ، غلا او وژلو بوخت وي .

- حیادار حیا کوله ، بې حیا ویل له ما څخه ویرېږي (١٦ : ٣۴) :

حیا کول او شرم کول زموږ د ټولنې عام دود دی ، چې د اسلامي بنسټ ترڅنګ افغاني او پښتني هم لري . زموږ ښځینه او نارینه ټول د حیا او شرم دود پالي . حیا د ګټنې بېلابېل ځایونه لري .

- حیوان چې بېکاره شي ، هم خوړل کېږي هم خرڅېږي (١٦ : ٣۴) :

حیوان که غوا وي که غویی یا بل څه ، تر هغې ساتل کېږي او لګښت پرې کېږي چې کار کوي ، یا شودې کوي یا یوی او کولبه ، خو که دانه کوي ، زموږ دود دا دی چې یا یې حلالوو او خورو یې او یا یې پلورو ، چې په دې وسیله ځان له یو بېکاره او بې ګټې حیوان خلاص کړو .

- چته چې څوان ووینې ، صورت حیران ووینې :

WWW.AEL.AF

پورتنی متل هم هغه څه بیانوي ، چې زموږ په ټولنه کې دود دی . دا دود داسې دی چې کله هم یوه پېغله یو ځوان ویني ، نو هیجاني کېږي . د مینې او عشق سیندونه یې څپڅپانده کېږي . له ځوان سره د یوځای کېدو هیلې یې را ژوندۍ کېږي . ځوان هم همداسې دی . دی هم د پېغلو په لیدو هغه حالت ته ځي ، چې پېغله ځي .

- چې غوښه وسوځي ، هم له پیتو نه ښه ده :

دا متل زموږ دا دود بیانوي ، چې زموږ خلک غوښه ډېره خوښوي او ډېره یې خوري . که غوښه سوځېدلې هم وي ، خو تر پیتو یې ورته ارزښت ډېر وي . یاد متل بیا په کنایوي مانا په بېلابېلو ځایونو کې کارېږي .

- چې ډب نه وي ، هلته ادب نه وي :

د مشرانو درناوی ، ښه گرځېدل او ښه کول ، له ناوړه اخلاقو ځان ساتل ، ښې خبرې زموږ له نظره ادب دی ، خو دا څنگه راتلای شي ؟ څنگه کولای شو یوه با اخلاقه ټولنه ولرو ؟

زموږ وگړي په دې بارو دي او دا یې دود دی ، چې د ډب او کوتک په وسیله اخلاق او ادب راولي . که چېرته کوم کوچنی ناوړه کار وکړي ، نو وهي یې ، چې بیا هغه کار ونه کړي . په ښوونځیو کې هم دا کار کېده خو اوس یې تر یو ځایه مخه نیول شوې ده.

- چې سرونه وي ، خولۍ ډېرې دي :

په پورتني متل کې خولۍ یاده شوې ، لومړی خو دا زموږ دود دی ، چې خولۍ جوړوو بل دود مو دا دی ، چې خولۍ په سروو . خولۍ بیا د هېواد په بېلابېلو

WWW.AEL.AF

سیمو کې جلا جوړښت او رنګ لري ، خو خولۍ هلته په کار راځـي ، چـې سر وي که سر نه وي ، نو خولۍ هم بې ګټې ده .

- چې سود کوي ، سودا به مومې (١٦ : ٤٣) :

زموږ د ټولنې له بدمرغه دودونو څخه یو سود دی ، چې د اسـلام مبـارک دیـن ډېر بد او حرام ګڼلی دی . هغوی چې سود کوي ، ګټه نه ، بلکـې زیـان کـوي ، خو نه پوهېږي .

- چې شپه تیاره شي ، بدان تېره شي :

شپه د ټولو انسانانو لپاره پرده ده ، دا د هغـوی لپـاره هـم پـرده ده ، چـې نـاوړه اعمال ترسره کوي . که څوک غلا کوي ، زنا کوي ، قیمار وهي ... ټولو ته شـپه غوره وخت دی . دا یو دود دی ، چې غله د شپې غلا کوي ، زاني زنا کوي ... . د دې پر وړاندې د خلکو دود دا دی ، چـې د شـپې ډېـر نـه ګرځـي ، د کورونـو ورونه تړلي ساتي او ښځینه له کورونو نه وځي . د شپې له خوا څوک پیسـې او زیورات هم چېرته نه وړي .

- چې له ځایه مست نه وي ، په بنګو نه مستېږي :

زموږ په سیمه او هېواد کې ګـڼ شـمېر نشـه یـي تـوکي کـارېږي ، سـګریټ ، نسوار ، چرس هیرویین ... چې یو یې بنګ دی . له بنګو نـه د نشـې پـه موخـه ګټه اخیستنه زموږ په ټولنه کې یو دود دی او اوس هم ژوندی دی .

- چې هلک دې ملک شو ، کلی دې ورک شو :

زموږ د ټولنې دا دود دی ، چې د مشرۍ او ملکۍ لپاره پاخه او بوډاګان ټـاکي . هغوی په دې فکر دي ، چې هلکـان د بوډاګـانو او پخـو سـړیو پـه پرتلـه بـې

WWW.AEL.AF

تجربې او خام وي نه چې کليوالي چارې ګډې وډې کړي . داهم يو دود دی ، چې مشري او ملکي ځوانانو او هلکانو ته نه پرېږدي .

- چېرې کلاله ګوره ، خو خپله سياله ګوره :

زموږ خلکو کې دا دود دی ، چې کله يوه کورنۍ له بلې کورنۍ سره خپلوي کوي يا هلک ته کوژده کوي ، نو خپله سياله کوي ؛ داسې څوک ، چې له دوی سره د ژوند په بېلابېلو چارو کې انډول وي . ياد متل د ژوند په نورو برخو کې هم په پام کې نيول کېږي .

- چېرې چې ډنګ شي ، د ابۍ ګوډې ترڅنګ شي :

زموږ ټولنه د خوښيو په وختونو او نورو حالاتو ، لکه : چاته خبر ورکول يا اعلان پر وخت ډولونه ډنګوي . د پورتني متل موخه له (ډنګ) څخه هماغه د خوښيو ، کوژدې واده ، سنت ګري او نورو وختونو کې ډنګ او ډونګ ، ټنګ ټکور او سيل کول دي چې داهم يو دود دی . داسې محفلونو او وليمو ته د ښځو (ابۍ) ورتګ هم زموږ دود دی ، چې په دوی کې يې ځينې بيا د دې خوښيو او ودونو ډېرې ليواله وي .

- خپل به دې وژړوي ، پردی به دې وخندوي :

دا زموږ د ټولنې او خلکو دود دی ، هغه څوک چې له چا سره د زړه له تله مينه او ملګرتيا لري ، هغه ته رښتيا او حق وينا کوي . داسې ويناوې ورته کوي ، چې کېدای شي هغه پرې خپه شي ، ځکه د هغه نيمګړتياوې ورته څرګندوي . بلخوا داهم دود دی چې پردي خلک چاته رښتيا نه وايي ، د چا په سپکوالي نه

WWW.AEL.AF

خپه کېږي ، بلکې يو شخص ته داسې خبرې کوي ، چې هغه پرې سمدستي خوښ شي ، که څه هم شخص له ګناهونو او تيروتنو ډک وي .

- خيرې په اوبو پاکېږي او وينې په وينو (١٦ : ٥٢) :

په پورتني متل کې کوم دود پروت دی ؟

يو خوا دا معمول دی او دود دی ، چې ټولې عامې خيرې او چټلی په اوبو پاکوي . ځينې يې کېدای شي په اوبو پاکې نه شي ، خو بياهم وروستی پاکوونکی يې اوبه دي لکه : ودانيز رنګونه ، چې ودانۍ پرې رنګوي ، اوبه يې پاکولای نه شي . لومړی بايد د پاکولو لپاره ځانګړي مواد يا د خاورو تېل وکاروو او بيا اوبه .

وينه په وينو پاکېږي . له دې څخه موخه څه ده ؟

خدای ج مه کړه ، که يو څوک بل ووژني ، نو زموږ دود دا دی ، چې بېرته بايد پکې قاتل ياد قاتل د کورنۍ بل غړی ووژل شي ، له دې پرته بل بديل نه مني . که څه هم شونې ده ، په بله لاره دا موضوع حل شي . ځينې يې په بدو هم حلوي .

- خيښي په خوښي ، سودا په رضا :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې کله له چا سره خپلوي کوي ، يا خپل زوی ته د چا لور غواړي يا خپله لور د چا زوی ته ورکوي ، دغه دود په خوښۍ سره کېږي ؛ نه په بدۍ او شخړه . همدارنګه که څوک له چا څه پيري او يا يې په چا پلوري هم په خوښۍ سره کېږي ، نه په خپګان سره .

- د خوار ملا مساله څوک نه اوري :

له بده مرغه شته او مال کله ناکله داسې بد دودونه په ټولنه کې دودوي ، چې ټولنه بدمرغه کوي . د یوه ناپوه او جاهل ، خو بډای شخص خبره خلکو ته سمه ښکاري او د یوه پوه ، عاقل ، خو غریب انسان خبره خلکو ته ناسمه ښکاري . دا زموږ د ټولنې دود دی ، چې که یو ملا ، مولوي او ښوونکی ، خوار او غریب وي ، نو څوک یې خبره هاغسې نه اوري ، لکه د یوه بډای او شتمن شخص یا ملا او مولوي چې اوري . که شخص شتمن وي ، نو خبره یې هم خلک ښه مني او که غریب وي ، خبره یې څوک نه مني ، که څه هم ډېره پوهه او عقل ولري .

- د خطا یا ناغه وي یا توبه :

دا متل کوم دود بیانوي ؟

زموږ په ټولنه او خلکو کې دود دی ، چې که کوم سړی خطا یا تېروتنه وکړي ، د دې لپاره ، چې له خطا څخه زیانمن شوي شخص ته ځان پاک کړي ، اړ دی یا ناغه ورکړي یا توبه وباسي . خطا یا تېروتنه یو قصدي کار نه دی ، بلکې په ناپوهۍ سره له یوه شخص کېږي . ناغه کېدای شي نقدې روپۍ وي یا بل څه . توبه د شخص ژمنه او اقرار دی ، چې دا تېروتنه یا خطا یې کړې او وایي ، چې بد ترې شوي ، بیا به یې نه کوي .

- دروغجن سړی ، هر چا ته بد ښکاري :

دروغجن انسان هغه څوک دی ، چې تل دروغ وایي او رښتیا نه وایي . داسې شخص د دروغو ویلو له امله د هیچا نه خوښېږي او ټول ورته بد ګوري او دا زموږ دود دی .

WWW.AEL.AF

- له واده نه وروسته ، سندرې څه په کار :

واده د یو ځوان او یوې پېغلې د یوځای کېدو او دوو کورنیو د خپلوۍ لپاره یو دود دی. د واده په بهیر کې د خوښۍ سندرې ویل هم یو دود دی ، خو له واده وروسته سندرې ویل دود نه دی او په دې وخت کې سندرې نه ویل دود دی .

- ډبره چې پر ځای پرته وي ، درنه وي :

کله چې څوک په یوه دنده کار کوي ، هماغه ځای کې خپل درنښت او عزت گوري او بل ځای یا دندې ته زړه نه ښه کوي . دا کار زموږ د ټولنې او خلکو دود دی .

- ډمه گډېدلی نه شوه ، ویل یې ځمکه کږه ده :

په پورتني متل کې د ډمې گډېدلو یا نڅېدلو موضوع یاده شوې ده . کله چې زموږ خلک او ټولنه د خوښۍ مراسم ولري لکه : کوژده ، ودونه ... نو په داسې وختونو کې د کور او خپلوانو د ښځو ترځنگ کلیوالې ډمې هم گډېږي او دا زموږ دود دی .

- راتگ په اراده ، بېرته تگ په اجازه :

زموږ په خلکو کې دا دود دی ، چې کله یو څوک چېرته ځي ، څرگنده ده ، چې په خپله خوښه او اراده ځي چې داهم دود دی او کله ، چې له هغه ځایه یا کوره وځي یا رخصت اخلي ، نو له کوربه څخه اجازه اخلي او پرته له اجازې نه ځي ، چې دا هم دود دی .

- رنگ یې د ملا ، عمل یې د بلا :

WWW.AEL.AF

زموږ په ټولنه کې داسې خلک شته او داسې دود دی ، چې یو شمېر انسانان په ښکاره یو ډول او عمل یې بل ډول وي ، یعنې په ظاهره او وینا کې ډېر نېک او ښه ، خو په عمل کې بد او بلا وي .

- زوږ شو ، خو سوږ نه شو :

زموږ په ټولنه کې تر ډېره ځوانان مست او ګرم وي او دا یو دود دی ، خو ځینې زاړه یا سپین ږیري هم داسې وي ، چې د ځوانانو کانې کوي ، چې دا کار د یو شمېر زړو او بوډاګانو دود دی .

په پورتني متل کې زموږ د خلکو دا دود پروت دی ، چې زموږ وګړي که د ځوانۍ په پړاو کې کوم داسې کار کوي ، چې ټولنې ته د منلو وړ نه وي یا یې بد بولي ، خو د بوډاتوب او زړښت په پړاو کې بیا ډېر درون او داسې کارونه کوي ، چې د ټولنې له غوښتنو او ارزښتونو سره په ټکر کې نه وي . همدا زموږ دود او زموږ د ټولنې بوډاګان او زاړه ، ځان داسې سمبالوي ، چې کومه دیني او ټولنیزه نیمګړتیا ونه لري .

- زرګر د مور له نتکۍ نه هم غلا کوي (۱۶ : ۵۷) :

پورتني متل هم زموږ د ټولنې یو اړخ او دود روښانه کوي . زرګران زموږ د ټولنې یوه برخه ده . د دوی کار دا دی ، چې له زرو نه بېلابېل توکي جوړوي ، په ځانګړې توګه د ښځو د سینګار وسیلې ، خو د دوی نیمګرتیا داده چې تل په بېلابېلو رنګونو له خپلو پېرېدونکو او خلکو غلا کوي ، د لږ ارزښت زر په لوړ ارزښت خلکو ته پېژني او په لوړ قیمت یې پلوري . همداسې نورې بېلابېلې غلاوې او چلوټې کوي .

- زور ته پوله نشته :

WWW.AEL.AF

له بده مرغه ، زموږ په ټولنه کې داهم یو دود دی ، چې زورور هره ناروا کوي او هېڅ برید نه مني . هغوی چې زور لري خلک وژني ، د خلکو ځمکې نیسي- ، د خلکو لونې په زور واده کوي او نور بېلابېل تېري کوي .

- ژرنده او جومات نه پېژني :

ژرنده زموږ په ټولنه کې جلا او جومات جلا دریځ لري . زموږ دود دا دی ، چې په ژرنده کې اوړه کوو، خبرې کوو ، مرکې او کیسې کوو ، ژرنده کې په لوړ غږ غږېږو خو جومات کې بیا یواځې عبادت او دیني چارې ترسره کوو .

- ژبه لنده لښته ده :

زموږ په ټولنه او خلکو کې یو شمېر خلک داسې دي او دا دود دی ، چې په خپله ژمنه او ژبه ټینګ نه ودرېږي . هره ګړۍ ژبه اړوي او د خپل ځان په ګټه خبره بدلوي . د یو شخص پر وړاندې یوه خبره او د بل پر وړاندې بله خبره کوي.

- ږغ د ملا ، امین د کلي :

زموږ په ټولنه کې ملا او مولوي ستر مانیز دریځ لري او دا دود دی ، چې ملا ورته هر څه ووایي ، هاغسې کوي . که ملا خلک له کوم کار راوګرځول ؛ بیا یې نه کوي او که د کوم کار د کولو یې ورته وویل ؛ بیا هغه کوي.

- ږیره زما ، واک یې د ملا :

زموږ په ټولنه کې داهم دود ده ، چې د ملا واک او اختیار په ټولنه او خلکو کې ډېر دی . هر وګړی مکلف دی هاغسې وکړي ، چې ملا یې غواړي او غوښتنه یې کوي خو ځینې خلک بیا د ملا دومره واک نه مني .

- سپي چې غاپي ، څه ویني :

سپیان د شپې له خوا د نامالومو د لایلو له امله غاپي . مـوږ هـېڅ نـه وینـو او هېڅ مو په سترګو نه ښکاري ، چې فکر وکړو سپی هغو ته غاپي . ځینې وګړي وايي ، چې سپیان پېریان او ملایکې لیدای شي . پېریان او ملایکـې بیـا مـوږ لیدای نه شو . کله چې سپی د شپې له خوا پېریان او ملایکې ګوري ، نو ورته غاپي .

- سپینوالی د زړه ښه دی ، نه د ویښتو (١٦ : ٧٩) :

زموږ خلکو کې دا دود دی ، چې سپین زړي او مخلص انسـانان خوښـوي او هغوی ښه ګڼي . ورسره بیا داهم دود دی ، چې سپین ویښتان یې نه خوښېږي ، سپین ویښتان خلکو تـه د زړښـت نښـه ښـکاري او هـر سـړی غـواړي ځـوان اوسي.

- سپین ویښته ، د عزت نښه ده :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې ځوانان او ټول خلک د بوډا او سپین ږيري ډېر درناوی کوي . د هغه خدمت کوي او خبرې ته یې غوږ ږدي .

- سپی مې کړې ، کشر مې نه کړې (١٦ : ٨١) :

په هر کور کې مشر او کشر وي . زموږ په ټولنه کې د هر کور کشر۔ او مشر۔ خپلې دندې او مسوولیتونه لري. مشر سـتر کارونـه کـوي او کشر۔ کـوچني ، کشر په کور کې د مشر تر امـر لانـدې وي . د دود لـه مخـې د کـور کـوچني کارونه ډېر په کشر وي .

- شلومبې او ښوروا د بې خونده سړي لړېږي :

شلومبې له مستو او چکې څخه لاسته راځي . په دې ډول ، چـې مسـتې او چکه نرۍ کړي او اوبه ورواچوي. دا د ټولنې او خلکو دود دی .

ښـوروا هـم همداسـې ده ، لکـه شـلومبې ؛ غوښــه پخـه کـړي او ډېـرې اوبـه ورواچوي ، چې په دې ډول شلومبې او ښوروا د ډېرو خلکو لپاره کار ورکوي.

- شف شف مه کوه ، شفتالو ووایه :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې خلک گونگې او ژوولـې خـبرې نـه منـي . که یو څوک په کنایو او اشارو کې غږېږي او مطلب مستقیم نه وایـي ؛ دا نـه خوښوي ، بلکې غواړي یو څوک ورته خبره سپینه او روښانه وکړي.

- ښځه په کور ښه ایسي ، ژرنده په شور :

په هره ټولنه کې د ښځو لپاره جلا فکرونه او دودونه شته . په موږ کـې دا دود دی ، چې ښځې ډېرې لږې او د سختې اړتیا پر وخت له کوره وځي ، نور تل په کور کې وي او د کور کارونه سمبالوي .

- ښځه یا پر کور یا په گور :

د تېر یاد شوي او د دې متل کیسه نږدې ورته ده . د یو دود ښکارندویي کـوي . زموږ په ټولنه کې کور بشپړ ارزښت لري او زمـوږ د چاپېریـال د شـونتیاوو او اسانتیاوو په رڼا کې کورته د یو شخص اړتیا وي ، چې هغه سـمبال کـړي . دغه شخص ښځه بلل شوې ځکه ښځه د کور په چارو ښه پوهېږي او مینه هـم ورسره لري . له بلې خوا ، دا هم زموږ دود دی ، چې ښځه باید له خلکو پټه وي ، پردې وگړي یې باید ونه گوري . له همدې امله ښـځې پـر کـور او پـرده کـې ساتل کېږي او ټولنیزو چارو او کارونو لپاره لکه نارینه بهر نه وځي ، یـواځې د سختې اړتیا پر وخت ، لکه : واده ، ناروغتیا او ... کې له کوره وځي .

- ښځه مې دې نجل وي ، زامن مې دې سل وي :

WWW.AEL.AF

زموږ په خلکو کې دا هم یو دود دی ، چې ځان هم ځوان غواړي او ښـځه هـم ، خو دا هم دود دی ، چې د بېلابېلو لاملونو له مخې ، اولادونه او زامـن هـم ډېـر خوښوي .

- ښځه شریکه ښه ده ، نه تجارت :

سوداګري او تجارت زموږ د ټولنیزو چارو یو اړخ دی ، خو په سـوداګرۍ کـې د دوو یا ډېرو وګړو ګـډون بیـا زمـوږ خلکـو تـه ډېـر د منلـو نـه دی او دا نـه خوښوي . دا یې دود دی چې خپلواکه سوداګري وکړي . ښځه شریکـول زمـوږ ټولنه کې ناشونی کار دی ، له دې کار خلک ډېر بد وړي ، دا دود په موږ کـې نشته ، خو دا ورته تر ګډې سوداګرۍ غوره ښکاري .

- طلاقي د پردو ښځو هم بد ایسي :

طلاق یا د ښځې پرېښوول یو داسې عمل دی ، چې زموږ خلک ترې بـد وړي . دلته له ښځې سره تر مرګه ژوند کول دود دی ، خو طلاق دود نـه دی ، کـه وي هم ، دومره دی چې حساب پرې نه کېږي . دا هم دود دی چې له طلاقي شخص نه ښځې کرکه کوي ځکه هغه ښځې جنس ته بد کتلي دي او طلاق یې ورکړی دی .

- غل چې غلا ته ځي ، قسم پر شا ګرځوي :

غلا بد عمل دی ، خو زموږ په ټولنـه کـې شـته . د غلـو دا دود وي ، چـې کلـه رسوا کېږي او یا ونیول شي ، نو د ځـان د ژغـورنې لپـاره قسـمونه خـوري . د دوی لپاره ځان ژغورنه مهمه وي ، د قسمونو خوړل ورته کومه درنه موضـوع

WWW.AEL.AF

نه ښکاري د قسم خوړلو ارزښت ورته دا دی ، چې ځان پـرې وژغـوري ، هغـه هم د غله په توگه .

- غلو به قافلې وهلې ، نو نه چې يې کوتې وهلې :

د پخوانيو غلو دا دود وو ، چې په خپل کلي او کور کې به يې غلا نـه کولـه ، کاروانونه او قافلې به يې وهلې . اوسنيو غلو بيا دا دود بـدل کـړ ، کاروانونـه هم وهي ، کورونه او کوټې هم .

- غوښې د هر چا خوښې دي ، خو پيشو ايمان پرې راوړی دی :

غوښه خوړل په موږ کې ډېره دود ده . داسې لږ وگړي به وي ، چې غوښـه يـې نه خوښېږي . د دې ترڅنگ چې غوښـه خـوړل زمـوږ د انسـانانو يـو دود دی ، ځناور (پيشو) بيا له انسانانو تېر دي . د هغـوی لـه انسـانانو هـم غوښـه ډېـره خوښېږي .

- غل په تروږمۍ کې خوشحاله وي :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې غله تل د شپې له تاريکۍ نه په گټنـه غـلا کوي ځکه څوک يې ليدای نه شي . که د ورځې غـلا وکـړي ، بيـا يـې خلـک گوري او نيول کېږي .

- قربان له خپله کوره ، چې خبرې شي په زوره (۱٦ : ۹۴) :

زموږ په ټولنه او خلکو کې دا دود دی ، چې څه ډول په خپل کور او کلي کـې ژوند کوي ، هاغسې يې د بل په کلي او کور کې کولای نه شي . په خپل کور کې د خپلواکۍ او ازادۍ احساس کوي . هغه چې د بل په کور کې نه وي .

- قرض ورکول يو هنر ، اخيستل يې بل هنر :

WWW.AEL.AF

پور ورکول او اخيستل زموږ په ټولنه کې دود دی . ډېر ځله داسې کېږي ، چې د پور ورکولو پر وخت ، پور ورکوونکی خپه او پور اخيستونکی خوښ وي . خو کله چې پور ورکوونکی له پوروړي ، پور غواړي ، بيا دواړه خپه وي ، که څه هم پور ورکوونکی زړه کې ګوړې ماتوي ، چې پور به مې راووځي ، خو پوروړی ، اخوادېخوا کوي ، چې پور ورنه کړي . پور ورکوونکی اړ دی ، د دې لپاره ، چې نه سيخ وسوځي نه کباب ، له چل او هنر نه کار واخلي ، چې خپلې پيسې ترلاسه کړي .

- کارغه د زرکې مزل کاوه ، خپل يې هېر شو :

زموږ په ټولنه کې داسې دود دی ، چې ځينې خلک د نورو پېښې کوي يا خپل طبيعي عادات پرېږدي او د نورو عادات کوي ، لکه : خپله غريب دی ، خو د خانانو غوندې ځان ښکاره کوي يا د هغوی په څېر لګښتونه کوي . له دې کبله دويم حالت (خاني) هم خپله نه کړي او له لومړي حالته (غريبي) هم ووځي ، بيخي بل حالت ته لاړ شي .

- کار چې په سلا شي ، بې بلا شي :

کله کله يو وګړی ، د داسې کار کولو هيله لري ، چې په سمه توګه يې پايلې سنجولای نه شي . په داسې وخت کې زموږ د خلکو دود دا دی ، له هغوی سره ، چې په اړونده برخه کې پوهه او تجربه لري سلا مشوره کوي . د سلا او مشورې ګټه دا وي ، چې د کار پايلې ګټورې وي .

- کږې خولې په سوک سمېږي :

که څه هم دا ښه او غوره ده ، چې د ټولنې هر کار او ستونزه په سوله او منطق حل شي او همدا زموږ د خلکو دود هم دی ، خو کله نا کله بيا ځينو خلکو ته

WWW.AEL.AF

کوتک په کارېږي ، چې سم شي ، څکه هغـوی همداسـې روږدي وي . خلـک په زور او کوتک سمول هم زموږ دود دی .

- کونډه چې سترگې تورې کړي ، مېږه به وکړي :

کونډه هغې ښځې ته وايي ، چې مېړه يې مړ شوی وي . زموږ په ټولنـه کـې دا دود دی چې کونډې ، د ډېـرو کړاوونـو او غمونـو زغملـو لـه کبلـه رنځـورې ، مړاوې ، خپه او نهيلې وي . که ډېره ځوانه هم وي ، سينگار نه کـوي پـه خپلـه يې هم زړه نه غواړي او خلک هم دا نه خوښوي او دا دود هم دی . کـه کونـډه غواړي ، مېړه وکړي ، نو بيا دود دا دی ، چې ځان سينگاروي ، چې د چا خوښه شي او واده يې کړي .

- کونډه د لېوره په تمه ، له مېږه ووته :

زموږ په خلکو او ټولنه کې دا دود دی ، چې کله يې په کورنۍ کې يو زوی مړ شي ، نو بيا د خپل زوی کونډه بل زوی ته کوي . دا نه خوښوي ، چـې کونـډه بل ځای مېړه وکړي . په يوه کور کې کونډه شوې ښځه هم همدا خوښوي ، چې په همدې کور کې پاتې او واده شي . دا دود هم شته ، چې کېدای شي ، کونډه له کوره بهر واده وکړي خو دا ډېر عام نـه دی . ځينـې پښـتنو کـې دا دود دی ، چې کونډه داسې ښځه بولي چې واک يـې لـه دوی سره دی ، خـو ځينـې بيـا د کونډې په خپلواکۍ باور لري .

- که باران وي که ږلۍ ، ميلمه غواړي ښه مړۍ :

ميلمه زموږ په خلکو او ولس کې خپل ځـای او ارزښـت لـري . پـه مـوږ کـې داسې دود دی ، چې د ميلمه ډېر قدر او درناوی کوو . هغه سره خوږې خـوږې خبرې کوو ، د کوټې په بر ځای يا له وره يې لرې کښېنوو ، د خـوب پـر وخـت

ورته ځانګړی ځای ټاکو د کور له عادي خوړو نه د ده خواړه ښه چمتـو کـوو . هر سړی د خپل ځواک سره سم د مېلمه پالنه کوي . پـه هـر ډول حـالاتو کـې د مېلمه خوراک و څښاک زمونږ له ورځنيو خوړو ښه وي .

- لاس چې مات شي ، خپلې غاړې ته لوېږي :

پورتنی متل کوم دود رانغاړي ؟

زمونږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې کله د چا ورور ، پلار ، خور ، مېره ، ميرمن ، تره ترور ... کوم زيان ووينې يا داسې شي ، چې د ژوند په چارو کې مرسـتې ته اړ وي ، نو دی اړ دی مرسته يې وکړي . ټولنه او خلک له دې شخص همدا هيله او تمه لري .

٦ ـ متلونه او د خلکو اندونه :

د متلونو په تېرو بحثونو کې دا خبره روښانه شوه ، چې ملتونه د ولسي ادب د يوه توک په توګه ، هغه ژبنـی واحـد دی ، چـې ديـوې ټـولنې د وګـړو د ژونـد چاپېريال ، کړه وړه اړتيـاوې او غوښـتنې منعکسـوي . متلونـه د يـوې ژبـې د ويونکو لپاره د ژوند د لارښود ښه او مانا لري ، متلونه دي ، چـې پـه ويلـو او اورېدلو يې ستر بشري کړکيچونه او ربړې حليږي . متلونه يو لاروركي انسان ته لار ورښايي او روند ته د امسا کار ورکوي .

متلونه چې د هرې ژبې اړونـد وي ، پـه بـاوري توګـه د هغـه خلکـو د افکـارو څرګندوی او د ژوند روښانه هېنداره ده . که چېرته متلونـه وڅېـړل شي ، نـو د

WWW.AEL.AF

یوې ټولنې د ژوند ټول اړخونه ، که هغه مادي دي که مانیز ، ترې څرګندېدای شي .

د پورتني سرلیک د روښانتیا لپاره ، لاندیني متلونه ګورو :

- کار مې د بل خوښ ، خوراک مې خپل (۱۱ : ۱۰۶) :

زموږ په ټولنه کې یو شمېر وګړي داسې دي ، چې د بل په خدمت او یا بېګار کې عدالت نه کوي . په دې مانا چې خپل کارونه یې پرېښې وي ، ځان او کورنۍ یې در په در ، خو دی ټوله ورځ ، د خلکو په کارونو پسې ګرځي . له دې سره سره ، کړاو او زیان یې خپل کور ته رسېږي . ټوله ورځ د بل په کار پسې ورک وي ، چې غرمه شي ډوډۍ کور ته راوړي ، جامې د خلکو په کار کې ناولې کړي ، خو وینځلو ته یې کور ته راوړي . که همدا متل سیاست ته راوباسو نو ګورو ، چې ګڼ شمېر سیاستوال داسې دي ، چې ګټه یې یو بل ملت او هېواد ته رسېږي ، خو زیان یې خپل ملت ته . په دې توګه دا متل زموږ د ټولنې د افرادو د اندونو د یو اړخ څرګندوی دی . په همدې توګه :

- د مېړه لوز ګوره ، د ښځې ښایست (۲۰ : ۲۰۸) :

که دې متل ته وګورو ، نو موږ ته ځینې معیارونه په ګوته کوي . هغه دا چې دلته د مېړانې لپاره معیار ژبه ، ژمنه او ټینګښت دی . مېړه هغه څوک کېدای شي ، چې په خپله ژبه او خبره ولاړ وي ، مېړه داسې ژمنه نه کوي چې بیا ترې په شا شي .

بلخوا ، یاد متل داهم راښیي ، چې مېړانه د ښځو کار نه دی ، ځکه دلته (ښځه) د (مېړه) پر وړاندې راغلې او دا زموږ د ټولنې یو واقعیت هم دی . موږ په یوه داسې ټولنه کې اوسو ، چې هلته نرواکي ده او له ښځو هغه تمه نه

WWW.AEL.AF

کېږي ، چې له سړو کېږي. په دې متل کې ، په ټولنه کې د نارینه او ښځینه دریځ هم روښانه شوی دی . د دې ترڅنګ دوه بېلابېلې پدېدې (لوز او ښایست) د دوو بېلابېلو جنسونو (نر او ښځه) لپاره مناسب ګڼل شوي دي . دلته دا هم روښانه شوې ، چې زموږ په ټولنه کې د ښځې ښایست څومره ارزښت لري ؟ هاغسې چې یوه مېړه ته (لوز) مهم معیار دی ، همداسې ښځې ته (ښایست) . ښایي څوک ووایي ، چې د ښځې ښایست نه به موخه ، د ظاهري ښکلا ترڅنګ باطني او اخلاقي ښکلا هم وي ، خو زه فکر کوم ، زموږ په ټولنه کې د ښځو لپاره تر ډېره ظاهري ښکلا د پام وړ ده ، نه اخلاقي او باطني . دلته داهم یادول په کار دي ، چې زموږ ښځینه طبقه نږدې په ورته او ښه اخلاقي ښکلا سمبالې دي ځکه نو هغې ته اړتیا هم نشته . له دې حقیقت نه هېڅوک سترګې نه شي پټولای ، چې زموږ د ټولنې هر نارینه ښایسته او ښکلې ښځه غواړي او ښځې ښایسته مېړه ، خو معیارونه ، د نارینه لپاره (لوز او ژبه) او د ښځې لپاره (ښایست) دی او دا معیارونه د دواړو (نر او ښځې) لپاره دي . په دې مانا ، چې د ښځو هم هماغه نارینه خوښېږي چې په خپل (لوز او ژبه) ټینګ ولاړ وي او خپله ژمنه نه ماتوي ، نارینه بیا هغه ښځه چې ښایست ولري .

د متلونو ستره ځانګړنه همدا ده ، چې پراخې ماناوې او مفاهیم په خپله غېږه کې رانغاړي ، دومره رنګین او ښکلي شالونه پرې خپاره وي ، چې یو له بله ښکلي وي او هر څومره خبرې ، چې پرې وشي ، پای نه لري .

که د پورتني متل بل اړخ راوسپړو ، نو هاغه دا دی چې :

WWW.AEL.AF

انحضرت (ص) د منافق له نښو څخه يوه دا بللې ده ، چې هغه څوک منافق دی ، چې (لوز او ژمنه يا ژبه) ماتوي او په مقابل کې يې هغه څوک له منافقته خلاص دی ، چې پر (لوز ، ژبه او ژمنه) ولاړ وي . دلته دا خبره هم زباتېږي ، چې زموږ متلونه ځومره اسلامي رنګ لري او ځومره له اسلام او شريعت سره اړخ لګوي .

که د پورتني متل بل اړخ سپړو ، نو هغه به دا وي ، چې هره پديده ، الله (ج) په خپلو اوصافو او ځانګړنو سره پيداکړې ده . منهه خپلې ځانګړنې لري او ناک خپلې همداسې مندتې ، هندوانه ، ډبره ، لرګی ... انسان ته په کار ده دا ومني او پديدې هم له خپلو ځانګړنو سره ومني ، ځکه (هر سړی پيدا دی خپل خپل کار لره که نه).

يوه بله بېلګه :

- د اولاد بد چاته نه ښکاري :

پورتنی متل هم زموږ د خلکو ترمنځ دود دی او په ورځنيو چارو کې يې کاروي . له دې متل هم بېلابېلې ماناوې اخيستلای شو ، خو ماته يې ډېره نږدې دا ښکاري :

زموږ په ټولنه کې دود دی ، چې يو څوک ، هغه مينه ، چې خپل اولاد سره لري ، د بل سره يې نه لري . د خپل زوی په ډېرو بدو ځان ناګار اچوي ، خو د بل لږ بد هم ډېر لوی ګڼي . که د ډېرو کورنيو حال وګورو ، نو ورورنه د اولادونو په سر خپلو منځو کې سره وران او تر دې ، چې په جګړو اوښتي ، د يو شمېر کورنيو د بېلتون لامل هم همدا اولادونه دي . دلته زموږ پام بل اړخ ته هم اوړي او هغه دا چې په پلرونو باندې خپل اولادونه دومره ګران دي ، چې بد يې

WWW.AEL.AF

هېڅ لیدای نه شي . په دې ځای کې زموږ د ټولنې د وګړو او پلرونو د ژوند یو بل اړخ څرګندېږي ، هغه چې کېدای شي د نړۍ په یو بل ګوټ کې داسې نه وي . د دې ترڅنګ دا پوښتنه هم راولاړېږي ، چې د اولادونو فکر بیا د پلار په مقابل کې څنګه وي ؟ په دې توګه پورتنی متل موږ ته د لا څېړنو لار اواروي ، چې د خپلې ټولنې په اړه یې وکړو .

پورتنی متل هم زموږ د ټولنې د وګړو د اندونو احوال راکوي ، لږ تر لږه زموږ په ټولنه کې د (پلار او اولاد) ترمنځ اړیکي څرګندوي .

- ژرنده که د پلار ده ، هم په وار ده :

پورتنی متل موږ کله کاروو ؟ هغه وخت ، چې یو څوک غواړي په یو کار کې له نورو خلکو مخکې شي او نوبت یا وار مرعات نه کړي . دا متل د دې څرګندوی دی ، چې زموږ په ټولنه کې بېلابېل توپیرونه نه منل کېږي. دا شوني نه ده ، چې یو خان دې راشي او د غریب وار دې ونیسي- او یا یو قومندان دې راشي د یو سرتیري یا عادي وګړي وار دې ونیسي . دلته ټولو ته یو معیار دی او هغه دا چې هر څوک مخکې راغلی ، له وروستیو مخکې دی .

یاد متل دا هم راښیي ، چې زموږ ټولنه په ټولنیز نظم او نظام باور لري ، د ګډوډۍ او بې نظمۍ پلوي نه ده خو دا هم په ګوته کوي ، چې شوني ده د خپلوۍ اړیکي لامل شي ، چې حق حقدار ته ونه رسېږي او ټولنیز معیارونه تر پښو لاندې شي ، لکه : دا اوس یې ځینې بېلګې ګورو ، اوس قومندان ،

WWW.AEL.AF

خان یا د زور او زر خاوند ټولنيز معيارونه ماتوي د بې واکه ، بې وسه او بې ځواکه شخص حق خوري ، خو هر څه چې وي له معيارونو سرغړونه ده ، معيار هماغه پورته متل دی ، چې د حق پلوي کوي او دا زموږ د خلکو او ټولنې فکر دی .

که د متل بل اړخ سپړو ، نو دلته د (ژرندې) کلمه راغلې ، چې دا پخپل ځای د څېړنو جلا جلا زېګنالونه راکوي :

ژرنده ، زموږ د کولتوري يون يوه برخه ده ، له دې څخه زموږ د ژوند د پرمختيايي پړاو يو ګوټ څرګندېږي .

دلته د (ژرندې) کلمه د فرهنګي تاريخ لپاره ډېره مهمه ده ، چې دې متل خوندي کړې ده . نن زموږ په چاپېريال او ټولنه کې داسې وګړي شته ، چې هغوی ژرنده په هغه لومړني شکل (د اوبو ژرنده) ليدلې نه ده . ښايي راتلونکې کې هغه نسل ټول له منځه لاړ شي ، چې ژرنده يې په خپلو سترګو ليدلې ، نو بيا همدا متلونه او نوره ژبنۍ پانګه ده ، چې زموږ د ژوند رښتينی تصوير ساتي ، کله چې ژرنده يادوو ، له هغې سره موږ ځو کلي ، ولس او فولکلور ته . له ژرندې سره ، د ژرندې ابتدايي ماشينونه ، د ژرندې ودانۍ او جوړښت ، د ژرندې موقعيت ، د ګرځېدو وخت ، په ژرنده پورې تړلې افسانې او کيسې ، شيشکه ، اوبه ، شنيلی او ... . له دې لنډو جملو څخه څرګندېږي چې متل څنګه زموږ ژوند په خپله غېږه کې رانغاړي . متل د ولس ژبه او د ولس د اندونو خوندي کوونکی دی . دلته دا خبره بايد ياده کړو، چې متل د زرګونو کلونو وړاندې وينا او تجربه ده ، خو اوس هم ژوندی او لا به ژوندی وي . موږ اوس هم له هغو پېښو سره مخېږو ، چې زرګونه کلونه وړاندې

WWW.AEL.AF

انسانان ور سره مخ ول او بیا د متل مانیز پراخوالی ، هغه تل ژوندی ساتي ، د هغه ارزښت په ټاکلي وخت پورې تړلی نه دی .

یو بل متل دی ، چې په لغمان ولایت کې ما اورېدلی دی :

- له دې ځای تر کامې ، چا کړي یارانې :

لغمان د هېواد په ختیځ کې پروت یو ولایت دی او کامه د ننگرهار ولایت یوه ولسوالي ده . کامې ته یې یو وخت وړه امریکا ویله ، ځکه ډېر کرنیز حاصلات یې لرل ، له همدې امله د لغمان خلک ډېر دې ولسوالۍ ته د کار لپاره راتلل . زه هغه وخت یادوم چې ښایي موټر او نور لېږدوونکي وسایل لا لغمان ته راغلي نه ول ، خلکو د سفرونو لپاره له ژویو یا خپلو پښو نه کار اخیست . که څوک به له لغمان نه کامې ته لاړ هم ، نو میاشتې او کلونه وروسته به بېرته لغمان ته راته او یا به د تل لپاره هلته پاتې کېده . له دې امله ، چې واټن ډېر وو او چا نه شو کولای دې دوو ځمکو ته لاړ شي راشي . په پورتني متل کې له (یارانې) نه موخه د اړیکو پالل او تگ راتگ دی .

که په تاریخي لحاظ دې متل ته وگورو ، نو بېلابېل اړخونه مو مخې ته ودرېږي ، چې باید روښانه شي . دا د یو داسې وخت متل دی ، چې که نن یو لغماني ځوان ته ووایې نو هغه ته به افسانه ښکاره شي ، چې گواکې داسې وخت هم وو ، چې له لغمانه تر کامې چا د تک راتگ او اړیکو پاللو ځواک نه درلود ، په داسې حال کې چې نن په یوه یا دوو ساعتونو کې ورسېږي .

- غر که لوړ دی ، په سر یې لاره ده :

WWW.AEL.AF

زموږ ټولنې د خپلو تجربو په لړ کې ثابته کړې ، چې د هرې ستونزې حل شته . هر سخت انسان یوه کمزوري لري ، یوې جگې ، بندې ، بې وره او بې گودره کلا ته د ننوتلو لار پیداکېږي . هره سخته غوټه د پرانیستنې لار لري ، هر زورور د کمزوري کېدو لار لري ، هر نه تسلیمېدونکی انسان د تسلیمېدو لار لري ، په هره تیاره کې تگ شونی دی یا له تیارې وروسته رڼا شته . لسیزې وړاندې چا نه منله ، چې گواکې انسان دې وکولای شي سپوږمۍ او فضا ته لاړ شي ، دا هم چا نه منله ، چې د نړۍ له یوه گوټه ، بل گوټ کې یو انسان بل انسان په ژوندۍ بڼه وگوري ، خو نن داسې بلا پرمختگونه وشول او روان دي .

زموږ ټولنې او وگړو ، زرگونه کلونه وړاندې دا فکر درلود ، چې د نړۍ ټولې نېمگړتیاوې او اړتیاوې به سوکه سوکه بشپړېږي ، که یو وخت سپوږمۍ ته ختل (غر او لوړ) ول ، خو دوی ورته ختل شوني بلل (په سر یې لار شته) .

پورتنی متل انسان ته د زغم او صبر لارښوونه کوي ، هېلې یې نه مري او د ژوند د پایښت هڅه او هاند کوي باوري کېږي ، چې د ټولو هغو کړکیچونو سره چې مخ دی حل لري او بری یې په برخه دی .

متل د ولسي افکارو بېلابېل رنگونه ښیي . متل د ولس د هغه وگړو تجربې او مشاهدې دي ، چې افکار یې د علم او ساینس له کتابونو اخیستي نه دي ، بلکې له خپل چاپېریال او ژونده یې اخیستنه کړې ده . ولس د پوهانو او فلسوفانو ژوند او نظرونه لوستي نه دي ، خو داسې متلونه یې رامنځته کړي ، چې پوهان او فلسوفان ترې اخیستنې کوي .

WWW.AEL.AF

ځرنګه چې د ولس ژوند ساده او طبيعي دی ، په متلونو کې هم ساده او طبيعي مسايل بيان شوي ، خو دا چې په فکري او مانيز اړخ کې ځومره پياوړي دي ، له دې ځرګنديږي ، چې تر ننه يې ژوند اوږد شوی او د هر زمان او مکان سره اړخ لګوي . د متلونو په شاليدونو کې پرتې تجربې کومې لابراتواري تجربې نه دي ، بلکې دا داسې تجربې دي ، چې په ټولنه او وګړو کې ازمايل شوي او پايله يې وړاندې شوې ده .

که څه هم متل په يوې ځانګړي وخت او ځای پورې اړه لري ، خو د مانا عموميت يې دا له دې دريځه وباسي او د ګڼو مسايلو د بيان وړتيا پيداکوي . متل د يوې داسې پېښې پايله ده ، چې زرګونه کلونه وړاندې پېښه شوې ، خو دا چې په بشري ټولنه کې پېښې تکراريږي او يا داچې د پېښو ترمنځ مانيز تړون او شکلي بدلون د دې لامل ګرځي ، چې متل تل ژوندی پاتې شي او هر وخت او ځای سره اړخ ولګوي .

- بې کاري لنګېږي ، خواري ترې زېږېږي (١٦ : ١٢) :

زموږ په کليوالي او ښاري ژوند دواړو کې ، بې کاري لويه بلا ده . بې کاره انسان هغه ماشين ته ورته دی ، چې ګرځي ، برېښنا لګوي ، نور لګښتونه لري ، خو بېرته توليد نه کوي يا د هغه کار لپاره ، چې چمتو شوی ، هغه نه کوي .

که يو پلار او د کورنۍ مشر بې کاره وو ، نو زامن او کورنۍ به يې خواره وي ، د ټولنې او وګړو اړمنه به وي نالوستې او د نورو ستونزو سره به مخ وي . کار ، نه يواځې دا چې انسان ته روغتيايي ګټې لري ، ګڼې نورې ټولنيزې او شرعي ګټې هم لري . که پلار کار وکړي او يوه اندازه پيسې لاسته راوړي ، ميرمن او کورنۍ به يې سوکاله شي ، د هغوی اړتياوې به يوه اندازه پوره کړي

WWW.AEL.AF

، ژمی به يې گرم او اوړی به يې سوړ شي . په کلي او گاونډ کې به سرلوړی او ډاډمن ژوند ولري او که نه بدمرغه او خوار به وي .

زموږ ولس فکر کوي ، چې بې کاري د خواريو ، ذلالت او بدمرغيو مور ده . انسان چې بې کاره شو او بوختيا يې نه لرله ، له دې امله يې ، له بې کاره خلکو ، غلو او نشه يانو سره مخه شي .

که فکر وکړو ، غله څوک دي او څوک غلا کوي ؟ ځواب به يې دا وي ، هغه انسانان چې زيار گاللی نه شي او غواړي د زيارکښو زيار په خپله گېډه کې واچوي . کارکول او زيار گالل ، د دې لامل گرځي ، چې انسان خوښ ، سوکاله او ډاډمن ژوند ولري .

د پورتني متل څخه څرگندېږي ، چې زموږ په ولسي نړۍ ليد کې بې کارۍ ته په کوم فکر کتل کېږي . د بې کارۍ پر وړاندې ولسي غبرگون او دريځ څه ډول دی ؟

په ياد متل کې د کانې داسې کرښې ايستل شوي ، چې تر ننه تازه او خپل رنگ او کيفيت لري . د اوسني نړۍ د انسانانو فکري تگلوری کټ مټ د پورتني متل سره جوخت ځي ، چا چې پورتنی متل منلی پرمختگ يې کړی او چا چې نه دی منلی خوار او بدمرغه دی .

- د بل زوی ، نه زوی :

د زوی په اړه زموږ ولس خپل تعريف او معيار لري . زوی هغه چاته وايي ، چې د شخص له وينې او نطفې څخه وي . له همدغې زوی نه بيا پلار لويې هيلې لري همدغسې زوی ته په درنه گوري او همدغسې زوی لپاره هره قرباني ورکوي . خو داهم بايد هېره نه کړو ، چې زموږ په ټولنه او ولس کې داسې

پېښېږي هم کېږي ، چې دوه بېلابېل وګړي د څه مجبوریتونو له کبله خپلوان شي . د بېلګې په توګه ، د چا زوی نه کیږي ، نو د بل چا زوی او ماشوم د خپل زوی په توګه مني او هغه لویوي یا داسې چې یو شخص هغې کونډې سره واده وکړي ، چې بچیان لري ، په دې حالت کې یو شخص د داسې زوی او لور سره مخ شي ، چې د ده نه دي .

د پورتنیو حالاتو پر وړاندې زموږ د ولس او ټولنې پرېکړه همدا ده د (بل زوی نه زوی یا پردی زوی نه خپلېږي) . دا فکر د پام وړ دی ، ځکه موږ په خپله ټولنه کې ګورو چې حتا په اوسني ښاري ژوند کې هم د (بل زوی) په (نه زوی) حساب دی ، ډېرې لږې پېښې به داسې ولرو ، چې د (بل زوی ، خپل زوی) ثابت شوی اوسي . که خبره لنډه کړو او پورتني متل د طب او اروا پوهنې له نظره وڅېړل شي ، نو کټ مټ یو فورمول دی چې تر اوسني پرمختللي ژونده او مهاله هم ثابت او روغ دی او انسان یواځې هغه انسان خپل زوی بولي او ځانګړې اړیکي ورسره پالي ، چې له خپلې وینې او نطفې یې وي . له دې پرته ، که یو کوچنی ، چې نړۍ ته له راتګ سره سم ، یو داسې چا ته ورکړل شي ، چې پردی او پلار یې نه وي ، له لسیزو ژوند تېرولو وروسته به هم هاغه ځای ونه نیسي ، چې اصلي زوی یې لري . دا متل یواځې د نارینه او پلار لپاره نه دی ، بلکې ښځه او مور هم همداسې حالت لري ، ښځه او مور هم وایي ، چې (د بل زوی نه وزی) .

په پورتني متل کې پروت ولسي فکر ، همدا نن هم زموږ د ولس ، وګړو او ټولنې ژوندی فکر دی . نن هم هاغه وګړي ، چې زامن نه لري او یا یې زامن نه کېږي ، د دې هڅه نه کوي ، چې د بل چا زوی په زویتوب ونیسي- ، همداسې

بې زویه پاتې کېږي ، خو دا کار نه کوي ، ډېر لږ شوني ده ، چې څوک دې کار ته زړه ښه کړي .

- تر بې عقلۍ ناوې ، هوښیاره کونډه ښه ده (۱۱ : ۲۶) :

په دې متل کې څومره لویه فلسفه او منطق پروت دی ، څومره لوی ازمون او تجربه او څومره ژور ولسي فکر ؟

په پورتني متل کې متضادې کلمې او اړخونه راغلي (بې عقلي) له (هوښیاري) سره او (ناوې) د (کونډې) پر وړاندې راغلې کلمې دي . خو زموږ ولسي فکر کوم ته درنښت او ارزښت ورکوي ؟

(ناوې) هغه پېغله نجلۍ ده ، چې د لومړي ځل لپاره له یوه نارینه سره یوځای کېږي خپلې جلا رواني او فزیکي ځانګړنې لري ، دا معمولاً د (کونډې) په پرتله ځوانه او ښایسته وي ، ځکه د (کونډې) په څېر ناخوالو ځپلې نه ده . (ناوې) د (کونډو) په پرتله لږې غوښتنې لري ، په لږ شي قناعت کوي او نور بلا غوره صفتونه لري ، چې له همدې امله زموږ ټولنه ورته ځانګړې ارزښت ورکوي . په نشت حساب ځوانان به چمتو وي ، چې (کونډې) سره واده وکړي ، خو پېغلې (ناوې) ته هر یو حاضر وي .

کونډه ، خو بیا د هندیانو له نظره ډېره بدمرغه ښځه ده او دا فکر زموږ په ولسي نړۍ لید کې هم لږو ډېر شته له نیکه مرغه ډېر نه دی . کونډه هم ، یواځې له دې کبله ، چې وړاندې واده شوې او بل مېړه یې درلود ، د یوه ځوان لپاره کم ارزښته وي ، که نه هغه هم بیا په خپل وار ، غوره صفتونه لري ، د ژوند تجربه لري ، په عقل پخه او د کور د سمبالښت ښه پوهه .

WWW.AEL.AF

د (ناوې) د ټولو ښو او د (کونډې) د بدو صفتونو پر وړاندې زموږ د ولس لپاره تر ټولو لوړ او غوره معيار د (بې عقلۍ او هوښيارۍ) توپير دی . زموږ د خلکو او ولس لپاره هغه څوک غوره او ښه دی ، چې (هوښيار) وي که څه هم (کونډه) وي . زموږ ولسي فکر (بې عقلۍ ، ناپوهۍ او جاهليت) ته ارزښت نه ورکوي ، که څه هم د يوې (ناوې) په وجود کې وي .

له پورتني متل څخه زموږ په ولس کې د (عقل ، پوهې ، عاقل ، عالم ، هوښيار ، ناپوه او جاهل) دريځ روښانه کېږي او پوهېږو ، چې ولسي فکر له اوسني فکر سره کوم توپيرونه او يورنگي لري . ولسي- فکر د اوسني فکر لپاره ، داسې بنسټونه ايښي ، چې تر قيامته به ونه رژېږي .

- سرې غرونه دي ، ښځې اړمونه :

زموږ او هره ټولنه له جنسي پلوه په دوو بازوگانو ولاړه ده ، يو يې (سړي) او بل يې (ښځې) دي . پورتنی متل په ټولنه کې د دواړو د دريځ او ځای يو اړخ څرگندوي ، دا متل ښيي ، چې زموږ په ټولنه کې سړي په ځواک لوړتيا او نورو اړخونو کې تر ښځو ښه دي ، خو همدې ځواکمن او پياوړي سړي (غر) ته بيا ښځه (اړم) دی دلته له (اړمه) څو بېلابېلې ماناوې اخيستلی شو . يو دا ، چې د سړي عزت ، درنښت ، لوړتيا او پرمختگ په ښځې پورې تړلی ، که ښځه د سړي مرسته ونه کړي ، نو راولېږي او سپکېږي ، د ژوند په چارو کې له کړاوونو سره مخېږي ، شرمېږي او ژوند يې خنډنی او ځنډنی کېږي . سړی که هر څومره پياوړی دی ، خو د ښځې مرستې ته اړ دی،ځکه دا يې (اړم) دی ، که دا ترې لرې شوه ، نو (غر) راولېږي . ښځه مور ده ، که مور موږ سره نه

WWW.AEL.AF

وای ، نو څه به مو کړي وای ؟ ښځه میرمن ده که میرمن مو راسره د ژوند په چارو کې مرستیاله نه شي نو څه به وشي ؟

مور ټوله ورځ په کارونو بوخت یو ، د غرمې یا شپې ډوډۍ کور ته یوسو ، هلته راته ښځې (مور ، خور یا میرمن) ډوډۍ تیاره کړې وي او مور یې خورو ، جامې مو ناولې شي ، هغوی یې راته وینځي ، ناروغان شو خدمت مو کوي او ... دا څومره مرسته ده ؟

د دې ترڅنګ ، له دې حقیقته هم سترګې پټولای نه شو ، چې زمور د ټولنې ډېر سړي او حتا ټول د ښځو له خبرې نه تېرېږي . په یوه موضوع کې سخت دریځ نیسي ، د کلي ، کلیوالو ، پلار و مور او ورور خبره نه مني ، خو د ښځې مني . په دې مانا چې که ښځه ، سړي ته اړم شوه ، بیا یې اړولی شي ، که څه هم هغه (غر) دی . همداسې په بېلابېلو مواردو کې د ښځو (اړمتوب) لیدای شو .

که پورتني متل ته ځیر شو ، نو دواړو (نر او ښځې) ته یو ډول ارزښت ورکوي . ښځه او نر دواړه د ټولنې مهم بنسټونه بولي او چاته یې لوړوالی او برتري ورکړې نه ده . همدا زمور د ولس فکر دی او همدا هغه معیار دی ، چې په ولس او ټولنه کې پرې د (نر او ښځې) ارزښت ټاکل کېږي . دا معیار زمور یو داسې ولسي معیار دی ، چې د نړۍ هېڅ ولس یې د ماتولو ځواک نه لري . پرمختللې نړۍ او وګړي د همدغې معیار لاندې ژوند تېروي .

- چې واک یې د مور وي ، کاڼي یې پر کور وي :

پورتنی متل زمور د ولس او ټولنې د ژوند یو بل اړخ روښانه کوي . زمور ټولنه یوه نرواکې ټولنه ده ، دلته پر ډېرو ټولنیزو چارو نر واکمن دی . تر دې ، چې د ښځو ډېرې پرېکړې هم دوی کوي . له دې کبله دا یو عیب او نیمګړتیا

WWW.AEL.AF

ده ، چې څوک دې د پلار پرځای د مور تر واک لاندې وي . زموږ ټولنه په ټولنیز ژوند کې هغه واک ښځې ته نه ورکوي ، چې نارینه ته یې ورکوي ، ځکه نو هاغه کورنۍ او وګړي بدمرغه او له ناخوالو سره مخ بولي ، چې د ښځو (مور) تر واک لاندې ژوند تېروي ، دوی فکر کوي ، چې پر کور او کورنۍ یواځینی واکمن شخص پلار (نر) دی .

- د کور ګټه ، د لاهور ګټه :

پورتنی متل هم زموږ په ټولنه او وګړو کې یو ژوندی او عام متل دی او زموږ د ولسي فکر یو اړخ روښانه کوي . انسان په هغه ځای کې د خوښۍ احساس کوي او په رواني لحاظ سوکاله وي ، چې کوم ځای کې یې کلی ، کور ، مور و پلار ، ورور و خور ، میرمن او بچي وي . له همدغې ځایه یې بېلتون او لرېوالی ځوروي ، تل غواړي له خپل کور او کورنۍ سره یو ځای ژوند وکړي ، دا زموږ د ټولنې د انسانانو فکر دی.

زموږ د ولس او وګړو فکر همدا دی ، چې که چېرته له خپلې کورنۍ او کلي لرې ډېره ګټه لاسته راوړي ، خو په کلي او کور کې لږه ، د کلي او کور لږه ګټه ورته د لرې ځای او مسافرۍ له ګټې غوره ښکاري .

که سړی د یاد متل په نورو اړخونو بحث کوي ، نو ویلای شو ، چې دلته د (لاهور ګټه) د خبرو لپاره نور ورونه پرانیځي . په دې مانا ، چې زموږ خلک له ډېر پخوا له (لاهور ، هند - پاکستان) سره اړیکي لري او دا ښار یو وخت د ګټې وټې ښار وو . کور و کلي ته ارزښت ورکول ، زموږ د ولس فکر دی ، ښایي دا فکر په نورو ولسونو کې بل ډول وي . له دې خبرې زموږ د ژوند او ولسي فکر بل اړخ څرګندېږي . بله دا چې په یاد متل کې دا هم ګورو ، چې

WWW.AEL.AF

زموږ ولس او وګړي له خپل ولس ، کور و کلي او کورنۍ سره څومره مينه لري ؟ دا مينه دومره ده ، چې (لاهور) ورته پرېږدي ، خو خپل کلی کور غوره ګڼي .

متل د يوې پېښې ، کيسې ، ازمون او تجربې نچوړ او لنډيز دی ، متل داسې يوه جمله ده ، چې د ويولو او اورېدلو پر وخت يې انسان قناعت تر لاسه کوي . د متل په اورېدو سره ، انسان هغه پرېکړه کوي ، چې د متل خوښه وي يا د متل د منځپانګې سره سم داسې پرېکړه کوي ، چې يوه ستونزه له منځه يوسي . متل د ژوند په ټولو برخو کې يو فعال کارېدونکی توکی دی ، که هغه فردي معاملې دي ، که ډله ييزې يا ټولنيزې.

جرګې او مرکې د پښتني او افغاني ټولنې دود دی . جرګه د ټولنې د افرادو ترمنځ اړيکي تنظيموي . جرګه او مرکه نه پرېږدي ، چې بشري او ټولنيز ژوند کړکيچن خنډنی او ځنډنی شي ، جرګه د ټولنيزو ستونزو کړکيچونو او ربړو د حل لپاره غوره او کارنده سيستم دی .

د جرګې جوړېدل د دې لپاره کېږي ، چې د دوو مخالفو لوريو ترمنځ ربړه او شخړه يا بل کړکيچ حل کړای شي . دلته خبرې کېږي ، داسې خبرې ، چې د دواړو لوريو د قناعت لامل شي او جرګه يوې پايلې ته ورسېږي. جرګه د خبرو ، منطق او استدلال ځای دی ، جرګه مار ، که غواړي جرګه يو لوري او پايلې ته ورسوي ، نو د دې لپاره بايد داسې دلايل ووايي ، چې د ربړې او شخړې دوه يا يو لوری يې ومني .

جرګه زموږ د ولس دود دی ، زموږ ولسي خلک پکې ناست وي ، هغه ولسي- خلک چې نه يې قرانکريم تفسير کړی او نه يې احاديث لوستي ، نه ارستو

WWW.AEL.AF

پېژني نه اپلاتون نه د مصر له تمدنه خبر دي ، نه له بین النهرین او نه یونان . دوی کمونیزم ، سوسیالیزم کپېټالېزم او امپریالیزم هم نه پېژني او د فلسفې او علم له اوسنیو کړکیچونو هم خبر نه دي .
دوی په خپلو خبرو کې پورتني یاد مسایل نه بیانوي ، بلکې هغه څه وایي ، چې د دوی خپل او له ژوند سره اړخ لګوي او دا منطقي هم ده ، که موږ یو شپون ته د ژوند مسایل د ارستو ، اپلاتون ، مارکس او ... له نظره بیانوو ، نه پرې پوهېږي او نه یې زغملای شي ، خو که یو متل ، لنډۍ ، حکایت او نکل ورته ووایو ، نو پدغو ادبي ډولونو کې پروت منطق ژر مني ، ځکه دا ساده او له ژوند سره یې اړخ لګوي ، خپل مال یې دی . له همدې کبله دی ، چې جرګه مار او د جرګې نور ګډونوال د شخړې او ربړې یو یا دواړه لوریو ته د قناعت لپاره او د خپلو خبرو د پیاوړتیا لپاره ، له متل لنډۍ ، حکایت ، نکل او ... څخه کار اخلي ، چې مقابل لوري ته قناعت ورکړي .
څرنګه ، چې زموږ په فردي ژوند کې متل ، زموږ د فکر او نظر د بدلون لامل ګرځي همداسې په جرګه کې هم دی . هر کله چې د جرګې په بهیر کې د ربړې او شخړې یو یا دواړو لوریو ته د قناعت لپاره متل وکارول شي نو د هغه فکر او نظر اوړي او هغه څه کوي ، چې د متل غوښتنه ده . له همدې کبله د جرګو او مرکو په بهیر کې د متلونو کارونه ډېره او کارنده ده ، ځکه د کړکېچونو او ربړو په حل کې ستره ونډه لري .
د جرګو او مرکو په بهیر کې د متلونو کارونه ، موضوع او وخت ته په پام سره ترسره کېږي . د متل کارونکی ګوري ، چې د مقابل لوري د قناعت ، باور او د فکر او نظر د بدلون لپاره کوم متل پرځای او وړ دی ، هماغه متل کاروي .

WWW.AEL.AF

له پورتنيو ځو بېلګو څخه مو موخه دا وه ، چې وښيو ، متل په کومه کچه زموږ د ژوند او وګړو له اندونو سره تړاو لري . دا يې يوه کوچنۍ بېلګه وه او دا چې په زرګونو متلونه لرو ، نو څرګنده ده ، چې زموږ د ژوند زرګونه اړخونه انځوروي او د خلکو له ژوند و اند سرچينه اخلي .

۷ ـ متلونه او کولتوري يون :

کولتور ، د وګړنۍ او بشري ټولنې مادي او مانيز شتمني ده . هر هغه څه ، چې د ژوند له پيل څخه تر ننه لرو ، ټول کولتور دی .

د پورتني پېژند پر بنسټ ، زموږ د څېړنې موضوع ، ستر او کوچني موضوعات او سرليکونه کولتور دی ، فولکلور کولتور دی او متل هم کولتور دی .

د متل مانيز اړخ او فکر کولتور دی ، د دې تر څنګ په متل کې داسې بشري لاسته راوړنې يادې شوي دي ، چې موږ يې کولتور بولو ، لکه : ژرنده ، وياله ، اټن ، ښوروا ادب او نور . موږ دلته موضوع يو څه راټولوو او په لاندې توګه پورتني ياد شوي مواد څېړو :

- اټڼ وهه شيرداده ، نن بيا د چرګ ښوروا ده :

په پورتني متل کې لومړی د ټول متل موضوع او فکر کولتور دی . بيا دلته اتڼ او د چرګ ښوروا ، هغه ښکارندې دي ، چې زموږ د ټولنې او بشر په وسيله رامنځته شوي دي ، له دې کبله يې کولتور بولو . دا چې مادي جوړښت لري ، نو مادي کولتور دی .

- اختر پټ مېره نه دی :

WWW.AEL.AF

په پورتني متل کې هم لومړی د دې متل فکر د کولتوري یـون یـو ګـام دی او بیا اختر او مېړه زموږ د ټولنې او بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه یې کولتور بولو .

- ادب له بې ادبه زده کېږي :

ادب او اخلاق د کولتور او کولتوري یون یو ګـام دی . اخـلاق او ادب د بشر- او زموږ د ټولنې او ولس لاسته راوړنه ده ، ځکه یې کولتـور بولـو . دا چـې د مانیزاتو برخه ده ، نو د کولتور مانیز اړخ دی .

- اسان یې نالول ، چونګښو هم پښې پورته کړې :

د پورتني متل فکري او تجربي اړخ بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی . بلخوا ، پـه (آس سپرېدل) بل کولتوري ګام دی ، چې زموږ د خلکو ، ولس او بشر- لاسـته راوړنه ده او کولتور دی .

- اسیاوان ، چې تسبې اړوي ، ژرندګړی خطا کوي :

په پورتني متل کې پروت فکر د کولتوري یون یو ګـام دی . ورسره اسـیاوان ، تسـبې او ژرنـدګړی ، هغـه ښـکارندې دي ، چـې د وګـړو او بشر- پـه وسـیله رامنځته شوي دي، ځکه یې کولتور بولو .

- اوړه دې په اوړه ، منت دې په څه ؟

د پورتني متل فکر او تجربه هم د کولتوري یون یـو ګـام دی . ورسره ، اوړه او منت زموږ او بشر هغه لاسته راوړنه ده چې د ژوند په بهیر کـې یـې رامنځتـه کړې ده او کولتور دی.

- اوسپنه ، په اوسپنه ماتېږي (۱۱ : ۹):

WWW.AEL.AF

په پورتني متل کې پرته تجربه او موضوع هم کولتور دی . اوسپنه هم د نړۍ د بشر لاسته راوړنه ده او د کولتوري یون یو ګام دی .

- اوښ په غلبېل نه درنېږي :

د یاد متل فکر او تجربه زموږ کولتور او غلبېل هم د کولتور او کولتوري یون یو پړاو او ګام دی . غلبېل د بشر او خلکو لاسته راوړنه ده ، ځکه یې مادي کولتور بولو .

- اوګره ، چې سړېږي ، بلا پرې لګېږي :

اوګره ، یو ډول خوراک دی ، چې له وریجو چمتو کېږي . دا د بشر او خلکو په وسیله رامنځته شوی دی ځکه د کولتوري یون یو ګام دی . د متل فکر او تجربه هم زموږ د کولتور مانیز اړخ دی .

- اول همیانۍ ګوره ، بیا نو شی رانیسه :

د پورتني متل نصیحت او فکر هم زموږ د خلکو کولتور دی . همدارنګه همیانۍ هغه وسیله ده ، چې زموږ ولس رامنځته کړې او د بشر لاسته راوړنه ده ، له دې امله ورته کولتور وایو .

- باغ د باغوان دی ، ژرنده د ژرندګړي :

باغ ، باغوان ، ژرنده او ژرندګړي زموږ او په ټوله کې د بشر لاسته راوړنه او د وګړو په وسیله رامنځته شوي دي ، ځکه یې د کولتوري یون یو ګام بولو . بیاهم د متل فکر او تجربه د کولتوري یون مانیز ګام دی .

- بده ماینه ، تنګه موچنه ده (۱۰ : ۱۳) :

WWW.AEL.AF

د پورتني متل تجربه او فکر هم زموږ د کولتور مـانيز اړخ دی . د دې ترخنـګ ماينـه او موچنـه زمـوږ د وګـړو او بشرـ لاسـته راوړنـه او د دوی پـه وسـيله رامنځته شوي ، نو ځکه يې کولتور او د کولتوري يون يو ګام بولو.

- برمته ، د بدی بانه ده :

برمته او بدي زموږ د ټولنې او خلکو دودونـه دي ، چـې پـه کولتـور کـې هـم راځي . سربېره پردې د ياد متل فکر او تجربه هم د کولتور مانيز اړخ دی .

- بلا وه که بلاګۍ ، ابا يې مړکه په چوړکۍ :

په پورتني متل کې لومړی د دې متل تجربه او فکر د کولتور يو ګام دی . بيـا د بـلا بلاګـۍ ، ابـا او چـوړکۍ زمـوږ د ټـولنې او بشرـ لاسـته راوړنـه او د کولتوري يون يو ګام دی .

- پاړوګر د مار له لاسه مري :

پاړوګر هغه چاته وايي ، چې ماران ساتي . دا کار د ولس او بشر کار او لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو . بلخـوا د متـل موضـوع او تجربـه زمـوږ د کولتوري يون يو ګام را په ګوته کوي .

- پښ موړ شو ، چې پاته يې کور شو :

په پورتني متل کې نغښتی فکر او تجربه بياهم د کولتوري يون يو ګام ښـيي . د دې ترځنګ پښ او کور د خلکو او بشرـ لاسـته راوړنـه ده ، چـې د کولتـور برخه يې بولو .

- په نيمځي کې هم ويښته لټوي (۱۱ : ۲۴) :

نيمځی ، هغه فرش او د کښېناستلو وسيله ده ، چې لـه ويښـتانو جـوړيږي . دا زموږ د خلکو او بشر په وسيله رامنځته شوی او په لاس راغلی دی . ځکه يې

WWW.AEL.AF

د کولتوري یون یو گام بولو . د دې ترڅنگ د متل مانیز اړخ ، فکر او موضوع هم د کولتور برخه ده .

- په یوه تیکي کې ، دوه تورې نه ځایږي :

تیکی د تورې پوښ یا هغه څیز دی ، چې توره پکې ساتل کېږي . همدارنگه توره د جگړې او دفاع یوه ستره چاره ده . دا دواړه تیکی او توره زموږ د خلکو او بشر په وسیله رامنځته شوي دي . ځکه یې د کولتوري یون یو گام بولو . په متل کې پرته تجربه او فکر هم د کولتور مانیز اړخ دی .

- تاته یې لور پخوي ، موږ ته یې تنور پخوي (۱۱ : ۲٦) :

د متل په زړه کې پرته مانا ، فکر او تجربه د کولتور مانیز اړخ دی . همدارنگه لور او تنور د انسانانو او بشر په وسیله منځته راغلي دي . ځکه ورته کولتور وایو .

- تاته یې ابۍ پخوي ، ماته یې تبۍ پخوي (۱۱ : ۲٦) .

په پورتني متل کې ابۍ او تبۍ د انسانانو او وگړو لاسته راوړنه ده او د دوی په وسیله رامنځته شوي دی . دې ډول لاسته راوړنو ته کولتور وایو . د تېر په څېر د متل موضوع ، فکر او تجربه هم کولتور دی هغه هم د کولتور مانیز اړخ .

- تربور ، د ترږمې موړی دی :

په پورتني متل کې پرته مانا ، موضوع ، فکر او تجربه کولتور دی . سربېره پر دې تربور او موړی د انسانانو او بشر په وسیله رامنځته شوي دي ، چې د کولتوري یون یو گام دی .

- تر پردۍ مصرۍ تورې ، لور پر غاړه ښه دی :

WWW.AEL.AF

په پورتني متل کې مصری، توره او لور زموږ او د بشر د کولتوري یون یو ګام ، د وګړو او انسانانو رامنځته شوي توکي دي . پـه متـل کـې نغښـتی فکـر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ دی .

- تر مزد یې شکرانه ډېره ده :

مزد او شکرانه زموږ او د بشر د ژوند په بهیر او پړاوونو کـې رامنځتـه شـوې ښکارندې او د کولتوري یون یـو ګـام دی . ورسره د متـل فکـر او تجربـه هـم کولتور دی .

- تر وېش یې په چور خوشحاله دی :

په یاد متل کې پروت فکر ، تجربه او د یاد متل موضـوع زمـوږ کولتـور دی . همدارنګه وېش او چور زموږ د ژوند د بهیر او کولتوري یون یو ګام راښیي .

- تور نیمځی په سابون نه سپینېږي :

تور نیمځی او سابون زموږ او د بشر په وسـیله رامنځتـه شـوي دي . زمـوږ د ژوند د بهیر پړاوونه او د کولتوري یون یو ګام دی . همدارنګه د متـل فکـر او تجربه هم کولتور دی .

- ځنګه جومات ، هسې بروزې :

جومات ، هغه ځای ته ویل کېږي ، چې مسلمانان پکې لمونځ او عبـادت کـوي . بروزې بیا یو ډول واښه دي ، چې پخوا به یې د جومات پـه ځمکـه اچـول او د فرش کار یې ترې اخیست . جومات او بروزې ، دواړه زموږ د کولتور برخـه ده ، ځکه زموږ او د بشر په وسیله رامنځته شـوي دي . د دې ترڅنـګ ، پـه متـل کې پروت فکر او تجربه د کولتور مانیز اړخ دی .

- څو یې ونه شاربې ، کوچ نه ورکوي (۱۱ : ۳۳) :

WWW.AEL.AF

د پورتني متل فکر او تجربه کولتور دی . بلخوا شاربل او کوچ هغه ښکارندې دي
چې زموږ د ولس او بشر په مټ رامنځته شوي او د دوی لاسته راوړنه ده ، ځکه یې کولتور بولو .

- ځنګل ، چې اور واخلي ، وچ او لانده ټول سوځي :

د پورتني متل مانيز پانګه ، فکر ، موضوع او تجربه کولتور او د کولتور مانيز اړخ دی . ځنګل له يوې خوا طبيعي پيدايښت دی ، بلخوا بشري لاسته راوړنه هم ده . داسې ډېر ځنګلونه شته ، چې انسانانو رامنځته کړي دي . همدارنګه اور هغه ښکارنده ده ، چې يوخوا طبيعي او بلخوا بشري ځانګړنه لري ، ځکه نو د ځنګل او اور مصنوعي بڼه د کولتوري يون ګامونه دي .

- حال منصور وايه ، چې سر يې په دار شو :

په پورتني متل کې پرته پېښه او تجربه ، فکر او موضوع د کولتور برخه ده . همدارنګه دار هغه پړی او وسيله ده ، چې انسانان پرې وژل کېږي ، د بشر او وګړو لاسته راوړنه ده ، چې په دې توګه کولتور ګرځي .

- حساب په مثقال ، بخشش په خروار :

حساب يا شمېرل ، هغه عمل دی ، چې بشر د ژوند په بهير کې رامنځته کړی دی . همدارنګه ، مثقال او خروار د وزن واحدونه او بخشش ټولې بشري لاسته راوړنې او کولتور دی . په متل کې پروت فکر او تجربه هم د کولتور مانيز اړخ دی .

- چاره ، چې د سرو زرو شي ، څوک يې په نس نه منډي :

WWW.AEL.AF

د پورتني متل موضوع ، فکر او تجربه کولتـور او مـانيز اړخ دی . همدارنگـه چاړه او سره زر هغه ښکارندې دي ، چې زموږ او د بشر له خوا رامنځته شـوي او د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې د کولتوري يون يو گام بولو.

- چې خاوند يې ليتيۍ خوري ، د سپو به يې څه حال وي (۱۱ : ۴۱) :

ليتيۍ يو ډول خوراک دی ، چې زموږ وګړي يـې خـوري . دا خـوراک زمـوږ د ولس لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولـو . پـه متـل کـې پـروت فکـر او تجربه د کولتور مانيزه برخه ده .

- چې سر وي ، خولۍ ډېرې دي :

په پورتني متل کې پـروت فکـر او تجربـه کولتـور دی . ورسره ، خـولۍ هغـه وسيله ده، چې زموږ ولس يې په سروي او خپله لاسته راوړنه يې ده . ځکه يې د کولتوري يون يو گام گڼو .

- چې مالگه وخورې ، لوښی مه ماتوه :

په پورتني متل کې پروت فکر او تجربه زموږ د ولس د ژوند د بهير او کولتور برخه ده . بلخوا مالگه او لوښی هغه ښکارندې دي ، چې زمـوږ ولـس او بشرـ رامنځته کړي، ځکه يې د کولتوري يون يو گام بولو .

- د بې عقلې ښځې ، تل کميس سوځي :

د تېر په څېـر بيـاهم ، د متـل فکـر ، موضـوع او تجربـه زمـوږ د خلکـو ده او کولتور دی . د دې ترځنگ کميس هغه بشري لاسته راوړنه ده ، چې موږ يې د ځان پټولو لپاره کاروو او اغوندو . داهم کولتور دی .

WWW.AEL.AF

- د تبر خوله نیمخي نیولې ده :

په پورتني متل کې پروت فکر او تجربه د کولتـور مـانیز اړخ دی . همدارنګـه تبر او نیمخی هغه وسیلې دي ، چې بشر رامنځته کړي او د کولتوري یـون یـو ګام دی .

- د پیشو نظر به کولپۍ وي (۱۱ : ٦١) :

کولپۍ ، چې په دري ژبه کې یـې (خمـیردان) بـولي ، زمـوږ او د بشرـ لاسـته راوړنه ده او کولتور دی . همدارنګه د متل فکر او تجربه د کولتور مـانیز اړخ دی .

- د تش ټوپکه ، دوه کسه ویرېږي :

ټوپک هغه وسیله ده ، چې ګولۍ پکې کارېږي او تر لرې واټن موخه ویشتلی شي . دا د انسان او بشر په وسیله رامنځته شوی دی ، ځکه یې کولتور بولـو . د دې ترڅنګ د متل مانا ، فکر او تجربه د کولتور مانیز برخه ده .

- د خوریي خاوره ، د ماما له نغري څخه ده :

خوریی د خور زوی ته وایي او نغری هغـه ځـای دی ، چـې اور پکـې بلېـږي . خوراک و څښاک پرې پخېږي خوریی او نغری دواړه د کولتوري یون ګامونـه دي . په متل کې پروت فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ دی .

- د خطا یا ناغه وي ، یا توبه :

WWW.AEL.AF

ناغه زمور د ولس دود او په ټوله کې کولتور دی . همدارنګه توبه هم زمـور د بشر او خلکو لاسته راوړنه او کولتور دی . په متل کې پروت فکـر او تجربـه هم د کولتور مانيز اړخ راښيي .

- د دوبي کور د اختر په ورځ ګوره :

د پورتني متل موضوع ، فکر او تجربـه د کولتـور مـانيز اړخ دی . همدارنګـه دوبي ، کور او اختر هم کولتور او د بشر لاسته راوړنه ده .

- د دېوال عمر ، له اخېړه پوښته :

ديوال د خټو ، سيمنټو او يا نورو موادو څخه جوړ هغه پديـده ده ، چـې بشرـ د خپل ژوندانه په بهير کې لاسته راوړې او کولتـور دی . همدارنګـه اخېـړ هـم همداسې بشري لاسته راوړنه ده او کولتور يې بولو . د متل فکر او تجربه هـم د کولتور مانيز اړخ رغوي.

- د دې کلي خورزه ده ، په دې کلي واده ده :

په پورتني متل کې کلی ، خورزه او واده بشري لاسته راوړنه او کولتوري ګام دی . د دې ترڅنګ ، د متل مانا، فکر او تجربه هم کولتور دی .

- د ډول آواز ، له لرې ښه خوند کوي :

ډول هغه وسـيله ده ، چـې موسـيقي توليـدوي او دا د بشرـ لاسـته راوړنـه او کولتور دی . همدارنګه د متل فکر او تجربه هم کولتور دی .

- د ډېرو امسا ، د يوه ګېډۍ :

امسا او ګېډۍ په پورتني متل کې راغـلي ، چـې دا د بشرـ لاسـته راوړنـه او کولتور دی . د دې ترڅنګ ، د متل تجربه او فکر هم کولتور دی .

- د سورناچي څه دي ، يو پو دی :

په پورتني متل کې پرته مانا ، فکر او تجربه د کولتور مانيز اړخ دی . ورسره سورناچي هغه چاته وايي ، چې سورنا يا سورنی غږوي . دا د خلکو او بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو .

- دښمن دې ، چې په شاتو مري ، په زهرو يې مه وژنه :

په پورتني متل کې دښمن ، شات او وژل د انسانانو او بشر لاسته راوړنه او د کولتوري يون يو گام دی . همدارنگه د متل فکر او تجربه يې هم د کولتور برخه ده .

- د کږې تورې ، کوږ چړتون وي :

فکر ، موضوع او تجربه بياهم په پورتني متل کې د کولتور مانيز اړخ دی . همداسې توره او چړتون ، چې د بشر او خلکو لاسته راوړنه ده ، د کولتور مادي اړخ بولو .

- د کبر کاسه نسکوره ده :

کبر او کاسه د خلکو او بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو . د متل فکر او تجربه بياهم کولتور او د کولتور مانيز اړخ دی .

- د لوی منگي اوبه خوږې وي :

په پورتني متل کې پروت فکر او تجربه زموږ د خلکو او بشر اړوند ده . دا يوه بشري لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو . همدارنگه منگی هغه وسيله ده ، چې اوبه پکې ساتل کېږي ، داهم بشري لاسته راوړنه ده او کولتور دی .

WWW.AEL.AF

- د نشت نه موزي ښه دی ، کټ پرې ډک وي :

کټ هغه وسیله ده ، چې مـوږ یـې د کښېناسـتلو او خـوب لپـاره کـاروو . دا وسیله په ګرمو سیمو کې ډېره کارېږي. کټ د خلکو او بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه یې کولتور بولو، په متل کې نغښتی فکر او تجربه هم کولتور دی .

- د ننګرهار له ټوپی نه سړی سرتور ښه دی :

اوسنی ننګرهار ولایت ، چې د هېواد په ختـیځ کـې پـروت دی ، د بشر۔ لاسـته راوړنه ده . ورسره ، ټوپۍ هم همداسې درواخله ، داهم بشر۔ جـوړه کـړې ده . د متل فکر او کولتور بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی .

- له واده نه وروسته ، سندرې څه په کار :

واده ، زموږ او د بشر دود او په ټوله کې کولتور دی . سـندرې هـم د بشر۔ پـه وسیله رامنځته شوي او کولتور یې ګڼو . په متل کې پروت فکر او تجربه هم د کولتوري یون یو ګام دی .

- دوست ته تشه پیاله ، دښمن ته ډکه (۱۱ : ۷۸) :

فکر او تجربه بیاهم په پورتني متـل کـې د کولتـور مـانیز اړخ دی . دوسـت ، پیاله او دښمن ، زموږ او د بشر لاسته راوړنه ده ، چې داهم کولتور دی .

- دوه لوخ ، په حمام کې سره ښه ایسي :

حمام ، هغه ځای ته وایي ، چې په ژمې کـې ګرمـې اوبـه او پـه اوړي کـې هـم مناسبې اوبه لري او خلک یې د ځان وینځلو لپاره کـاروي . دا انسـانانو جـوړ

WWW.AEL.AF

کړي ، د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د متل فکر او تجربـه هـم کولتـور دی .

- ډال چې ګرځوي ، ځان به ساتي :

ډال هغه وسیله ده ، چې په جګړه کې د تورې او نورو وسلو پر وړاندې د ځـان ساتنې او دفاع لپاره کارېږي. دا د بشر او انسانانو په وسیله رامنځته شوی او کولتور دی . ورسره ، د متل فکر او تجربه هم کولتور دی .

- ډمه ګډېدلی نه شوه ، ویل یې ځمکه کږه ده :

ډمه هغه ښځینه نڅاګره ده ، چې د خلکو په ودونـو ، کـوژدو او نـورو خوښـیو کې نڅېـږي. دا چـې یـو انسـان دې کـار تـه اوږه ورکـړې ، پخپلـه د بشرـ او انسانانو لاسته راوړنه ده ، ځکه یې کولتور بولو . همداسـې ګډېـدل هـم هغـه عمل دی ، چې بشر او خلکـو رامنځتـه کـړی او کولتـور دی . د متـل فکـر او تجربه بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی.

- روپۍ که کوچنۍ ده ، کارونه غټ کوي :

روپۍ د بشري او انساني ژوند په بهیر او پړاوونو کې رامنځته شوې ده . پخوا به مال په مال تبادله کېده . کله چې پولي واحد او روپۍ منځته راغلـه ، اوس د روپیو او مال تبادلـه کېـږي . روپـۍ د بشرـ او انسـانانو لاسـته راوړنـه او کولتور دی . د متل فکر او تجربه بیاهم کولتور او مانیز اړخ دی .

- زامن خوارږه دي ، غشي یې کاږه دي :

غشی ، هغه وسیله ده ، چې په جګړو کې کارېږي او دښمن پرې ویشتل کېږي . په نورو کارونو کې هم کارېدای شي . دا انسـان او بشرـ رامنځتـه کـړی او کولتور دی . همدارنګه د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ راښیي .

WWW.AEL.AF

- زما غوړي ، ستا په کورتو لوېږي :

غـوړي او کـورت ، زمـوږ او د بشرـ پـه وسـيله رامنځتـه شـوي دي ، دواړه د خوړلو توکي دي . دا چې بشري لاسـته راوړنـه ده ، کولتـور يـې بولـو . د دې ترڅنګ ، د متل فکر او تجربه بياهم د کولتور مانيز اړخ دی .

- ژاولې چخونيا شوې ، نه د ستا شوې نه زما شوې :

ژاولې ، هغه ښکارنده ده ، چـې ژول کېـږي . تـر ډېـره يـې کوچنيـان او ښـځې کاروي . يو ډول خواږه او نور توکي لري . دا چې ژاولې د بشر لاسته راوړنـه ده ، ځکه يې د کولتوري يـون يـو ګـام بولـو . د متـل فکـر او تجربـه بيـاهم د کولتور مانيز اړخ دی .

- سخوندر ، د موږي په زور غورځي :

موږی ، هغه وسيله ده ، چې له لرګـي يـا اوسـپنې جـوړېږي او کـورني ژوي ، لکه : غوا خوسی او پسونه ور پورې تړل کېږي . دا د بشر په وسيله رامنځتـه شوی او کولتور دی. د متل فکر او تجربه بياهم کولتور او مانيز اړخ دی .

- سر چې د شال وړ وي ، له کشميره ورته راځي :

شال ، يو ډول ستره لوپټه يا پټونی دی ، چې ښځې يې د ځان او سر پټولو لپاره کاروي. دا د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د دې ترڅنګ ، د متل فکـر او تجربه هم د کولتور مانيز اړخ دی .

- سل د زرګر ، يو د ګګر (۱۱ : ۹۳) :

ګګر ، چې دري کې يې (اهنګر) بولي ، هغه شخص دی ، چې لـه اوسـپنو نـه بېلابېلې کرګري او نورې وسيلې جوړوي . زرګر ، هغـه شـخص دی ، چـې لـه

WWW.AEL.AF

زرو بېلابېل سينګاري وسيلې جوړوي . سل ، چې يو عدد دی ، د بشر لاسته راوړنه ده . زرګر ګګر او سل ټول د بشري ژوند لاسته راوړنې او کولتور دی . د متل فکر او تجربه بياهم د کولتور مانيز اړخ دی .

- سلواغه ، هره ورځ په څا کې نه لويږي :

سلواغه هغه وسيله ده ، چې موږ پرې له څا اوبه راوباسو ، تر ډېره له رېړ نه جوړېږي . همدارنګه څا په ځمکه کې کنل شوي هغه سوري ته وايو ، چې اوبه ترې اخلو. سلواغه او څا ، دواړه بشر او انسانانو رامنځته کړي او د کولتور مادي اړخ دی . د متل مانيز ، فکري اړخ او تجربه د کولتور مانيزه برخه ده .

- سود په لاس ، پيسې تر کاله :

د پورتني متل فکر او تجربه بياهم د کولتور مانيزه برخه ده . سود ګټې ته وايي او دا هغه ښکارنده ده ، چې څوک پيسې چاته ورکړي ، پيسې يې ثابتې او په خپل ځای وي او ګټه ترې اخلي . دا د بشر لاسته راوړنه ، دود او په ټوله کې کولتور دی . همدارنګه پيسې يا روپۍ ، چې وړاندې مو پرې رڼا واچوله ، د بشر او انسانانو لاسته راوړنه او کولتور دی . د کولتور مادي برخه ورته وايو .

- غلبېل ولاړ شو ، کوزې ته يې ويل ، په تا کې دوه سوري دي :

د پورتني متل مانيز اړخ ، فکر او تجربه د کولتور مانيزه برخه ده . غلبېل هغه وسيله ده ، چې زموږ بشر رامنځته کړی ، په دې وسيله باندې غلې دانې پاکوي ، بې ګټې دانې له ګټورو جلا کوي . دا د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو ، هغه هم مادي اړخ يا برخه . د دې ترڅنګ ، کوزه هم هغه وسيله ، چې د اوبو د ساتنې او لېږدونې لپاره کارېږي ، پخوا له خټې او اوس

WWW.AEL.AF

له پلاستیک او نورو توکو جوړېږي . داهم د بشر لاسته راوړنه ده او د کولتور مادي اړخ دی .

- غله څه غواړي ، د ځان مله غواړي :

غل ، هغه شخص ته وايي ، چې بې زياره او بې کړاوه ګټه په وړيا توګه لاسته راوړي . که څه هم غلا خپله يو کړاو دی ، خو غل هغه څوک دی ، چې د بل انسان ګټه ترې پټوي . غلا او غل د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د غله ملتيا هم د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د دې ترڅنګ ، د متل فکر او تجربه د کولتور مانيزه برخه ده .

- غوايي حلال نه دی ، ښانک په سر ګرځوي :

غوايي حلالول ، هغه عمل دی ، چې زموږ په ولس کې تاريخي او اسلامي ريښه لري . دا عمل د بشر لاسته راوړنه ده او کولتور دی . ښانک هم يوه وسيله او لوښی دی چې د بشر لاسته راوړنه ده او کولتور دی . د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانيز اړخ دی .

- کېږدۍ ، پخپلو مراندو ولاړه ده :

د پورتني متل مانا ، موضوع او فکر کولتور او مانيز اړخ دی . کېږدۍ ، هغه وسيله ده چې خلک ترې د کوټې او ژوند تېرولو لپاره کار اخلي . تر ډېره يې کوچيان کاروي ځکه هغوی تل په سفر او لېږد کې وي . کېږدۍ د بشر لاسته راوړنه ده او کولتور دی.

- که کټوه خوټېږي ، خپلې شونډې څټي (۱۱ : ۱۱۲) :

کټوه يو لوښی دی ، چې له خټو جوړېږي . په دې کې خوراکي اومه توکي پخېږي او ساتل کېږي . دا څيز زموږ د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې

کولتــور او د هغــې مــادي برخــه ګڼــو . د متــل فکــري او تجــربي اړخ بیــاهم د کولتور مانیز اړخ دی .

- لیونی ، په ژمي فالوده غواړي :

فالوده ، هغــه ســوړ خــوراک دی ، چــې د اوړي او ګرمــۍ پروخــت یــې خلــک خوري . بېلابېل خواږه توکي او نور ورسره ګډ وي . دا څیز یا خــواږه د انســان او بشر لاسته راوړنه او ماده ده ، ځکه یې د کولتور مادي برخه بولـو . د متــل فکر او تجربه بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی .

- مردار ځړوکی اور نه اخلي :

د پورتني متل فکري او تجربي اړخ د کولتور مانیزه برخه ده . ځړوکــی ، چــې د لوپټې او پټونې یو ډول دی ، هغه ټادر دی ، چې ښځې یې د سر پټــونې لپــاره کاروي . څرنګه چې له ټوکر څخه جوړ دا څیز د بشر لاسته راوړنــه ده ، ځکــه یې د کولتور مادي برخه بولو .

- مرګ د ټوپک ښه دی ، نه د تلتک :

ټوپک باندې وړاندې وغړېدو ، داهم د کولتور مادي برخه ده . تلتک هم د بشر او انسانانو لاسته راوړنه ده او مادي کولتور دی . همدارنګه د متل فکـري او مانیز اړخ د کولتور مانیزه برخه ده .

- ناوې هی هی لري ، خو په زړه کې ګوړې ماتوي :

د پورتني متل مانیز اړخ ، فکر او تجربه زموږ د ژوند او کولتور مانیز اړخ دی . ناوې هغه پېغله ده ، چې یو نارینه ته ودېږي . د واده پــه لومړیــو کــې ورتــه

WWW.AEL.AF

ناوې وايي . داهم د کولتوري يون يو گام دی . گوړه هغه خوږه ماده ده ، چې د گني له اوبو څخه لاسته راځي . گوړه هم زموږ او د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو .

• مينځه ، چې توده شي ، هلته بيده شي :

مينځه يا وينځه ، هغه ښځه ده ، چې په يو کور يا دربار کې خدمت کوي . مينځه بشري لاسته راوړنه ده او کولتور دی . د متل فکري او مانيز اړخ د کولتور مانيز اړخ دی .

• نه گندم چوتې ، بېزاره يم له گتې (۱۱ : ۱۳۴) :

گنډل يو داسې عمل دی ، چې زموږ او د بشر د ژوند په بهير کې د اړتيا پر بنسټ رامنځته شوی او کولتور دی . چوتې يا څپلۍ هم د بشر يا انسانانو لاسته راوړنه ده ځکه يې کولتور بولو . د متل مانيز او فکري اړخ د کولتور مانيز اړخ دی .

• وگي د ملغلرو هميانۍ پيداکړه ، د نينو گمان يې پرې وکړ :

ملغلرې يو کاڼی او طبيعي ښکارنده ده ، چې بشر او انسان د خپلې گټې لپاره تر کار لاندې راوستی . هميانۍ هغه وسيله ده ، چې پخوانيو به پکې پيسې او نور ارزښناک څيزونه ساتل . نينې هم د بشر لاسته راوړنه ده . دا يو ډول خوراکي توکی دی ، چې د جوارو دانې په شگه يا مالگه کې سرې يا پخېږي او خوړل کېږي . ټول ياد شوي څيزونه د کولتور مادي اړخ دی . همدارنگه د متل مانيز اړخ او فکر د کولتور مانيز اړخ دی .

• هوښياره مرغۍ ، په دوو لومو کې نښلي :

WWW.AEL.AF

لومه ، له بېلابېلو توکو جوړه هغه وسیله ده ، چې مرغۍ پرې نیـول کېـږي . دا وسیله ښکاریان د ښکار لپاره کاروي . دا د بشر او خلکـو لاسـته راوړنـه ده ، چې د ژوند په بهیر کې یې رامنځته کړې او کولتور دی . د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ دی .

- یا به تخت وي یا تابوت :

د پورتني متل فکري اړخ د کولتور مانیز برخه ده . تخت ، هغه وسیله ده ، چـې له لرګي او نورو توکو جوړېږي او د خوب او استراحت لپاره کارېږي . تـابوت هم له لرګیو او نورو توکو جوړېږي . په تابوت کې مړی ږدي او خاورو ته یې سپاري . تخت او تابوت دواړه بشري لاسته راوړنه ده او کولتور دی .

- یا به یې کولاله کړې ، یا به یې مالداره کړې :

کولال ، هغه شخص دی ، چې له خټو بېلابېل خټین لوښي او وسایل جوړوي . د دوی کار پخوا ډېر وو اوس د صنعت له پرمختګ سره لـږ شـوی ، کـولال او کولالي د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه یـې کولتـور بولـو . د متـل فکـري اړخ بیاهم کولتور او مانیزه برخه ده .

- یا د چلم سر ، یا د پلاو بېخ :

د پورتني متل فکري او تجربي اړخ د کولتور مانیز اړخ دی . چلم هغـه وسـیله ده، چې چرس ، بنګ او نور نشه یي توکي پکـې څښـل کېـږي . پـلاو یـو ډول خوراک دی ، چې له وریجو چمتـو کېـږي . چلـم او پـلاو دواړه د بشرـ لاسـته راوړنه ده او کولتور دی .

- یارانه ډوبه جاله ده :

WWW.AEL.AF

يارانه ، د دوو انسانانو ترمنځ اړيکو ته وايـي ، کېـداى شي د بېلابېلـو موخـو لپاره وي . دا د بشر لاسته راوړنه ده او کولتـور دى . جالـه هـم د بشرـ لاسـته راوړنه او کولتور دى جاله هغه وسيله ده ، چې خلک پرې له سيندونو او اوبو اوړي ، د لېږد رالېږد لپاره کارېږي . داهم د خلکو په وسيله جوړه شوې ، ځکـه يې کولتور او د کولتور مادي اړخ بولو. د متل فکري اړخ د کولتور مانيز اړخ دى .

- يوه دړه اور نه کا ، دوه بنې کور :

په پورتني متل کې فکر او تجربه زمونږ د ژوند د بهير يو رنگ او کولتـور دى . دړه ، د لرگي يوه برخه ده او بنه هغه ښځه ده ، چې مېړه يې بله ښځه لري ، يوه ښځه د بلې بنه کېږي . دړه او بنه د بشر لاسته راوړنه او کولتور دى .

۸ ـ د متلونو ژبني او ادبي ارزښتونه :

متلونه له لفظي او مانيزو ښکلاوو ډک دي . د متل ايجاز ، اختصار او په هغه کې د لوى مفهوم ځايول ، د هغه بلاغت او فصاحت هميشــه د ادب د تيـورۍ د محقيقينو پام ځانته اړولى دى .

د مانيزو ښکلاوو ، استعارو ، تشبيهاتو او نـورو ادبي خصوصـياتو پـه څنـگ کـې متلونـه داسـې ژبنـي خصوصـيات هـم لـري ، چـې د ژبپوهـانو او لهجـه پېژندونکو خاصه لېوالتيا ورسره پيدا شوې ده .

متلونه د ژبې د ډېرو لهجو ساتندوى دي ، نو د لهجو د څېړونکو لپـاره پـه زړه پورې موضوع ده .

WWW.AEL.AF

د ژبپوهانو او د ژبنیو خواوو د څېړونکو او محققینو له خوا په هغو کې د ژبو لرغوني فورمونه او ژبنۍ خواوې څېړل کېږي (۷ : ۵۷) .

۸ ـ ۱ ـ متل د بېلابېلو ګړدودونو ساتندوی :

پښتو متلونه د پښتني ټولنې او وګړو زېږنده ده ، دا چې پښتانه په بېلابېلو سیمو او ځمکو کې میشت دي او په بېلابېلو لهجو خبرې کوي ، نو متلونو کې هم دغه لهجې ساتل شوي دي . کله داسې هم کېږي ، چې یو متل په یو ځای کې په یوه لهجه او بل ځای کې په بله لهجه موجود دی ، لکه :

الف . د لودیز ګړدود متلونه :

- اسمون چې ځومره کښېږي ، دومره نه ورېږي .
- اوبو وړی ، خلیو ته لوس چوي .
- ابا مه کسه ، خورجین یې کسه
- ووړه د میچنې ، زوی د خچنې .
- ځرې یې ګټم ، دارې یې ختم (۲۲ : ۴۳ ـ ۴۵) .

ب . د ختیز ګړدود متلونه :

- چې ډېر شي ، نو ګنده‌ېر شي .
- چې څه کرې ، هغه به ریبې .
- پردی کټ ، تر نیمو شپو وي .
- اختر څه پټ مېړه نه دی .
- د ګور شپه په کور کېږي نه .

WWW.AEL.AF

ج . د سویلي ګړدود متلونه :

- سپمولی ، سپو خوړلی .
- بړغ د ملا ، امین د کلي .
- سپی چې ځومره غاپي ، هومره نه تراپي (۱۱ : ۹۰) .

۸ ـ ۲ ـ متل د ژبنۍ وییپانګې ساتندوی :

متلونه د نـورو ادبي ارزښـتونو ترڅنـګ ، داسـې ویـل شـوي ، چـې د ژبـې د بېلابېلو سیمو قومونو او ګړدودونو کلمې او لغتونه یې خوندي کړي دي . موږ په قاموس لیکنه او نورو ګرامري څېړنو کې له دوی پراخه ګټه اخیستلای شو . په دې برخه کې ټول متلونه د پام وړ دي . لکه : په (زه چې ستا په منـګ وم ، ونه د لونګ وم) متل کې د (منګ او لونګ) کلمې یې یوه بېلګه بللی شو .

۸ ـ ۳ ـ د متل بېلابېلې بڼې یا ځیلونه :

یوه بلـه د پـام وړ موضـوع د متلونـو بېلابېـل شـکلونه او بڼـې دي ، چـې پـه بېلابېلو ځایونو کې یې رنګ جلا دی او له یو بل سره څـه ناڅـه تـوپیر لـري ، لکه :

پښې سترې ښې دي ، نه زړه سترې / لاسونه سترې ښه دي ، نه زړه سترې .
پور چې ځنډنی شي ، خندنی شي / پور چې ځنډنی شي ، جنګنی شي .

۸ ـ ۴ ـ د متل سندریزه ځانګړنه :

متلونه زموږ د ولسي یا فولکلوریک ادب برخه ده ، که هغه منثـور دي او کـه منظوم ټول د بـلا ادبي ارزښـتونو څخـه ډک دي . ګـڼ شـمېر متلونـه وزن او

WWW.AEL.AF

قافیه لري ، چې دغه ډول توکي د وینا د ښکلا او اغېز ډېروني لامل گرځي او دا بیا د ادب لپاره یو ارزښت دی .

متلونه د دې ترڅنگ ، چې پیاوړی مانیز اړخ لري ، په شکلي اړخ کې هم غوره جوړښت او ځانگړی سبک لري . جملې یې داسې دي ، چې ساده ، خو شاعرانه او هنري رنگ لري ، په جملو کې یې تر ډېره ښکلا ته پام شوی ، نه گرامري قانون ته . په دې مانا ، چې د دې کیسه کې نه دي ، چې مبتدا دې چېرته راشي او خبر دې چېرته یا فعل ، ضمیر چېرته او قید چېرته .

د (خوار په هندوستان هم خوار دی) متل که وگورو ، یوه بشپړه جمله ده ، خو ځانگړتیا یې په څه کې ده ؟

دلته د (خوار) کلمې تکرار دې منثورې جملې ته نږدې د نظم بڼه ورکړې ده او یو ډول قافیې ته ورته ځانگړتیا وربښي که دا جمله داسې راغلې وای ، چې (خوار په هندوستان هم هماغه شان دی / خوار په هندوستان هم هماغه ډول دی / خوار په هندوستان هم هماغه خوار دی / د دې ځای خوار او هندوستان یو دي / دلته خوار او هندوستان کې خوار یو شان دي) او داسې نورې بڼې ، چې د پورتني متل مانا خوندي کوي ، خو دا وروستنی یو هم هاغه خوند او رنگ نه لري ، چې لومړنی یا اصلي متل یې لري . یاد متل ښایي په ډېرو کتابونو کې د (منثورو متلونو) تر سرلیک لاندې راغلي وي ، خو دا منثور متل یو ډول نظمي ، هنري او شعري ځانگړنه او جوړښت لري . د منظومو متلونو خبره ، خو بیا روښانه ده ، چې قافیه او سجع لري .

WWW.AEL.AF

د متل ستر کمال او هنریت په همدې کې دی ، چې نه یواځې دا چې مانیز اړخ یې ډېر بنستیز او ژور دی ، بلکې دا ژوره مانا بیا په داسې شکل کې وړاندې شوې ، چې هغه بیا جلا ښکلا او ځانګړې جوړښت لري . همداسې بل متل دی:

- خوار په خپله خواري ، نه شرمېږي :

په پورتني متل هم د منثور متل ګمان کېږي ، خو داسې نه ده . دلته ګورو ، چې د (خوار) کلمه له (خواري) سره یو ډول هماهنګي رامنځته کړې ، سندریز او نظمي بڼه خپلوي . د متل او جملې لومړۍ برخه (خوار په خپله خواري) د همدغو دوو کلمو له کبله، ځانګړې ښکلا لري . بیا د متل دویمه برخه (نه شرمېږي) کې د (شرمېږي) کلمې وروستۍ څرګنده (ي) د (خواري) د کلمې له وروستۍ څرګندې (ي)سره بله هماهنګي جوړوي ، چې په دې توګه (خوار) له (خواري) او بیا (خواري) له (شرمېږي) سره د هماهنګۍ او موسیقیت په زنځیر تړل کېږي .

د هر متل ژبه که وکتل شي ، یو ځانګړې هنریت لري . د متل جملې د ژبې عادي جملې نه دي ، د کلمو ترمنځ یې ځانګړې تناسب او تړاو شته ، کلمې یې داسې کارېدلې ، چې د یو او بلې ترمنځ غوره هماهنګي راشي .

- ګټې تر ګټو لاندې دي (۱۱ : ۱۱۴) :

پورتنی متل وګورئ ! دوه کلمې (ګټې ، ګټو) چې اصلي بڼه یې (ګټه) ده او دلته په جلا ماناوو (فایده او ډبره) راغلي ، په متل کې یې داسې هماهنګي او موسیقیت رامنځته کړی ، چې ځانګړې ښکلا وربښي . که دلته د (ګټو) پرځای (ډبره ، کاڼی او تیږه) راغلی وای ، مانا به یې بیا هم بدلون نه وای کړی ، خو بیا به یې ښکلا نه وه . د دې ترڅنګ د دوو ماناوو یو ځای کېدل په

WWW.AEL.AF

(ګتېه) کلمه کې هم داسې ګونګتیا ده ، چې سړی شک کې اچوي او ژر په مانا پوهېدلای نه شي .

- د لښکر په اخر ځه ، د ماتې په سر (١٦ : ٢٧٩) :

پورتنی متل هم د هر اړخیزې مانا ترڅنګ ، ښکلی شکل او ځانګړتیا لري . د متل لومړۍ برخه (د لښکر په اخر ځه) له دویمې برخې (د ماتې په سر) سره د (اخر) او (سر) په کلمه کې هماهنګي جوړوي او متل ته ادبي او هنري رنګ ورکوي . په یاد متل کې (اخر او سر) د قافیې کلمې او (ځه) ردیف دی ، چې له دویمې برخې لویدلی دی. بلخوا ، که هغه متلونه تر کتنې لاندې نیسو ، چې واضح منظوم دي ، هم بلا ادبي ارزښتونه لري لکه :

- سل روپۍ پور کړه ، د اختر شپه په کور کړه (٧ : ٦٠) :

پورتنی متل د یو بیت په بڼه راغلی ، د لومړي او دویم نیم بیتي هماهنګه برخه یا د قافیې کلمې (پور او کور) دي ، چې (کړه) ورپسې د ردیف په بڼه راغلی دی او د یو نظم ځانګړتیاوې لري . همدارنګه ، بل متل دی :

- دروغ وایه ، په شرع یې روغ وایه :

پورتنی متل هم ، چې د نثر ګمان پرې کېدای شي ، نظمي ځانګړتیا لري . د متل لومړۍ برخه (دروغ وایه) له دویمې برخې (په شرع یې روغ وایه) سره د (دروغ او روغ) په کلمو کې هماهنګي جوړوي او (وایه) یې ردیف دی .

بل متل دی :

- غل هم وایي خدایه ، مل هم وایي خدایه :

په پورتني متل کې ځانګړې موسیقیت ، هماهنګي او د قافیې کلمې موجودې دي . د متل لومړۍ (غل هم وایي خدایه) او دویمه برخه (مل هم وایي خدایه)

WWW.AEL.AF

کې (غل او مل) د قافیې کلمې دي او (هم وایي خدایه) په دواړو کې ردیف دی .

بل متل دی :

- د کاله کشر مه شې ، د کاروان مشر (۱۱ : ۷۱) :

پورتنی متل هم په لومړۍ او دویمه برخه کې هماهنګي او نظمي ځانګړتیا لري . د لومړۍ (د کاله کشر مه شې) او دویمې برخې (د کاروان مشر) د (کشر او مشر) کلمې د قافیې کلمې دي او (مه شې) ردیف دی ، خو له دویمې برخې غورځېدلی دی .

- ثونه چې خرګی ، هغونه یې بارګی :

د پورتني متل لومړۍ (ثونه چې خرګی) او دویمه برخه (هغونه یې بارګی) له یو بل سره د (خرګي او بارګي) په کلمو کې هماهنګي جوړوي او دا دواړه کلمې یې قافیې دي.

۸ ـ ۵ ـ د متلونو کنایي ځانګړنې :

د متل ستر خصوصیت دادی ، چې همیشه کنایي مانا افاده کوي ، که خپله اصله او حقیقي مانا افاده کړي هغه بیا متل نه دی ، لکه : (که غر لوړ دی ، پر سر یې لار ده) (د غله په ږیره خلی وي) ، (په یو ګل نه پسرلی کېږي) . دلته یو متل هم په خپله لومړۍ مانا نه دی او نه د (لوړ غر ، په سر یې لاره) ، (غل ، ږیره خلی) ، (ګل پسرلی) تر منځه ارتباط ملحوظ دی ، چې د متل حقیقي مانا ده ، بلکې دلته هر متل خاص کنایي مفهوم لري چې هم اورېدونکی پرې پوهېږي او هم د ویونکي مطلب وي او هغه د متل کنایي مانا ده او که کنایي مانا افاده نه کړي ، هغه متل نه شو بللی (۷ : ۵۳) .

WWW.AEL.AF

متل په عامه توګه د استعارې او کنايې په ژبه خبرې کوي ، کله چې يو څوک دا وايي چې (باز که هر څو خوار شي ، چنګښې نه خوري) نو هر څو که دغه خبره په لغوي مانا هم سمه ده ، خو نه د دغه متل کاروونکی دلته د (باز او چنګښې) ټکی د هغو د لغوي مانا لپاره کاروي او نه اورېدونکی دغه مانا ترې اخلي ، په دې متل کې د پښتونولۍ يو زرين اصل نغښتی دی . دلته له باز څخه مراد هغه مثالي انسان دی، چې د هر پښتانه زړه غواړي ، چې هغسې جوړ شي . دغسې انسان که هر څو پاتې راشي له داسې يوه شي څخه بيا هم ګټه نه پورته کوي ، چې د ده له شانه سره نه ښايي . همدغه راز که موږ ووايو (د بل سپی د ډوډۍ په زور خپلېږي) نو دلته هم (سپی او ډوډۍ) دوه داسې ټکي دي ، چې مجازي مانا ترې مراد ده او هر څوک ، چې يې واوري ، نو همدغه مجازي مانا ترې اخلي (٦ : ١٦٥) .

کله چې موږ په خپل ولس کې ، د متلونو کارونې ته ګورو ، نو د کنايې څرکونه پکې له ورايه روښانه دي . د بېلګې په توګه ، يو شخص ظلم کوي ، تيری کوي ، موږ د دې لپاره ، چې هغه د دې کار له بدو پايلو خبر کړو ، ورته وايو (مه کوه پر چا ، چې وبه شي پرتا) په دې مانا ، چې نن که ته له خلکو سره ظلم کوې ، سبا به پر تا کېږي . څرګنده ده ، چې پورتنی متل په يو خاص مورد کې کارول شوی ، شاليد کې يې کيسه ازمون او پېښه پرته ده . که ډله ييزه نه وي ، نو فردي او ذهني خو ده ، خو په نورو بېلابېلو مواردو کې يې کارونه کنايه ده .

يو بل متل دی :

- د خره مينه لغته ده :

WWW.AEL.AF

پورتنی متل هم خپل شالید ، کیسه او پېښنه لري . چا پورتنی حالت لیدلی یا یې ذهن کې مجسم شوی او بیا یې ویلی ، خو موږ په بېلابېلو وختونو کې یاد متل کاروو :

کله ، چې یوه ناپوه او کم عقل انسان غواړي له یو بل شخص سره خپله مینه ښرگنده کړي ، نو خولې نه یې داسې کم عقله خبره ووځي ، د دې پر ځای ، چې هغه شخص سره خپله مینه ښرگنده کړي او هغه ته گټه ورسوي هغه ته زیان ور اړوي او هغه خپه کوي ، په دغه حالت کې متل کنایه کېږي .

بل متل دی :

- ړانده ته شپه او ورځ یوه ده :

پورتنی متل هم د تخلیق خپله ځانگړې پروسه لري ، خو موږ یې په بېلابېلو ځایونو او پېښنو کې داسې کاروو:

یو شخص ته دوه بېلابېل ښیزونه ، چې جلا ارزښت او قیمت لري ، ورښیو ، خو هغه د دې دواړو ښیزونو په بېلابېلو ځانگړنو او توپیرونو نه پوهېږي ، دواړو ته ښه وایي او دواړه خوښوي . په داسې حال کې ، چې یو یې ښه او بل یې لږ ښه یا بد دی ، په دغسې حالت کې دا کنایه ده .

متل دی :

- د زرو قدر له زرگر سره وي :

د پورتني متل نږدې او له کلماتو راوتلې مانا داده ، چې د زرو په ارزښت او درنښت باندې زرگر پوهېږي ، ښرگنده ده ، چې قدر یې هم له هغه سره وي او هغه ښوک، چې د زرو په ارزښت او قیمت نه پوهېږي ، قدر یې هم ورسره نشته ، خو موږ پورتنی متل په خپله ټولنه کې په بېلابېلو ځایونو کې کاروو :

WWW.AEL.AF

يو څوک غوښه نه خوري ، تل له ترکاريو او سبزيجاتو ګټه اخلي ، خو بل انسان ، چې د ترکارۍ خوړلو سره مينه نه لري دا کار يې نه خوښېږي ، په داسې حالت يا هغه شخص ته د قناعت لپاره وايو ، چې (د زرو قدر له زرګر سره وي) . په دې مانا ، هغه څوک ، چې ترکاري خوري ، په ګټه يې پوه دی . په دې حالت کې دا متل کنايه ګرځي د هغې مانا لپاره چې موږ په يو ځانګړي او جلا حالت کې ترې واخيستله .

- مار خوړلی ، له پړي هم وېرېږي :

د دې متل نږدې او له کلماتو راوتلې مانا همدا ده ، چې څوک مار خوړلی يا چيچلی وي ، بيا له پړي هم وېرېږي ، هغه چې مار نه دی ، خو مار ته ورته شکل او جوړښت لري . د ياد متل د کارونې بل ځای داسې دی:
يو سوداګر ، چې د کچالو په پېر او پلور کې يې زيان ليدلی ، کله چې ورته وايو ، دا ځل پياز واخله ، هغه د کچالو زيان ته په پام ، د پيازو له پېرلو هم ډډه کوي ، چې په دې کې به هم زيان وکړم ، په دغسې وخت کې موږ دا متل کاروو .
دلته د متل د کارونې د لومړني او دويم حالت ترمنځ ، مهالنۍ واټن شته ، چاپېريال هم توپير لري ، خو مانيز تړاو لري . ويونکی ياد متل په دويم حالت کې کاروي . دلته دويمه مانا ، موږ د خپل اړتيا پر بنسټ ترې اخلو ، چې په دې حالت کې متل کنايه کېږي .

- سپيان غپېږي ، کاروان تېرېږي :

پخوا به سوداګري ، پوځي او حکومتي انتقالات په کاروانونو کې کېدل . اوښان ، پيلان او نور ژوي به د موادو د انتقال لپاره کارېدل ، کله به چې د

WWW.AEL.AF

کوم کلي او کور خواته تېرېدل ، نو سپيو به ورپسې غپل ، خو د سپيو غپـل د کاروان پر وړاندې کوم خنډ جوړولی نه شو او نـه يـې هغـه ودرولـی شـو . دا متل په لاندې کارونې سره کنايه کېږي :

يو څوک د ژوند په چارو کې ډېر بريالی او سوکاله دی ، ښه يـې ګټـي او ښـه يې څټي . خو د کلي او ګاونډ بدنيته وګړي د دې شخص پـه دې حالـت خـوښ نه دي . ده ته ستونزې جوړوي او دا شخص دې حالـت تـه ځـورېږي . د ده يـو خواخوږی ده ته په دې متل سره قناعت ورکوي .

د پورتني متل لومړنی حالت د متل له کلمو څرګندېږي . په دويم ځـل اسـتعمال سره، چې د ټولنې بېلابېل وګړي يې په بېلابېلو حالتونو کې استعمالوي ، کنايـه کېږي ، چې په هر حالت کې يې استعمالوي د يوه مانيز تړاو له کبله کېږي .

- بې مېوې ونه څوک په ډبره نه ولي :

د دې متل څرګنده موخه دا ده ، هغه ونه چـې مېـوه نـه نيسي ـ ، نـو د مېـوې د راغورځولو او شکلولو لپاره يې څوک په ډبره هم نه ولي . خـو مـوږ يـې کلـه کنايه کوو :

کله ، چې د يو چا خير ټولنې ته نه رسېږي او خلکو سره ښېګڼه نه کوي ، نو د چا تر نيوکې لاندې هم نه راځي . يا داسې چې يو څوک د خلکو خدمت کوي ، هغوی سره ښېګڼه کوي او بيا ځينې ور پورې بدې خبرې کوي يا پـرې نيوکـه کوي هغه ناکراره کېږي ، د قناعت لپاره يې پورته متل کارېږي .

- جنګ سوړ شو ، ميری تود شو :

WWW.AEL.AF

دا متل هم خپله کیسه او شالید لري ، په یوې پېښې پورې تړلې تحربه ده ، چې د شخص نوم (میری) هم پکې راغلی دی ، خو موږ یې څه وخت کاروو او څه وخت دا متل کنایه کېږي ؟
کله ، چې په یوه غونډه یا مجلس کې د خبرو یا غونډې ګډونوال په جوش او خروش او احساساتو کې خبرې وکړي ، خبرې خلاصې شي او مجلس سوړ شي ، د ښې ارامتیا او پایلې ته تر رسېدو وروسته یو څوک راجګ شي او بیا احساساتي او ګرمې خبرې وکړي ، نو خلک دا متل کاروي ، په دغسې استعمال سره وایو ، چې دلته پورتنی متل کنایه شوی دی .

۸ ـ ٦ ـ په متلونو کې تشبیه :

د متلونو له بېلابېلو ښکلاوو څخه یو هم د تشبیه ادبي صنعت دی ، چې په ځینو متلونو کې لیدل کېږي ، لکه :

- بده ماینه ، تنګه موچنه ده (۱۱ : ۱۳) .

په پورتني متل کې بده ماینه له تنګې موچنې سره تشبیه شوې ده . تنګه موچنه یې مشبه به او بده ماینه یې مشبه ده . د مشبه او مشبه به ترمنځ ورتوالی یې (بدي او رنځول) دي .

- تربور ، د تربږمی موږی دی :

په پورتني متل کې تربور له د تربږمی موږي سره تشبیه شوی دی . تربور مشبه او د تربږمی موږی مشبه به دی . د دواړو ترمنځ ورتوالی په (زیان) کې دی .

WWW.AEL.AF

- د بل ډوډۍ یا پور ده یا پېغور :

په یاد متل کې د بل ډوډۍ له پور او پېغور سره تشبېه شوې ده . د بـل ډوډۍ مشبه پور او پېغور مشبه به دي . د دواړو یا ټولو ورتوالی پـه (بـدوالي) کـې دی .

- ښځه د تن جامه ده :

په پورتني متل کې ښځه له تن جامې سره تشبېه شوې ده . ښځه مشبه او د تن جامه مشبه به دی . د دواړو ورتوالی په (درنښت او پرده) کې دی .

۹ـ د متلونو شالید :

متلونه ، دیوې پېښې ، کیسې او تجربې لنډیز ، پایله او نچوړ دی .

متلونه ، عادي ، ساده او ورځنۍ جملې نه دي ، لکه : کـه ووایـو (مـوږ ډوډۍ خورو) دا یوه عادي او ساده جمله ده مانا یې هم سیده او روښانه او د کـارونې یواځې یو ځای او مورد لري . هغه وخت یې کاروو ، کله چې ډوډۍ خورو .

WWW.AEL.AF

متل بیا داسې نه دی ، د متل مانا دومره سیده او څرګنده نه ده . د کارونې ځای یې کېدای شي ، په لومړني ځل کارونه کې جوت وي ، خو لـه هغـې وروسـته یې عاموالی موندلی او نورو بېلابېلو ځایونو کـې کـارېږي . کلـه چـې ځینـې متلونه اورو ، نو سمدستي مو یو اوږد بهیر فکر ته راځي .

متلونه شالید لري ، یا یې په شالید کې یوه کیسه او پېښه پرته ده یا تجربه . دا تر ډېره ډله ییزه بڼه لري ، ډېر وګړي پکې ګډون لري ، خـو کلـه ناکلـه کېـدای شي ، د یو وګړي او شخص تجربـه وي . پـه دې مانـا ، چـې یـو شـخص خپلـه تجربه په یوه لنډه وینا کې رانغښتې وي او هغې د متل ځای خپل کړی وي . د ځینو پوهانو ویناوې چې متلونه شـوي دي ، د همـدې بېلګـه کېـدای شي . پـه متلونو کې هماغه یې ملي ، عام او ولسي رنګ او دریځ لري ، چې ډله ییز وي ، په دې مانا چې په شالید کې یې داسې تجربه او ازمون پروت وي ، چې ولس پکې ګډون ولري ، همدا ډول متلونه خواږه او پاخه هم دي .

د متلونو شالیدونه بېلابېل رنګونه لري . ځینو کې د قرانکریم د ایتونو او ځینو کې د احادیثو مانا نغښتې ده . ځینې یې د پوهانو ویناوې او نـور یـې زمـوږ د ټولنې او خلکو کیسې او تجربې دي . هغه متلونه ، چې په بېلابېلـو ژبـو کـې ګډ دي هم کیسې او تجربې لري ، خو د لومړنۍ سرچینې یا لومړنۍ ژبې ، چـې دا متل پکې ویل شوی مالومول په کار وي ، چې دا یو ګـران کـار هـم دی . د ځینو متلونو سره کېدای شي ، کیسې او تجربې هم یو بل تـه لېږدېـدلې وي او ځینو ته کېدای شي په هره ژبه کې جلا شالیدونه شتون ولري .

ګڼ شمېر متلونه ، چې زموږ په ژبه او ولس کې شته ، کیسې او پېښې یې هم خلکو ته مالومې دي . دا ډول شالیدونه ګڼو لیکوالو لـیکلي او خونـدي کـړي

WWW.AEL.AF

يې دي ، خو يو شمېر متلونه داسې دي ، چې پېښې او کيسې يې نه چا لـيکلي او نه خلکو کې شته . د دې لامل دا کېداى شي ، چې متـل ، خـو يـوه عامـه ، خوږه او لنډه جمله ده ذهن يې هم ښه خوندي کولاى شي ، خو د متـل کيسـه ، پېښه او تجربه بيا اوږده او دومره خوږه نه وي ، ځکه لـه خلکـو هيـرې شـوې دي . بلخوا د متلونو عاموالى ، د دې اړتيا نه پېښوي چې د متـل هـر ويـونکى دې اوربېدونکي ته د متل کيسه او پېښه هم بيان کړي . همدارنگه دا چې اوس متل ، په داسـې ځـايونو او مـواردو کـې کـاريږي ، چـې د متـل لـه اصـلي او لومړنۍ کارونې سره شکلي بدلون لري ، له دې کبله هم د شاليد ژوندي سـاتل او خوندي کېدل گران وي .

د متلونو شاليدونه ، د هغوى مانا ته په کتو ، په بېلابېلو ډولونو ويشـل شـوي دي ، چې په راتلونکو سرليکونو کې يې لولو .

۱۰ ـ د متل د شاليد ديني اړخ :

د متلونو په منځ کې يو شمېر يې داسې دي ، چې تر شـا يـې د قرانکـريم د يـو آيت يا د حضرت محمد (ص) د ويناوو او حديثونو مانا پرتـه ده . دا ډول متلونـه هم په پښتو ژبه کې شته ، چې موږ يې دلته څو بېلگې گورو :

- ښه چې دې ياد کړه ، نو دې برباد کړه .

د پورتني متل شاليد په لاندې ديني او شرعي بنسټ ولاړ دى .

لاتبطلو صدقتکم بالمن و والاذا (االقران) .

ژباړه : خپلې نيکۍ په منت او احسان سره مه باطلوئ .

افةُ الاحسان المن (الحديث) .

ژباړه : د نيکۍ آفت ، منت دى .

WWW.AEL.AF

- د خدای بې حکمه یوه پاڼه لا نه خوري .

د پورتني متل شالید هم په لاندې دیني لاسوندونو ولاړ دی :

وما تسقُطُ من ورقةٍ الا یعملها (القران) .

ژباړه : داسې پاڼه نشته ، چې هغه راایله شي او خدای (ج) دې نه وي پرې خبر .

لا تَتَـحرَّک ورقةٍ الا باذن الله (الحدیث) .

ژباړه : د الله ج له ارادې پرته یوه پاڼه خوځېدلای نه شي .

- خپلوان لړمان دي .

د پورتني متل بنسټ لاندې حدیث شریف دی :

الاقاربُ کالعقارب .

همدارنگه :

- حسد داسې نیکي خوري ، لکه بل اور چې لرگې خوري .

د پورتني متل شالید کې لاندې حدیث شریف پروت دی .

الحسدُ یاکلُ الحسنات کما یاکلُ النارُ الحطب .

ژباړه : حسد ، نیکۍ داسې خوري ، لکه اور چې لرگي خوري .

بل متل دی :

- حب د دنیا ، سر د خطا .

د پورتني متل په شالید کې لاندې حدیث شریف پروت دی .

حبُ الدنیا راس کلِ خطیـــةٍ .

ژباړه : له دنیا سره مینه ، د ټولو خطاوو سر دی .

بل متل دی :

WWW.AEL.AF

- چې په ځان کې يېويني ، هغه يې په جهان کې ويني .

د پورتني متل شاليد کې لاندې حديث شريف پروت دى :

من راى في نفسه فقد راى في غيره .

ژباړه : څوک چې څه په ځان کې ويني ، په نورو کې يې ويني .

بل متل دى :

- شرم د ايمان پوښ دى .

پورتنى متل هم په لاندې بنسټ ولاړ دى :

حياءُ المرءِ سترة .

همدارنگه :

- حيا نيم ايمان دى .

متل په لاندې حديث شريف ولاړ دى .

الحياءُ نصفُ الايمان . حيا نيم ايمان دى .

په همدې ډول لاندې متلونه :

- سپين ويښته د مرگ استازى دى .

رسول الموت الشيب . الحديث

- مرگ د عالِم ، مرگ د عالَم .

موت العالم موت العالم . الحديث

- شر د عالِم ، شر د عالَم .

شر العالم ، شر العالم . الحديث

- د مسلمان زړه دخداى (ج) کور دى .

قلب المومنِ عرش اللهِ . الحديث (۱۳ : ۴۳ ، ۴۴) .

WWW.AEL.AF

۱۱ ـ د متل د شالید تاریخي اړخ :

په پښتو متلونو کې یو شمېر یې داسې شالیدونه لري ، چې تاریخي او واقعـي کیسې او پیښې دي . په دې ډول متلونو کـې د ځینـو پاچاهـانو ، اشخاصـو او ځایونو نومونه راغلي چې واقعیت ته یې نږدې کوي .

د دې ډول شالیدونو څو بېلګې دا دي :

- انصاف له حیوان سره هم په کار دی :

ویل کېږي د اوسني هلمند ولایت د بست کلا کې د نوشیروان عادل د پاچـاهۍ مرکز یا پلازمېنه وه . نوشیروان عادل یو ډېر عـدالت خوښـوونکی انسـان وو ، له هر چا سره به یې انصاف کاوو او د چا حق به یې نه په خپله خوړ او نـه یـې بل چاته اجازه ورکوله چې د چا حق وخوري یا ظلم پرې وکړي .

نوشیروان عـادل د دې لپـاره ، چـې خلـک وکـولای شي ، پـه اسـانۍ سره د ده دربار ته راشي او خپلې غوښتنې وړاندې کړي د بست کلا په باندې برخه کې پر یوه دېوال زنګ نصب کړی وو . هر چا به چې غوښتل نوشیروان وګوري او خپل عرض ورته وکړي ، دا زنګ به یې واهه ، بیا به د پاچا عسکر ورتلل او دا سړی به یې د پاچا دربار ته راووست او نوشیروان به یې عرض ته رسېده .

وایي یوه ورځ یو خر د کلا له څنګه تېرېده ، په زنګ پورې لګېدلی ، پاچا چې زنګ اورېدلی خپلو کسانو ته یې امر کړی ، چې عارض د ده حضور ته راولي . د پاچا کسانو ولېدل ، چې انسان نشته او خر پـه زنـګ پـورې لګـېدلی دی . پاچا ته یې دا خبره وکړه ، پاچا ورته وویل ، رایـې ولـه . حـتماً څـه خـبره شـته ،

WWW.AEL.AF

عسکرو خر د پاچا حضور ته راوست ، پاچا ولیدل ، چې خر ډېر ډنګر دی ، سمدلاسه یې امر وکړ ، چې د خره څښتن حاضر کړي. پاچا د خره څښتن ته مناسبه سزا ورکړه او توصیه یې ورته وکړه چې انصاف له هر چا سره په کار دی ، وروسته له هغه دا متل عام شو (۱۲ : ۲۱ ، ۱۳) .

- احمد د خسو د اوړو ، ککو د مرکو :

وايي دپروان په ولایت کې دوه ورونه ول ، یو احمدخان نومېده او بل یې ککو نومېده . احمدخان به خواري مزدوري کوله او په خپله کرونده کې به یې کار کاوه او د کور خرڅ به یې برابروه ، ککو په ځوانۍ کې د نسوارو جوړولو په کارځی کې کار کاوو ، له همدې کبله یې سترګې د وخت په تېرېدو سره ړندې شوې وې . ده به کاروبار نه کاوو یواځې به په کور ناست وو ، مېلمانه به چې راتلل ، ککو به ورسره ناست وو ، مجلس به یې ورسره کاوه او د کلي کور ټولي خبرې او مرکې به ککو ترسره کولې . مور به یې ویل ، چې شکر دوه زامن لرم احمد د خسو او د غلو ، ککو د مرکو ، یعنې احمدخان کور ته لرګي ، غله او نور خرڅ برابروي او ککو مرکې خلاصوي . وروسته بیا دا خبره متل شوه (۱۲ : ۱۴) .

- اوبه چې شي تر غاړې ، زوی او لور شي تر پښو لاندې :

روایتونه وايي د نوح (ع) د توپان په وخت کې یو سړی له توپان څخه د خلاصون لپاره له خپل زوی او لور سره د یوه لوړ غره سر ته وختل ، خو هلته هم اوبه ور ورسېدې . سړي لور او زوی راواخیستل او د یوې بلې جګې

WWW.AEL.AF

ځوکې سرته وختل ، خو هلته هم اوبه وروورسېدې ، نــو د ځــان د خلاصــون پــه خاطر یې زوی هم تر خپلو پښو لاندې واچاوه ، خو اوبه نورې هم ډېـرې شــوې او بیا د سړي تر غاړې ورسېدې . سړي د ځان د ژغورلو لپاره خپله ګرانــه لــور هم تر خپلو پښو لاندې واچوله ، خو د توپان اوبه نورې هم ډېرې شوې او سړی له اولادونو سره یوځای غرق شو (۱۲ : ۱۵) .

۱۲ ـ د متل د شالید افسانوي اړخ :

د متلونو په شالید کې یو شمېر پېښې ، تجربې او کیســې افســانوي رنــګ لري ، چې لاندې یې څو بېلګې لولو:

- په ګیدړې پورې خپل پوست اور دی :

یو وخت یوه ګیدړه د کلي یوه کور ته ورغله ، چې چرګــان وخــوري ، خــو د کور خاوند پرې خبر شو . د هغه په نارو نور کلیوال هم خبر شول ، ټول کلیوال په ګیدړې پسې راووتل . ګیدړه مخکې کلیوال ورپسې ول ، نــږدې وو ، چــې ګیدړه ونیسي ، خو ګیدړې یو دم چیغې کړې :

اور دی ، اور دی !

د کلي خلکو فکر وکړ ، چې په کــلي کــې اور لګیــدلی ، بېرتــه وګرځېــدل او د کلي په لوري یې منډه کړه . ګیدړه په روغو پښو ترې خلاصه شــوه ، کلیــوال ، چې کلي ته راورسېدل ، اور نه وو لګېدلی . له ګېدړې څخه چا پوښتنه وکــړه ، چې ته خو تل وایې چې زه دروغ نه وایــم ، ولــې دې دورغ وویــل ، چــې پــه

WWW.AEL.AF

کلي کې اور لګيدلی ؟ ګيدړې ورته وويل : ما هېڅکله دروغ نه دي ويلي ، رښتيا هم اور وو . ورته يې وويل ، چې تا دروغ ويلي ، هيڅا هم اور ونه ليد ، کليوال چې بېرته کلي ته ورغلل اور نه وو لګيدلي تا هسې چيغې وهلې . ګېدړې ورته وويل : ما دروغ نه دي ويلي ، ما هيڅکله دا نه دي ويلي ، چې په کلي کې اور بل دی . ما ويلي چې اور دی او هغه اور زما په پوست دی په ما پسې مې خپل پوست اور دی ، کليوالو زما د پوست لپاره په ما پسې منډې وهلې چې ما ونيسي او له پوست څخه مې ګټه واخلي . نو ، ماته خپل پوست اور دی .له دغې پېښې وروسته ، دا متل وشو ، چې په ګيدړې پورې خپل پوست اور دی .

، ۲۲ : ۱۲)

(۲۳

- نيکي سين هم نه وړي :

هسې وايي ، چې د يوې کوترې ځاله ديو داسې کمر په غاړه وه ، چې په بيخ کې يې سين بهيده . کوترې به تمامه ورځ د خپلو بچونو لپاره دانې مانې راټولولې . بچونې يې په ګېډه ښه ماړه او د دنيا له هره غمه بېغمه وو . د کوترې بچونو، چې لږ څه سترګې خلاصې شوې او شاوخوا ته يې ليمې وغړولې ، نو د مور دې عادت ته حيران شول چې هغې د دوی له خوړو ځنې څو دانې هره ورځ سين ته اچولې . يوه ورځ يې بچونو ورڅخه د دې کار وجه وپوښتله ، هغې ورته وويل : بچو ! يواځې ځان ساتل او مړول ضرور نه دي ، بلکې نيکي کول هم ضرور دي . بچو يې په تعجب سره پوښتنه ځنې وکړه ، چې له اوبو سره نيکي کول څه مانا لري ؟ مور يې ورته وويل : نيکي له هر چا او له هر څه سره ښه ده .

WWW.AEL.AF

له دې خبرو څو ورځې وروسته يوه ورځ ، چې کوتره په ځاله کې نه وه ، يو مار د دوی ځالې ته راپورته شو بچونو يې د الوتلو کوښښ وکړ ، خو يو هم د الوتلو قابل نه ول ټول په سين کې ولوېدل ، په سين کې کبانو وپېژندل ، چې دوی د هغې مور بچونې دي چې هره ورځ به يې سين ته دانې رااچولې . کبانو ته د هغې نيکي سترګو ته ودرېده ، د کوترې بچونې يې ساحل ته راوايستل او له لاهو کيدو يې وژغورل .

ماښام چې کوترې دوی د سين په غاړه وموندل او د کبانو د نيکۍ کيسه يې واورېده نو بچيانو ته يې وويل :

اوس ، خو پوه شوئ بچيانو ، چې نيکي سين هم نه وړي (۱۲ : ۵۷) .

۱۳ ـ د متل د شاليد اخلاقي او ټولنيز اړخ :

د متلونو په شاليد کې د کيسو او تجربو لويه برخه ټولنيزه ، اخلاقي او نصيحت ډوله بڼه او محتوا لري ، لکه:

- د خره څښتن ته ورپېښه ده :

ويل کېږي د چا خر له بار سره په خټو کې لويدلی وو او په وياله کې بند پاتې وو ، د خره څښتن ، چې هر څومره زور وواهه ويې نه شو کولای ، چې خر له خټو وباسي . له يو بل لاروي يې مرسته وغوښته ، لاروی راغی خر يې تر غوږو ونيو ، خو د زړه زور يې نه کاوه . په دې منځ کې ډېر وخت تېر شو ، شپه رانږدې وه ، د خره خاوند وليدل ، چې لاروی هسې لګيا دی ، د زړه له اخلاصه مرسته نه کوي ، نو ورته يې وويل :

WWW.AEL.AF

وروه ! کور دې ودان ، ورځه ورځه ، چې په تا ناوخته کېږي . د خره څښتن تـه هسې هم ورپېښه ده . یعنې چې ماته خو راپېښه ده ، مجبور یـم خپـل کـار بـه کوم (۱۲ : ۹) .

- ته مې وزې وهه ، زه به دې روژې وهم :

وايي پخوا زمانو کې يو مالدار سړي روژې نه نيولې . چا ورته وويل ، چې روژې نيسه خدای (ج) به دې په مال کې هـم برکـت واچـوي ، هغـه وو چـې د روژې په مياشت کې يې په روژه نيولو پيل وکړ ، خو هغه کال د وزو ناروغي هم خپره شوه . ده ډېرې زياتې وزې درلودې ، هر سهار به ، چې له خوبه پاڅېده ، ليدل به يې ، چې څو وزې يې مړې شوې دي . دې سـړي هـم بېرتـه پـه روژه خوړلو پيل وکـړ ، چـې هـره ورځ بـه يـې وزې مـړې ولېـدلې ده بـه هـم ډوډۍ راوغوښته ، ډوډۍ به يې وخوړله او دا به يـې ويـل چـې خدايـه (ج) (تـه مـې وزې وهه ، زه به دې روژې وهم) د دې سړي ټولې وزې مرداري شوې او روژه يې هم ونه نيوله ، يعنې دوه تاوانه ورواوښتل ، له هغه وروسته دا خبره د متـل غوندې مشهوره شوه (۱۲ : ۱۰) .

- پکه ، چا په ورا نه پرېښوده ، دې د سر کجاوې غوښتې :

په زياترو کليوالو سيمو کې داسې دود دی ، چې د ناوې د راوړلو لپاره لومړی درې ورځې يا هم يوه ورځ دمخه خيښان د زوم له کوره د ناوې کور ته ځـي او بيا د واده په ورځ ورا د ناوې د راوستو لپاره ځي او بيا ناوې راوړي . پخوا به يې ناوې په ډولۍ او کجاوو کې راوړه .

WWW.AEL.AF

وايي په يوه واده کې يو پکه نجلۍ وه . دا تر نورو مغروره هم وه ، نو ويل يې ، چې زه له نورې ورا سره نه ځم ، زه له ناوې سره يوځای د مخې په ډولۍ کې کښېنم ، چا ورته وويل اوس هم خوشحاله اوسه ، چې موږ دې له ورا سره پرېږدو ته لا خوشحاله نه يې او د سر کجاوې غواړې .

له هغه وروسته دا متل وشو .

دې ته نږدې بل متل هم شته :

پکې ورا دې راغله ، دې ويل گومان مې نه شي .

يا : ورا دې راغله پکې ، دې ويل گومان مې نه شي ادکې (۱۲ : ۱۸) .

۱۴ ـ د متل شاليد ، له اصطلاح سره د توپير کرښه :

اوس نو دا خبره نږدې روښانه شوه ، چې متلونه شاليد لري او په هغه کې يوه کيسه پېښه او تجربه پرته وي په دې اړه مو ډېر څه ولوستل .

اصطلاح يا گړنه يو بل ژبنی واحد دی ، چې ډېر وخت يې له متل سره توپير ورکېږي د دې دواړو واحدونو د توپير په اړه ، لاندې خبرې لرو ، خو يوه خبره دلته يادوو چې هغه شاليد او په هغې کې پرته پېښه او تجربه چې موږ د متل لپاره لرو ، په اصطلاح ، گړنه يا محاوره کې نشته . په دې مانا چې اصطلاح شاليد نه لري يا هاغسې پېښې او کيسې نه لري ، چې متل يې لري . داسې نه دي شوي ، چې چا د کومې اصطلاح کيسه يا تجربه اوربدلې وي . دا يو بل توپير دی ، چې موږ يې د متل او اصطلاح په توپيرونو کې ډېرولای شو .

د متلونو او اصطلاحاتو په اړه ځينې نور بحثونه داسې دي :

WWW.AEL.AF

که د متلونو په اړه د پوهانو څرگندونو ته ځېر شو ، د متلونو په باره کې یواځې په مانايیزه او موضوعي اړخ ډېره څېړنه شوې ، جولیزه او گرامري هغه یې ژوره څېړل شوی نه دی .

ژبه د انسانانو د ذهني ښکارندو (پدیدو) د څرگندونې یوه غوره وسیله ده ، له همدې امله کېدای شي ډېر ژبني واحدونه سره ورته دندې ترسره کړي ، نو له مانايیز او موضوعي پلوه د ژبنیو واحدونو ویشون گرانه خبره ده ، ځکه ټول ژبني واحدونه د ذهني ښکارندو د څرگندونې کالبونه دي ، گرېدونکي د دغه کالبونو په مرسته خپل ذهني توکي اورېدونکي ته وړاندې یا وراوروي . په هره توگه هڅه کوو د متلونو او اصطلاحاتو یا گړنو (Idioms) ترمنځ د توپیر کرښه په لاندې څرگندونو سره پیاوړې کړو :

متلونه هغه ژبني واحدونه (غونډلې) دي ، چې د انساني ژوند د بېلابېلو اړخونو څرگندويي کوي . نږدې ټول هغه موضوعات ، چې انسانان یې په ذهنونو او فکرونو کې لري متلونه یې رانغاړي . متلونه یو نصیحت لرونکې وینا یا غونډله ده . پښتو متلونه بیا له مانايیز او منځپانگیز اړخه د پښتني چاپېریال انځورگري او څرگندونه ده . متلونه د جولې له مخې د غونډلې په څېر رغنده توکي لري . د وینا په دواړو ډولونو (نظم او نثر) کې شته . تل جوت او نه اوښتونکي دي ، خو کېدای شي په نظم او شعر کې یې رغنده توکي خپل ځای وونجوي او د نوي چاپیریال سره ځان سم کړي ، خو بیا هم هر رغنده توکی په هرځای کې ، چې وي ټولیزه مانا نه اغیزمنوي .

کله ناکله کېدای شي په متلونو کې ځینې توکي د ښکلا په موخه وغورځي . په دې مانا چې ځینې گړونه او ویونه د متل د ویلو پروخت ونه ویل شي ، خو

WWW.AEL.AF

د خپلمنځي پوهاوي پر وخت کومه نیمګړتیا نه پېښېږي؛ اورېدونکی پرې پوهېږي ، لکه : زه په طمع (یم) ـ ته بې غمه (یې) . دلته د وزن ، قافیې او ښکلا لپاره (یم) او (یې) مرستیال کړونه غورځېدلي دي یا لکه : د کور ګټه ، د لاهور ګټه (ده) . دلته هم (ده) د ښکلا ، قافیې او وزن په موخه غورځول شوی دی .

که د متل لپاره یواځې یو شکل او جوله غوره شي ، چې د نورو ژبنیو واحدو سره غوڅ او جوت توپیر ولري نو د متل ، اصطلاح (Idiom) او نورو ژبنیو واحدونو ترمنځ ورته والی او ګډوالی به له منځه لاړشي ، چې تر دې دمه یو کړکېچ دی .

ځینې شعري یا نظمي ډولونه (لنډۍ یا یو بیت) هم د متل تر سرلیک لاندې راوړل سوي ، چې فکر کوم متل ته د یو شکل ټاکنې په برخه کې لا خبره تیاره کوي . هر ژبنی واحد ، چې وګړي یې د خپلو خبرو او وینا په بهیر کې د وینا د ښکلا ، اغېز او پیاوړتیا لپاره کاروي ؛ متل بللی نه شو ، لکه : یو څوک چې د یوې موضوع د روښانتیا لپاره د قرانکریم یو ایات ، د حضرت محمد (ص) یوه وینا ، شعر، نکل ، د پوهانو ویناوې او نور څه وایي ، ټول یې متلونه نه دي ، کېدای شي له څو پړاوونو وروسته د متل د جولیزې او ماناییزې ځانګړتیا ، له راخپلولو وروسته یې متل وبولو.

ځینې متلونه ، چې وړاندې په نثري یا نظمي بڼه وو ، کېدای شي کوم شاعر په خپل شعر یا نظم کې کارولي وي ، چې غوړې لا غوړې کړي ، چې په بدیع کې ورته ارسال المثل وایي . دغه ډول شعرونه هم متلونه بللی نه شو ، بلکې په کار ده د متل آره بڼه ترې واېستل شي . همدارنګه کېدای شي د ځینو

متلونو آره بڼه له منځه تللې وي او هغه بيت ، چې شاعر پکې هغه متل راوړی ، پاتې وي او د منظومو متلونو برخه گرځېدلې وي .

لکه چې وړاندې مو وويل ، متلونه کېدای شي د وينا په دواړو ډولونو(نظم او نثر) کې شتون ولري ، يعنې کېدای شي منثور وي يا منظوم ، ځکه کـه متـل د پوهانو او ځېرکو وگړو د تجربو زېږنده وبولو ، نو دا بيا په دې پورې تړلـې ده ، چې د متل لومړنی ويونکی د يـوې ژبـې عـادي هغـه دی او کـه يـو شـاعر يـا شاعروزمه يا هم ناظم که خبره لا روښانه او څرگنده کړم ، داسې چې :

که د متل لومړنی ويونکی ناظم يا شاعر وو ، نو څرگنده ده ، چې متل يې هـم د نظم او شعر په بڼه دی او که عادي ويونکی ، متل يې هم عادي نـثر ، خـو بيـا هم متل د عادي او ورځنيو خبرو په څېر بللی نه شو، بلکې يو ځـانگړی جـوليز او ماناييز جوړښت لري . متلونه د پښتو لنډيو په څېر لنډ او کوچنی فـورم دی ، چې پراخ ماناييز جوړښت لري او يـوه سـتره پېښـه او کيسـه پـه ځـان کـې ځايوي .

متلونه د يوې پېښې يا کيسې نـه وروسـته ويـل شـوي ، يـوه اوږده او پراخـه موضوع پـه لنډ شکل کې ځايوي. له همدې کبله پرې پوهېدنه يو څه ستونزمنه وي . له بلې خوا متلونه ماناييز پراخوالی او جامعيت لري ، په دې مانا چې کـه د متل کيسې يا پېښې ته چې تر متل وړانـدې پېښـه شــوې وکتـل شي ، نـو ښايي متل تنگ او راټول کړي او پر هماغه ځانگړې موضـوع يــې وڅرخـوي ، خو د متل شکل او رغښت دا بريد ماتوي او داسې څېـره غـوره کـوي ، چـې د پراخو او ډېـرو موضـوعاتو د څرگنـدونې جوگـه شي او هرڅـوک يـې د خپلـې موضوع سره پـه تړاو کې ووايي .

د متلونو پروړاندې اصطلاح یا ګړنه (Idiom) یــو داســې واحــد دی ، چــې دا د یوې غونډلې (Sentence) نه بلکې د یوه غونډ (Phrase) بڼه یـا جولـه لـري . همدارنګه له ماناییز پلوه هم نیمګړی وي . ګړنه د غونـډلې یـوه برخـه وي پـه داسې حال کې ، چې متل یوه بشپړه غونډله (جمله) وي . لکه چې وړاندې مو وویل د متل موضوع یو ډول نصیحت وي ، له دې اخوا څه نـه رااخـلي . خـو ګړنه بیا داسې ترلې او ناخپلواکه نه ده تول تـولنیز موضـوعات رانغـاړي ، نـه یواځې نصیحت ، وجیزې او وراشې (۱۹ : ۴۵) .
نن سبا زموږ د ژبې زیاترو لیکوالو اصطلاحات (ګړنې) او متلونه سره یو کړي دي او اصطلاحاتو هم د متلونو ځای نیولی دی او زیاترو لیکلي کتـابونو کـې په همدې ډول څېړل شوي دي . مګر که چېرې د خپلې ژبې په تـاریخ یـوه څـه وړاندې نظر واچوو او غور پرې وکړو ، نو دابه راتـه ځرګنـده شي ، چـې پخـوا متلونه د اصطلاحاتو پـه څېر نه وو، بلکې د متل په دواړو برخو کـې بـه یـوه څه همغږي موجوده وه ، لکه : ژرنده که د پـلارده ـ هـم پـه وار ده ، چـې ویـې غواړې په خوله ـ نو وبه یې خورې په څه ، چې څه کرې ـ هغه بـه رېبـې . خـو نن سبا اصطلاحات هم په متلونو ګډ شوي دي او د متلونو ځای یې نیـولی دی ، لکه : ترکاڼي د ببزو کار نه دی ، کوږ بار ترمنزله نه رسېږي او داسې نـور . دا ډول لفظي جوړښتونه پخوا اصطلاحات بلل کېـدل ، ځکـه چـې پـه دې ډول لفظي جوړښتونو کې لومړی دوه برخې نه شته او دویم دا چې همغږي په دوی کې هېڅ ارزښت نه لري ، چې په همدې اساس داهم اصـطلاحات بلـل کېـږي ، چې د ډېر استعمال له مخه اوس د متلونـو پـه چوکـاټ کـې راغـلي او مانـاییز ارزښتونه یې هم دومره زیات شوي ، چې د متلونو ځای یې نیـولی او د نـورو

WWW.AEL.AF

متلونو په شان پــه ژبه کې کارول کېږي ، خو کوم اصطلاحات چې دلته مــونږ تر بحث لاندې نیولي داهم د هغه نورو اصطلاحاتو پــه شــان ارزښــت لــري او ویونکي په همدې غرض ترې کار اخلي .

البته زما داخبره ښایي سل په سلو کــې اوس رښــتیا نــه اوسي ، ځکــه پــه دې اصطلاحاتو کې تراوسه ټولې د متل ځای ته نه دي ور رســېدلي او د همــدغې اصطلاح پــه شکل په کار وړل کېږي ، چې زموږ موخه او هــدف همدغــه ډول اصطلاحات دي ، چې ببلګې يې دادي :

لورپه لوټه اچول یا لور په لوټه تېره کول .

اوښ په بډه منډل یا اوښ په بډه وهل .

چې پورته دواړه اصطلاحات خپله مانا په مستقیمه توګه نه څرګندوي ، بلکــې پــه دويمه مجازي مانا سره کارول کېږي ، چې لــومړۍ يــې د (چــل ، فرېــب او غولولو) پــه مانا استعمالېږي او دويمه اصــطلاح يــې (پــه واقعیتونــو د ســترګو پټولو) مانا لري او هغه څوک چې نور غولوي او یا په ښکاره واقعیت ســترګې پټوي ، نو خلک دا دوه اصطلاحات د دلیل او ملامتولو لپاره پــه خپلــو خبرو کې ورته وايي (۱ : ۱۰۰) .

لکه څنګه چې یو بوټی د سترګو په رپ کې تنوره او څانګوره ونه نه جــوړېږي ، لومړی یو کوچنی زړی د خاورو لاندې کېږي ، ټــوکیږي ، زرغــونیږي او یــو وخت داسې راشي چې ګور سیوری او خوږې مېوې ورکونکې ونه ترې جــوړه شي . همدغه شان پښتو ژبه له پخوا نه داسې ارته پراخه ، خوږه ، کره او پــوره نه وه ، بلکې دې د خپل پرمختګ په ترځ کې ګڼ شمېر کلونه او پړاوونه ترشا پرېښي دي . د دنیا ټولې ژبې په خپلو لومړیو پړاوونو کې لنډې او تنګې وې ،

WWW.AEL.AF

خو زما په فکر د پښتو لمن د نورو ډېرو ژبو په نسبت زياته نيشت نېمگړې وه . دا ځکه پښتنو د زابل او سليمان په غرونو کې د شپونکيتوب ژوند تېراوه . په ورشوگانو کې يې د قبيلوي ټولگو په شکل شپې سبا کولې ، علم او پوهه يې لږه او ضرورتونه يې د گوتو په شمېر ول . په دغه ساده چاپېريال کې ورته د لږو او ساده لفظونو اړتيا پېښېده ، خو د وخت په تېرېدو سره کله ، چې پښتانه له غرونو کوز شول ، په بېلابېلو جغرافيايي سيمو کې خواره او مېشت شول ، د مختلفو علاقايي موسمونو او ضرورتونو سره مخامخ شول ، د نورو علاقو د نيولو سره د ټولنيز ژوند د تودو سړو نه خبر شول ، نو ژوند او پوهه يې مخ ته لاړه او دغه شان د تمدن په لور يې دمه گير گامونه واخيستل . د تهذيب او ژبې تړون هيڅکله ماتېدای نه شي . د تهذيبي ارتقا سره ژبې هم خپله پانگه پراخه او مهذبه کړه . متلونه ، محاورې او ښکلي ښکلي اصطلاحات پکې وزېږېدل . کله چې د غوره راتلونکې لپاره خلکو د ژوند د پېښو څخه پايله اخيستنه پيل کړه ، نو متل په وجود کې راغی ، چې د عقل او پوهې عکاسي کوي ، دغه شان د غوره پيغام رسونې په لړ کې چې د خوږو ، پستو ، جامعو لنډو او اغېزناکو جملو اړتيا پېښه شوه ، نو محاورې سترگې وغړولې ، چې د کولتوري معيار عکاسي کوي . محاوره د يو شمېر لفظونو داسې ښايسته ترتيب و ترکيب دی چې د اصلي ماناوو په ځای مستعار مطلب په ډېر مهذب او موثر ډول ښکاره کوي . محاوره هم ، لکه د متل د فولکلوري ادب توکی دی . د دې زېږوونکی يو شخص نه بلکې ټول ولس دی (۱۴ : ۴) .

که زه وليکم ، چې پلانی په اصطلاح شاعر دی ، خلک مې له خبرې دا مانا اخلي چې زه دغه سړی شاعر نه گڼم او يا په بله ژبه زه دلته د (شاعر) کلمه په

WWW.AEL.AF

اصلي مانا نه استعمالوم . موږ د علمي اصطلاحاتو ترکيب هم لرو ؛ يوه کلمه چې په يوه علم کې خاصه مانا ولري ، د هغه علم اصطلاح گڼل کېږي . سنت په لغت کې دود ته وايو ، خو په اسلامي پوهنو کې خپله بېله مانا لري . د کيميا په اصطلاحاتو کې اوبه هغه مرکب ته وايي ، چې په يوه ماليکول کې يې يو اتوم اکسيجن او دوه اتومه هايدروجن شامل وي مگر هغه څه چې موږ څښو او اوبه يې بولو ، ممکن يوه اندازه کلورين پکې حل وي يا د نور عناصرو مرکبات پکې وي ، چې د کيميا علم يې بيا يواځې اوبه نه بولي .

د (علمي اصطلاح) او هغې کلمې ترمنځ ، چې وروسته له (په اصطلاح) څخه يې راوړه مشترک ټکي دا دي چې کلمه مو په خاصه مانا او بله مانا استعمال کړه . که ووايو چې : لرگی مات شو . دلته (مات) په اصلي مانا راغلی دی ، مگر په دې بله جمله کې راغلی (مات) چې له لغوي او مستقيمې مانا پرته بله مانا ښندي اصطلاح بولو : پلانی مات سړی دی . دلته وايو چې (مات) پکې په اصطلاحي مانا راغلی دی .

يو داسې عبارت ، چې د خپلو رغنده کلمو له مستقيمو ماناوو بېله ، مجازي او استعاري مانا لري اصطلاح بللای شو . موږ وايو : پلانی لور په لوټه تيره کوي . دلته د رغنده کلمو خپلې مستقيمې او لغوي ماناوې نورې دي ، خو دغه کلمې په شريکه ، په مجازي او غيرمستقيمه ژبه ، د پلمې کولو مانا ښندي .

غيرمستقيمه ، ضمني او مجازي ماناوې په استعاره کې هم وي ، مگر استعاره ځکه اصطلاح نه بولو ، چې د هغه شاعر خپله اختراع ده او ټولنه له کلمې هغه مانا نه اخلي چې شاعر په شعر کې راوړې ده . شاعر معشوقه سروه بولي ، خو

خلک دا کلمه په دې مانا نه استعمالوي ؛ خلک يواځې يـو ډول ونـې تـه سروه وايي .

اصطلاح د عادي ژبې برخه ده او د ژبې د نورو عادي کلمـو غونـدې د هغـې د مانا په اړه په ټولنه کې اتفاق لازم دی . د کيميا د پوهانو ټولنه د اوبو د مانا په اړه توافق سره لري ، پښتني ټـولنې پـه دې اتفـاق کـړی دی ، چـې لـه (سـپين سترگی) څخه د سترگو له سپين والي ببخي ببله بله مانا واخـلي ، خـو پـه دې باندې ټولنې اتفاق نه دی کړی ، چې سروه به دنگې معشوقې ته وايي . يو بـل شاعر ممکن د دنگـې معشـوقې لپـاره د (چنـار) کلمـه راوړي او (سروه) هغـه څوک وبولي ، چې د زمانې سړې تودې درباندې اثر ونه لري .

څرنگه چې هنري ژبه تصويري ، مجازي او غيرمستقيم بيـان تـه مايلـه ده ، نـو شاعر او د هنري نثر ليکوال ممکن تر نورو ليکونکو د اصطلاحاتو راوړلو تـه ډېر اهميت ورکړي . زمـوږ ځينـې ليکـوال د اصـطلاحاتو د راوړلـو پـه خـاطر ستايل شوي دي ، خو موږ داسې ليکوال هم لرو ، چې اصـطلاحاتو يـې نـثر او هنر ته صدمه رسولې ده .

اصطلاح ، متل او بل هر توکي که يواځې په دې نيت نثر يا شعر ته ورداخلېږي ، چې ښايسته دی او د ليکنې ښايست به ورسره زيات شي ، دا تېروتنه ده . يوه کلمه يا عبارت يواځې هغه وخت د ليکنې ښايست زيـاتوي، چـې د مقصـد پـه رسولو کې تر مترادفو کلمو يا عبارتونو ښه برخه واخلي او د آهنگ او مانا پـه لحاظ د کلام له نورو اجزاوو سره لا ښه تناسب ولري .

حمزه شينواری فرمايي :

نن چې مې ډېر په زړه اورېږي د اختر مخه ده

WWW.AEL.AF

زړه ته د تېرو خاطراتو د لښکر مخه ده

په اختر او خوشحاليو کې د يار او دوست يادول د ادبياتو يو نسبتا عام موتيف دی خو همدا تکراري مفهوم دلته خوند راکوي او د خوند لويه وجه يې په بيت کې راغلې اصطلاح ده . (په زړه اورېدل) باران رايادوي ، باران په ځمکه او په لويه ساحه کې اوري او يوه پرانيستې ساحه مو سترګو ته دروي . باران پسرلی او د ګلونو د غوړېدو موسم رايادولای شي . د ګلونو او پسرلي ورځې د اختر غوندې زړه غوښتونکي وختونه دي . باران رحمت دی ، د لښکر غېږي د زياتوالي په وجه د باران له څاڅکو سره تشبيه کولای شو . په (اورېږي) کې د (ړې) توری شته ، چې د بيت په نورو کلمو کې تکرارېږي او د کلام موسيقي پياوړې کوي . باران اوښکې رايادولای شي ، چې د بېلتانه په وخت کې له سترګو تويېږي .

که د دې اصطلاح په ځای شاعر ويلي وای :

دا نن چې ډېر ډېر رايادېږي د اختر مخه ده .

يا : نن چې مې ډېر په زړه کې ګرځي د اختر مخه ده .

د بيت ښکلا به کمه شوې وه . (په زړه کې تېرېدل) يا (په زړه کې ګرځېدل) هم اصطلاحات دي ، خو د دې بيت ښکلا ورسره نه زياتېږي ، ځکه هغه نور تناسبات چې په دې بيت کې يې په زړه اورېدل لري ، نه لري .

په لنډيو کې اورو :

په زړه مې ته پلمې مې نورې

کلي کې ګرځم ماشومان کاروومه

دلته له زړه څخه د بکس غونډې یو ظرف جوړ شوی دی . هغه شــی ، چــې په بکس کې ساتو ، نور يې نهويني او د يو راز غونډې ساتل کېــږي . د اشــنا ياد هم دلته یو راز دی ، چې معشوقه يې د پټ ساتلو لپاره د ماشومانو کرارول پلمه کوي .

که (په زړه) اصطلاح بې (کــې) تصــور کــړو ، داســې تصــوير مــو ســترګو تــه درېږي ، چې یو شی د بل شي له پاسه ایښی دی . هغه څه چې په بــل شي يــې ږدو ، ممکن تر لاندیني شي وړکی وي ، د لوی او کــوچني رابطــه د لنــډۍ پــه دويمه جمله کې په بل ډول ياده شوې ده . له دې درکــه هــم راغلــې اصــطلاح د لنډۍ د توکونو ترمنځ تناسبات پياوړي کړي دي .

دا لنډۍ که داسې پیل شوې وای چې : مقصد مــې تــه پلمــې مــې نــورې ، نــو مطلب به همدا اوسنی مطلب وو مګر د تصوير او تناسب په لحاظ به مو تاوان کړی وو .

د استاد حمزه شينواري په دې بيت کې د (سرټيټېدلو) اصطلاح د بيت له نــورو توکونو سره د تناسب په خاطر د بيت ښکلا زياته کړې ده :

ما کوز ورته لېمه کړه زما سر نه ټيټېده

شايد چې په الفت کې هم افغان پاتې کېدم

اصطلاح او هغه کلمه چې مجازي او غيرمستقيمه مانا ښــندي ، زمــوږ ســترګو ته انځــور دروي . کــه د شــاعر مقصــد لــه دغــه انځــور سره ســمون وخــوري ، کاميابي ده او کنه صرف دې ته زړه ښه کول دي ، چې شاعر اصــطلاح راوړې ده ، په هنري لحاظ اهميت نه لري . ځينې کسان کله کله د يو چا په تعريف کې وايي ، چې په خپل شعر يا نثر کې يې ولسي اصطلاحات خوندي کړي دي . په

WWW.AEL.AF

دغه ډول تعریف کې ابهام موجود دی . که منظور ورڅخه دا وي چې د قاموس لیکونکي او لغت ټولونکي کار یې اسانه کړی دی ، خبره سمه ده ، خو که د لیکوال یا شاعر دا اقدام د کلام ښایست ګڼي ، خبره یې صرف هغه وخت سمه بللای شو ، چې دغه اصطلاحات د کلام له نورو اجزاوو سره د نویو تناسباتو سبب شوی وي . په شعرونو کې د اصطلاحاتو د هنري اغېز مطالعه یو جالب بحث دی . زموږ ځینو لیکوالو او محققانو د یو شمیر دیوانونو او ټولګو اصطلاحات راایستلي دي ، خو د هغو د هنري اغېز په اړه لا مطالعه نه ده شوې ، البته دا بحث هم سم نه دی سپړل شوی ، چې اصطلاح باید څه ته ووایو او څنګه یې تعریف کړو ؟ ایا د انګرېزي ایدیم ته اصطلاح ووایو ، محاوره ووایو او که یې د ځینو لیکوالو غوندې ګړنه وبولو ؟ ایا په محاوره او اصطلاح کې فرق وکړو او اصطلاح یواځې د علمي هغو لپاره وکاروو او د خلکو د ژبې اصطلاحات ، محاورې وبولو ؟ پروفیسر۔ قلندر مومند مرحوم به ویل چې محاوره د خلکو په ژبه کې وي او اصطلاحات د علم له څانګو سره تعلق لري . داکتر زیار په خپل کتاب (د خوشحال ادبي پښتو) کې (ګړنې) ته په لیندۍ کې یو ځای (محاروه) او بل ځای (Idiom) لیکلی دی . ما په دې مقاله کې د اکثرو نورو لیکوالو غوندې د ایدیم لپاره د اصطلاح کلمه غوره وبلله (۱۷ : ۱۵۰) .

WWW.AEL.AF

اخځونه :

۱. الکوزی ، جانداد او شېرزاد ، محمد اقا . پښتوغونډله پوهـه (۱۳۸٦) .کابـل صمیم ادبي ټولنه .

۲ . جاج پښتونزوی ، حبیـب الله . د فولکلـور تاریخچـه (۱۳۸۷) . ننګرهـار ، د ختیزې سیمې لیکوالو او ژورنالېستانو خپلواکه ټولنه .

۳ . حبیبـي ، عبـدالحی . د پښــتو د نـوي ادب لارې (۱۳۸٦) . پېښــور ، مــیهن خپرندویه ټولنه .

۴ . خاورې ، غوټۍ . د پښتو شفاهي ادبیات (۱۳٦٦) .کابل ، پښتو ټولنه .

۵ . خیالي ، لعل بادشاه . د پښتو متلونو تهـذیبي او لســاني مطالعـه (۲۰۱۲) . مردان د ادبي دوستانو مرکه ، پښتو نوې ادبي ټولنه ، پښتو لیکونکي .

٦. درانی ، درویش . د پښتني ژوند کږه وږه (۲۰۱۴) . کوټه ، صحاف نشرـاتي موسسه.

۷. دوســت شــینواری ، محمــد دوســت . د پښــتو دولسيـ ادب لارې (۱۳۸۵) . پېښــور دانش خپرندویه ټولنه .

۸ . رښتین ، صدیق الله . د پښتو ادب تاریخ (۱۳۷۷) .

۹. زاهد مشوانی ، عبدالقیوم . زاهـد پښــتو ـ پښــتو سـیند (۱۳۸۵) . پېښــور ، دانش خپرندویه ټولنه .

۱۰. زغم ، احمدشاه . متلونه او اندونه (۱۳۹۰) فرهنګ مردم (فصلنامه) ، کابل ارګان نشراتي وزارت اطلاعات و فرهنګ ، دوره پنجم نشراتي ، سال هجـدهم ، شماره دوم زمستان ۱۳۹۰ ، شماره مسلسل ۳۵ .

١١. ژواک ، محمد دين . پښتو متلونه (١٣٨٢) . پېښور ، الازهر خپرندويه ټولنه .
١٢. سحر ، علم گل . خبري له خبرو پيداکېږي (١٣٨٧) . پېښور ، دانش خپرندويه ټولنه .
١٣. شينواری ، موسی خان . د متلونو قيصې (١٩٩٥) . پېښور ، ماسټرز پرنټرز .
١٤. عامر ، عبدالکريم . پښتو محاورې (٢٠١١) . لورلايي ، پښتو څېړنه .
١٥. عميد ، حسن . فرهنگ عميد (سه جلدي ، جلداول) (١٣٨١) . تهران ، موسسه انتشارات اميرکبير .
١٦. غريبيار، سيداگل . ولسي- مرغلرې (١٣٨٤) . پېښور، دانش خپرندويه ټولنه .
١٧. غضنفر ، اسدالله . جادوگر هنر . جلال اباد ، مومند خپرندويه ټولنه ، ١٣٩٣.
١٨. فولکلور (مقالې) . د لال پاچا ازمون په زيار (١٣٨٩) . ننگرهار ، د ختيزې سيمې ليکوالو او ژورنالېستانو خپلواکه ټولنه .
١٩. کډوال ، شاه محمود . گړنې ، څرگندنې او نومونې (١٣٩١) . جلال اباد ، مومند خپرندويه ټولنه .
٢٠. ليوال ، فدامحمد . پښتو متلونه (١٣٩٠) . کوټه ، صديق خپرندويه ټولنه .
٢١. محمد رفيع . د ماشومانو گل غونچه (١٣٨٠) . پېښور ، د اريک د گرځنده کتابتونو اداره .
٢٢. منگل ، علی محمد . د ولسي ادب لهجه سوتل (١٣٩٠) .
٢٣. وسيم يوسفزی ، فرهاد علی . د متلونو په لار (٢٠١٤) .

WWW.AEL.AF

۲۴. وفا ، محمد داود . د فولکلور پېژندنې لارښود (۱۳۹۳) . جلال اباد ، مومند خپرندویه ټولنه .

۲۵. Hornby A.S.Oxford Advanced Learner's Dictionary (۲۰۱۰) ۷ed. Oxford, Oxford University Press.

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک له هېواد پال او فرهنګپال شخصیت ښاغلي (احمدالله علیزی) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته یې اوږه ورکړه. ملي تحریک ویاړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ یې پیل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هیله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

یو ځل بیا د دې اثر له لیکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو چې د دې اثر د لیکلو او چاپولو جوګه شول.

په فرهنګي مینه

د افغانستان ملي تحریک

WWW.AEL.AF

شاه محمود کړوال

د خپرونو لړ: ۱۱۳

د افغانستان ملي تحریک

www.melitahrik.com

WWW.AEL.AF